

Opdrachtgever

UWV

Opdrachtnemer

UWV WERKbedrijf

Onderzoek

Arbeidsmarktprognoses

Startdatum – 1 januari 2011

Einddatum – 1 juni 2011

Categorie

Arbeidsmarkt

Arbeidsmarktprognose 2011-2012

Doel en vraagstelling

De toegenomen noodzaak en belangstelling voor het regionale arbeidsmarktbeleid heeft baat bij een goede arbeidsmarktprognose. De hoofdvraag is: hoe ontwikkelen vraag naar en aanbod van arbeid zich op landelijk, regionaal en sectoraal niveau? (KA2011, 2.3.g) Publicatie Congres juni

Conclusie

Uit de jongste prognoses van het UWV WERKbedrijf blijkt dat de huidige werkloosheid zal dalen van 475.000 tot 430.000 eind In twee jaar tijd (2011 en 2012) ontstaan ongeveer 135.000 nieuwe banen, vooral in de zorg en de uitzendsector. De werkgelegenheid groeit dus maar mondjesmaat. Het aantal vacatures zal in de komende periode ook licht toenemen. Voor ouderen en laagopgeleiden blijft de arbeidsmarktsituatie ongunstig. Omdat de groei van de beroepsbevolking achterblijft bij de aantrekkende werkgelegenheid wordt de arbeidsmarkt in de komende jaren krappere. Ondanks de toenemende krapte verwacht het UWV WERKbedrijf dat werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt moeilijk aan het werk zullen komen. Banen voor laagopgeleiden worden vaak ingevuld door werknemers met een hoger opleidingsniveau. Ook nemen werkgevers relatief weinig oudere werkzoekenden aan. Voor 55-plussers geldt dat ze twee procent van de vacatures vervullen, terwijl deze groep een aandeel heeft van twintig procent in het werklozenbestand.

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/bq86q1il>

UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose 2011 – 2012
Met een doorkijk naar 2016

Amsterdam, juni 2011

Voorwoord

Nederland klimt langzaam maar zeker uit het economisch dal. Er worden minder ontslagvergunningen aangevraagd, er is een dalende tendens in het aantal faillissementen, er worden meer vacatures aangeboden en de werkgelegenheidsontwikkeling is gunstiger. Goed nieuws voor de arbeidsmarkt.

Zet dit arbeidsmarktherstel dit en volgend jaar door? En hoe ziet het beeld er per economische sector en in de dertig arbeidsmarktregio's eruit? Voorafgaand aan de economische crisis was de Nederlandse arbeidsmarkt krap. Moeten we weer rekening houden met krapte nu de economie weer groeit?

Dit onderzoek geeft een beeld van de verwachte vraag naar arbeid door werkgevers en het aanbod van arbeid door werknemers. Bovendien worden de discrepanties tussen vraag en aanbod geanalyseerd: het aantal vacatures en werkzoekenden. De arbeidsmarktprognose analyseert de ontwikkelingen op de korte termijn, maar kijkt ook vooruit naar de rest van de kabinetsperiode.

Deze prognose draagt bij aan de doelstelling van UWV WERKbedrijf om de transparantie van de arbeidsmarkt te bevorderen. Transparantie is een van de voorwaarden om de matching van vraag en aanbod tot stand te brengen. Daardoor worden productieverlies en uitkeringslasten zo veel mogelijk beperkt. Deze arbeidsmarktprognose biedt vooral een bijdrage aan het bevorderen van de transparantie op sectoraal, regionaal en landelijk niveau. Hiermee ondersteunt UWV WERKbedrijf het beleid van haar partners, zoals de gemeenten, de onderwijsinstellingen en de werkgevers- en werknemersorganisaties.

We bedanken het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de data die het welwillend ter beschikking heeft gesteld. Het onderzoeksbureau EIM bedanken we voor de opstelling van de arbeidsvraagprognoses.

André Timmermans,
Directeur UWV WERKbedrijf

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	5
1. Inleiding	8
2. Landelijke arbeidsmarktontwikkelingen 2011-2012	11
2.1. Inleiding	11
2.2. Veronderstellingen over economische ontwikkeling	11
2.3. De vraag naar arbeid	12
2.4. Het aanbod van arbeid	17
2.5. De niet-werkende werkzoekenden	23
2.6. Alternatieve scenario's	32
3. Sectorale arbeidsmarktontwikkelingen 2011-2012	34
3.1. Banen naar sector	34
3.2. Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau	45
3.3. Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau	51
3.4. Vraag en aanbod	55
4. Regionale arbeidsmarktontwikkelingen 2011-2012	57
4.1. Regionale ontwikkeling banen	57
4.2. Regionale ontwikkeling banen per sector	60
4.3. Regionale ontwikkeling beroepsbevolking	66
4.4. Regionale ontwikkeling werkzoekenden	68
5. Doorkijk arbeidsmarktontwikkelingen 2013–2016	72
5.1. Indicatie landelijke ontwikkelingen	72
5.2. Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag	73
5.3. Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag	75
Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose	76
Bijlage 2 Gebruikte begrippen	77
Bijlage 3 Regionale indeling 30 UWV WERKbedrijf arbeidsmarktregio's	83
Bijlage 4 SBI codes gehanteerde sectoren	84

Overzicht intermezzo's

1	<i>De arbeidsmarkt in vogelvlucht</i>	9
2	<i>Meer werklozen vinden werk in 2010</i>	16
3	<i>Hogere AOW-leeftijd geeft groei beroepsbevolking en meer WW-uitkeringen</i>	22
4	<i>Arbeidspositie laagopgeleiden ongunstig maar verslechtert niet verder</i>	28
5	<i>Krappe arbeidsmarkt komt terug</i>	31
6	<i>Ouderen vervullen maar weinig vacatures</i>	44
7	<i>Veranderingen in de samenstelling van de werkgelegenheid naar beroep</i>	50
8	<i>Hoe ouder hoe lager de arbeidsparticipatie</i>	54
9	<i>Meer kans op werk door wisseling van sector</i>	56
10	<i>Prognose aantal niet-werkende werkzoekenden in de arbeidsmarktregio</i>	68
11	<i>Lage arbeidsparticipatie in krimpregio's</i>	71

Samenvatting

UWV WERKbedrijf heeft de intermediaire functie voor werkzoekenden en werkgevers. Om werkzoekenden snel aan een baan te helpen is transparantie van de arbeidsmarkt een vereiste. Transparantie wordt op microniveau geboden door werkzoekenden zoveel mogelijk concrete vacatures aan te bieden en hen inzicht te geven in de actuele kansen op werk. Ook voor werkgevers die personeel zoeken wordt de arbeidsmarkt transparant gemaakt. Zij kunnen op www.werk.nl inzicht krijgen in het actuele aanbod van werkzoekenden.

Voor het beleid is transparantie op landelijk, sectoraal en regionaal niveau belangrijk. UWV WERKbedrijf publiceert daarom met regelmaat actuele gegevens over de arbeidsmarkt. De voorliggende arbeidsmarktprognose van UWV WERKbedrijf brengt de toekomst van de arbeidsmarkt in kaart en kan een rol spelen in het toekomstige regionale arbeidsmarktoverleg van werkgevers, overheid en onderwijs.

Economie in lager groeitempo

De economie heeft zich hersteld in 2010: de economische krimp sloeg om in een groei. De groei zet door in de jaren 2011 (1,75%) en 2012 (1,5%), maar blijft duidelijk onder het langjarig gemiddelde (2,25%). De export bepaalt in belangrijke mate de verandering van de conjunctuur. Dit en volgend jaar blijft de export groeien, maar in een lagere versnelling. Aan de andere kant trekken de consumptieve uitgaven van gezinnen en de investeringen van bedrijven vermoedelijk verder aan. De overheidsbestedingen dalen na jaren te zijn gegroeid.

Werkgelegenheid groeit maar mondjesmaat

Vóór de economische crisis was de Nederlandse arbeidsmarkt krap. Door de economische crisis werd de arbeidsmarkt weer ruimer. Omdat bedrijven bij de aanvang van de crisis veelal een goede financiële uitgangspositie hadden, waren werkgevers terughoudend om personeel te ontslaan. Immers indien de economie binnen korte tijd weer aantrekt, wordt de arbeidsmarkt opnieuw krappere, zo was de redenering van veel werkgevers. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft dit beleid ondersteund met deeltijd-WW. Werkgevers beschikten daarom bij aanvang van het economische herstel over een interne arbeidsreserve.

Het gevolg van de reservecapaciteit is dat de productie kon herstellen, terwijl de werkgelegenheid niet toenam of zelfs afnam. Een klein jaar na het begin van het economisch herstel, werd weer een groei van de werkgelegenheid zichtbaar. Echter gemiddeld over 2010 zien we dat het herstel van de economische groei nog gepaard gaat met een daling van de werkgelegenheid. In 2011 en 2012 groeien productie en werkgelegenheid beide weer.

Toename werkgelegenheid in zorg en welzijn en de uitzendsector

De werkgelegenheid in de zorg- en welzijnssector groeit, crisis of niet, in alle jaren fors. In 2011 zien we daarnaast vooral herstel in de werkgelegenheidsontwikkeling van de zakelijke diensten. Logisch omdat het uitzendwezen, als onderdeel van deze sector, snel reageert op economische verbeteringen. Werkgevers zullen bij economisch herstel voorzichtig zijn in hun personeelsbeleid en als eerste het flexpersoneel uitbreiden en pas in tweede instantie zullen ze de omvang van het vaste personeel vergroten.

Wij zien vooral werkgelegenheidskrimp in de industrie, waar ondanks een productieherstel, sprake is van een langdurige trend van minder personeel. In het openbaar bestuur neemt naar verwachting de werkgelegenheid af door de voorgenomen bezuinigingen.

De nationale werkgelegenheid neemt zowel in 2011 als in 2012 toe met 67 duizend banen (werknemers). Deze groei is historisch gezien als matig te kwalificeren. Gewoonlijk groeit de werkgelegenheid in perioden van economisch herstel met het dubbele of meer.

Werkgelegenheid trekt in alle arbeidsmarktregio's aan

De verwachting is dat dit en volgend jaar de werkgelegenheid in alle dertig arbeidsmarktregio's groeit. Flevoland laat verreweg de hoogste groei zien, gevolgd door Zuid-Gelderland. Maar ook de noordvleugel van de Randstad doet het goed.

Aantal vacatures groeit maar blijft fors lager dan het niveau van voor de crisis

Het aantal ontstane vacatures reageert snel op een economische omslag. Toen de economie in 2010 weer groeide, liet ook het aantal ontstane vacatures weer een (lichte) groei zien. In 2011 en 2012 zet deze ontwikkeling zich voort. Er ontstaan 817.000 vacatures in 2011 en 841.000 in 2012. Het gaat vooral om vervangingsvacatures van personeel dat een nieuwe baan vindt, uittreedt wegens pensionering of zich terugtrekt van de arbeidsmarkt door bijvoorbeeld zorgtaken. Uitbreidingsvacatures zijn er wel, maar het aantal is beperkt. De meeste bedrijven en instellingen breiden hun personeelsbestand namelijk niet of maar weinig uit. De omvang van de vacaturemarkt dit en volgend jaar blijft ver verwijderd van de recordniveaus in de periode voorafgaand aan de recessie. Destijds ontstonden er 1,1 miljoen vacatures in een jaar.

Omvang beroepsbevolking groeit enigszins

In 2011 krijgt de babyboom van direct na de Tweede Wereldoorlog voor het eerst AOW. Daardoor daalt de bevolking (15-65 jaar) die in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Groei van de beroepsbevolking moet dan komen uit een toename van de participatiegraad. Er is een aantal dominante ontwikkelingen te zien in de ontwikkeling van de participatiegraad:

- Ouderen en vrouwen participeren steeds meer op de arbeidsmarkt. Vooral het aandeel 45-plussers is de afgelopen tien jaar sterk gestegen, namelijk van 30% naar 40%.
- Doordat de economie weer enigszins herstelt, wordt de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt groter. Meer personen bieden zich aan op de arbeidsmarkt.
- De beroepsbevolking veroudert. Omdat ouderen minder vaak participeren op de arbeidsmarkt, heeft de veroudering een reducerende invloed op de gemiddelde participatiegraad.

In 2010 daalde de beroepsbevolking op jaarbasis met 29.000. In de jaren 2011-2012 is weer sprake van groei, namelijk met 33.000 en 43.000. Deze groei is historisch gezien laag.

Indien we kijken naar de regionale ontwikkeling, dan zien we dat de potentiële beroepsbevolking in meer dan tweederde van de arbeidsmarktregio's daalt. In bijna alle arbeidsmarktregio's compenseert de groei van de participatiegraad de daling van de bevolking. Alleen in de Limburgse regio's, Zeeland en de Achterhoek daalt de beroepsbevolking.

Aantal werkzoekenden daalt

Het aantal werkzoekenden wordt bepaald door de combinatie van vraag- en aanbodontwikkelingen. Meer vraag op de arbeidsmarkt reduceert het aantal werkzoekenden. Meer aanbod leidt tot meer werkzoekenden. Op landelijk niveau groeit de werkgelegenheid sneller dan de beroepsbevolking. Daarom daalt het aantal werkzoekenden in 2011 en 2012. Het aantal niet-werkende werkzoekenden komt eind 2012 uit op 430.000.

Het aantal mannen en vrouwen daalt dit en volgend jaar in ongeveer gelijke mate. Het percentage van de beroepsbevolking, dat werkzoekend is, is onder vrouwen hoger dan onder mannen. Een situatie die overigens al langer bestaat.

Kijken we naar leeftijd, dan daalt in de periode 2011-2012 het aantal werkzoekenden in alle onderscheiden leeftijdsgroepen. Het aantal werkzoekenden uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking is hoger naar mate de leeftijd toeneemt. Wel zien we dat de dynamiek van jongeren veel hoger is dan van ouderen. Jongeren stromen relatief snel weer uit. Het gevolg is dat in het bestand niet-werkende werkzoekenden ongeveer de helft ouder is dan 45 jaar. In de loop der jaren is het werkzoekendenbestand steeds verder vergrijsd.

De groei van het aantal laagopgeleide werkzoekenden is tijdens de crisis relatief beperkt gebleven, terwijl ook het herstel in 2010 relatief krachtig was. Toch blijft de arbeidsmarktsituatie van laagopgeleiden ongunstig: het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking ligt veel hoger dan die van middelbaar en hoger opgeleiden. We zien dan ook dat iets minder dan de helft van alle werkzoekenden laagopgeleid is.

Naar verwachting daalt het aantal niet-werkende werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking in alle arbeidsmarktregio's in de periode 2010-2012. De daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden is groter in Drenthe, Twente, Groningen, Groot Amsterdam en Rijnmond. Dit zijn gebieden met een relatief hoge werkloosheid.

Onzeker economisch herstel

Het economisch herstel kwam in 2010 op gang en zet naar verwachting door in 2011 en 2012. Maar het economisch herstel wordt geduid als aarzelend. Bovendien zijn er voor dit en volgend jaar forse onzekerheden, zowel internationaal als nationaal. Om de gevolgen van de onzekerheden te verkennen, beschrijven we in deze arbeidsmarktprognose ook de gevolgen van een meevallende- en een tegenvallende ontwikkeling. In het meevallend scenario zou het aantal werkzoekenden eind 2012 uitkomen op 368.000 en bij een tegenvallende economische groei op 516.000 (mid-scenario 430.000).

Geleidelijk herstel op de middellange termijn

De economische ontwikkeling op de middellange termijn blijft ongewis. Daarom gaan we voor de periode 2013-2016 uit van een gemiddelde economische groei van 1¼%. De groei van de vraag naar arbeid is dan bescheiden, namelijk 0,4% per jaar. Het resterende deel van de productiegroei wordt gerealiseerd door verbetering van de arbeidsproductiviteit. Het potentiële arbeidsaanbod (15-64 jaar) krimpt. Omdat de arbeidsparticipatie trendmatig groeit, verwachten we voor de periode 2013-2016 een voorzichtige groei van de beroepsbevolking. De banengroei overtreft de groei van de beroepsbevolking. Hierdoor ontstaat ruimte voor een bescheiden daling van de werkloosheid.

1 Inleiding

Leeswijzer

De arbeidsmarktprognose van UWV WERKbedrijf geeft een samenhangend beeld van de verwachtingen voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Met een samenhangende prognose bedoelen we dat vraag, aanbod en discrepanties op de arbeidsmarkt elkaar beïnvloeden. Dit doen we op landelijk en op regionaal niveau. Het voornaamste doel is het vergroten van de transparantie van de arbeidsmarkt en zo bij te dragen aan een beter functionerende arbeidsmarkt. Met een transparante arbeidsmarkt kan de werkloosheidsgroei worden beperkt en blijven vacatures korter openstaan. De arbeidsmarktprognose vormt de input voor het opstellen en uitvoeren van het (regionale) arbeidsmarktbeleid van UWV, gemeenten, onderwijsorganisaties, sociale partners en lokale organisaties.

De nadruk van deze arbeidsmarktprognose ligt op de jaren 2011 en 2012, maar we bieden ook een vooruitblik op arbeidsmarktontwikkelingen tot en met 2016. De prognose is opgesteld door onderzoeksbureau EIM uit Zoetermeer en UWV WERKbedrijf. De redactie van dit rapport ligt bij UWV WERKbedrijf.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zijn sterk afhankelijk van de economische ontwikkelingen. De economische verwachtingen voor dit en volgend jaar zijn in overeenstemming met die uit het Centraal Economisch Plan 2011 van het Centraal Planbureau.

Zoals bij elke prognose hebben de uitkomsten een voorwaardelijk karakter. Indien economische veronderstellingen achteraf onjuist blijken te zijn, wijken ook de arbeidsmarktprognoses af van de werkelijkheid. De onzekerheid loopt op naarmate de prognosehorizon langer is. Om dit verschil in onzekerheid te onderstrepen beschrijven we de middellange termijnindicaties in een apart hoofdstuk. Bovendien wordt voor de middellange termijn gewerkt met gemiddelde ontwikkelingen over meerdere jaren. Prognoses zijn onzeker, maar ondanks deze handicap blijft, een arbeidsmarktprognose relevant voor het maken van plannen en beleid.

Hoofdstuk 2 beschrijft de arbeidsmarktprognose de periode 2011-2012 op landelijk niveau. In hoofdstuk 3 gaan we in op prognoses voor de verschillende sectoren (zoals landbouw, industrie en dienstverlening). In hoofdstuk 4 ligt de focus op de regionale ontwikkelingen. Ten slotte geeft hoofdstuk 5 een indicatie van ontwikkelingen na 2012.

Intermezzo De arbeidsmarkt in vogelvlucht

De vraag naar arbeid van werkgevers en het aanbod van arbeid door werknemers komt samen op de arbeidsmarkt. Om de complexe werkelijkheid inzichtelijk te maken, wordt hier in een arbeidsmarktmodel de belangrijkste relaties geschetst.

De Nederlandse economie produceert goederen en diensten – Bruto Binnenlands Product (BBP) – met behulp van het inzetten van arbeid, kapitaal, ondernemingszin, etc.

De inzet van arbeid wordt bepaald op de arbeidsmarkt waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten. Op de arbeidsmarkt zijn naast de arbeidsvraag en -aanbod ook de verschillen daartussen belangrijk.

De vraag naar arbeid wordt gemeten in arbeidsjaren. Een arbeidsjaar komt overeen met het aantal arbeidsuren van een werknemer met een fulltime dienstverband gedurende een geheel jaar. Een hoger BBP leidt – bij overig gelijkblijvende omstandigheden – tot meer vraag naar arbeid. De productiviteit van arbeid neemt door technologische- en organisatorische innovaties vrijwel elk jaar toe. Een hogere arbeidsproductiviteit betekent dat het BBP met minder arbeid kan worden geproduceerd. Het aantal banen is fors hoger dan het aantal arbeidsjaren doordat er in Nederland veel parttime-arbeid is.

Het aanbod van arbeid door werknemers wordt gemeten met de omvang van de beroepsbevolking. De beroepsbevolking omvat dat deel van de bevolking (met een leeftijd van 15-64 jaar) dat werkt of werk zoekt voor tenminste 12 uur per week. De rest participeert om verschillende redenen niet op de arbeidsmarkt.

Vraag naar arbeid en aanbod van arbeid sluiten nooit volledig op elkaar aan. Daardoor zijn er openstaande vacatures (vraagoverschot) en is er werkloosheid (aanbodoverschot):

- 1 Als de vraag naar arbeid kleiner is dan het aanbod van arbeid, dan is er sprake van werkloosheid. UWV WERKbedrijf meet dit als niet-werkende werkzoekenden¹.*
- 2 Openstaande vacatures ontstaan doordat de vraag naar arbeid groter is dan het aanwezige arbeidsaanbod.*
- 3 Werkloosheid en openstaande vacatures komen tegelijkertijd voor, vanwege regionale en kwalitatieve discrepanties en onvolledige informatie:*
 - a Regionaal zijn er discrepanties. Een vacature in Oost-Groningen wordt niet snel vervuld door een werkzoekende met de juiste kwalificaties in Zuid-Limburg. Hoe lager het opleidingsniveau van het arbeidsaanbod, hoe minder men bereid is tot woon-werkverkeer met een grote afstand.*
 - b Gevraagde en aangeboden kwalificaties sluiten niet op elkaar aan. Een tekort aan leraren basisonderwijs kan samengaan met een overschot aan docenten letteren.*
 - c De arbeidsmarkt is niet volledig transparant. Zowel werkgevers als werkzoekenden hebben geen compleet overzicht van de arbeidsmarkt. Daardoor kan juist gekwalificeerd aanbod en de vraag elkaar niet altijd vinden op de arbeidsmarkt.*

Daarnaast is van belang dat vraag en aanbod op de arbeidsmarkt elkaar beïnvloeden. Bij een laagconjunctuur – hoge werkloosheid en weinig vacatures – schat men de kans op werk laag in. Een deel van de bevolking biedt zich niet meer aan op de arbeidsmarkt ('discouraged-worker effect'). Het gevolg is dat de participatiegraad daalt. Omgekeerd stimuleert een hoogconjunctuur dat mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. De participatie op de arbeidsmarkt stijgt. Indien er in een periode van hoogconjunctuur te weinig mensen toetreden tot de arbeidsmarkt (schoolverlaters en herintreders), kan een tekort aan personeel ontstaan. Dit tekort aan aanbod kan als een rem op de groei van de productie en arbeidsvraag (het aantal banen) werken.

¹ Bij UWV WERKbedrijf ingeschreven niet-werkende werkzoekenden zijn een maatstaf voor het aanbodoverschot op de arbeidsmarkt. Het CBS hanteert een andere indicatie van het aanbodoverschot (werkloze beroepsbevolking). Opgemerkt wordt dat ontwikkelingen van beide indicatoren van jaar op jaar – ondanks definitieverschillen – op landelijk niveau een behoorlijke overeenkomst vertonen.

2 Landelijke arbeidsmarktontwikkelingen 2011-2012

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de landelijke arbeidsmarktontwikkelingen aan bod. We zien dat economie en arbeidsmarkt elkaar beïnvloeden. Aan de ene kant stimuleren meer economische activiteiten de vraag naar arbeid (banen) en lokt het extra aanbod van arbeid (beroepsbevolking) uit. Aan de andere kant wordt de economie beïnvloed als er meer personen aan het werk zijn: de consumptie van huishoudens neemt toe.

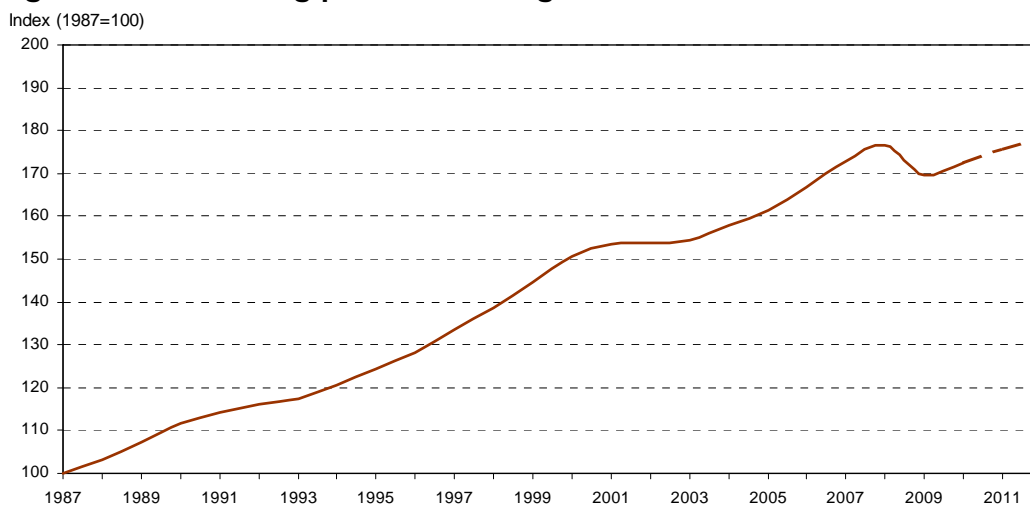
We hanteren hier de economische veronderstellingen van het Centraal Planbureau (CPB). Deze komen aan de orde in paragraaf 2.2. De daaruit volgende vraag naar arbeid komt in paragraaf 2.3 aan bod. Het aanbod van arbeid volgt in paragraaf 2.4. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sluiten nooit volledig op elkaar aan. Dit komt onder meer tot uiting in het aantal niet-werkende werkzoekenden (paragraaf 2.5). We besluiten dit hoofdstuk met een schets van de gevolgen van een mee- en tegenvallende ontwikkeling.

2.2 Veronderstellingen over economische ontwikkeling

De ontwikkeling van de toename van de productie van goederen en diensten (economische groei) is een cruciale factor voor ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (Intermezzo *De arbeidsmarkt in vogelvlucht*). In het Centraal Economisch Plan 2011, gaat het CPB uit van een economische groei in 2011 van 1,75% en van 1,5% in 2012.

De uitvoer draagt het economisch herstel. Wel is het groeicijfer van de uitvoer in de prognoseperiode lager dan in de voorgaande jaren. Het CPB verwacht een lage groei van de consumptieve bestedingen. Consumenten hebben namelijk veelal te maken met koopkrachtdaling: de groei van de netto lonen kan de inflatie niet bijhouden. Bovendien zijn er onzekerheden over de hoogte van pensioenen en het economisch herstel, waardoor consumenten behoedzaam zijn in hun uitgaven. Bedrijven investeren dit en komend jaar weer meer, maar de groei blijft beperkt. Er is maar weinig vraag naar uitbreidingsinvesteringen. Het niveau van economische activiteiten in 2012 komt weer boven het niveau van voor de recessie.

Figuur 2.2.1 Omvang productie van goederen en diensten tot 2012

Op de middellange termijn gaan we uit van een groei van 1,25%. Dit is hetzelfde groeipercentage als waar het CPB en het kabinet vanuit gaan in de middellange termijnverkenning tot aan 2015 (inclusief regeerakkoord). Het CPB gaat voor de middellange termijn uit van de potentiële productie. Nu het arbeidsaanbod door de demografische ontwikkeling niet veel meer groeit, is de potentiële economische groei in deze kabinetsperiode lager dan voorheen. Bovendien remmen de overheidsbezuinigingen de economische groei².

Tabel 2.2.1 Economische veronderstellingen

Scenario	Ontwikkeling BBP				
	2001-05	2006-2010	2011	2012	2013-16
Middenvariant	1,39%	1,35%	1,75%	1,50%	1,25%

2.3 De vraag naar arbeid

Herstel banengroei volgt met vertraging het ingezette economisch herstel

Na de forse economische krimp groeide in 2010 de Nederlandse economie weer. Deze economische groei was mogelijk door de sterke groei van de arbeidsproductiviteit. De productiviteitsgroei werd vooral veroorzaakt doordat werkgevers na de recessie ruim in hun personeel zaten (*labour hoarding*). Met hetzelfde personeel kon in het hersteljaar 2010 meer worden geproduceerd. Bovendien hoefden werkgevers, ondanks het economisch herstel, bij vertrek niet al het personeel te vervangen. Het gevolg was dat de vraag naar arbeid in 2010 zelfs nog afnam (ondanks een groei van de productie).

In 2011 en 2012 komen we in een meer normale situatie: de arbeidsproductiviteitsgroei is op een meer gebruikelijk niveau en ook de werkgelegenheid groeit weer.

De landelijke werkgelegenheid neemt in 2011 en 2012 toe met 67 duizend banen (werknemers) per jaar toe. Deze groei is historisch gezien als matig te beoordelen. Gewoonlijk groeit de werkgelegenheid in perioden van economisch herstel met het dubbele of meer.

² CPB, 'Economische Verkenning 2011-2015', maart 2010 (blz. 17) en CPB, 'Actualisatie Economische Verkenning 2011-2015 (verwerking regeerakkoord)', november 2010 (blz. 8).

Tabel 2.3.1 Ontwikkeling aantal banen

Item	Waarde					(Gemiddelde) groei				
		2000	2005	2010	2011	2012	2001-05	2006-10	2011	2012
BBP, prijsniveau 2009	€ mld	470	503	538	548	556	1,4%	1,4%	1,75%	1,50%
Arbeidsproductiviteit a)	€ dzd	71,9	77,7	80,6	81,4	82,0	1,6%	0,7%	1,0%	0,8%
Arbeidsjaren	dzd	6.533	6.478	6.682	6.732	6.778	-0,2%	0,6%	0,8%	0,7%
Waarvan zelfstandigen	dzd	784	795	802	810	817	0,3%	0,2%	1,0%	0,8%
Waarvan werknemers	dzd	5.749	5.683	5.880	5.922	5.962	-0,2%	0,7%	0,7%	0,7%
Gem. deeltijdfactor zelfst.		79,3%	79,7%	78,9%	78,9%	78,9%				
Gem. deeltijdfactor werkn.		77,6%	75,8%	75,0%	74,9%	74,8%				
Banen	dzd	8.399	8.496	8.857	8.934	9.010	0,2%	0,8%	0,9%	0,9%
Waarvan zelfstandigen	dzd	989	999	1.017	1.027	1.036	0,2%	0,4%	1,0%	0,8%
Waarvan werknemers	dzd	7.410	7.497	7.840	7.907	7.975	0,2%	0,9%	0,9%	0,9%

a) BBP per arbeidsjaar werknemers en zelfstandigen

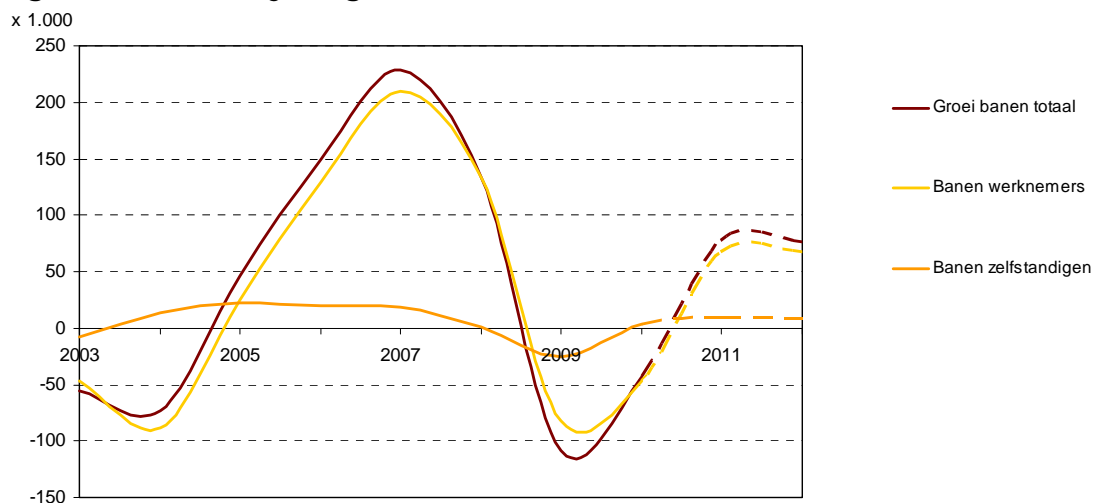
De ontwikkeling van het aantal banen kan worden opgedeeld naar oorzaak, namelijk groei van de productie, toename arbeidsproductiviteit en vergroting aantal parttime-medewerkers. Een hogere productie en meer parttimewerk verhogen het aantal banen. Een toename van de arbeidsproductiviteit vermindert het aantal banen. Tabel 2.3.2 geeft een overzicht.

Tabel 2.3.2 Opsplitsing jaarlijkse banenontwikkeling naar bepalende factoren

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)			
	2001-05	2006-10	2011	2012
Banengroei zelfstandigen	2	4	10	8
Banengroei werknemers	17	69	67	68
Groei totaal aantal banen	19	72	78	76
Bron groei totaal aantal banen				
- Groei BBP	118	118	155	134
- Stijging arbeidsproductiviteit	-132	-65	-88	-73
- Toename deeltijdarbeid	34	19	10	15

Figuur 2.3.1 brengt de banenontwikkeling in beeld. De banenkrimp in de periode 2009-2010 was groter dan tijdens de vorige laagconjunctuur (in de periode 2003-2004). Dit en volgend jaar groeit het aantal banen voor zowel zelfstandigen als voor werknemers.

Figuur 2.3.1 Jaarlijkse groei aantal banen

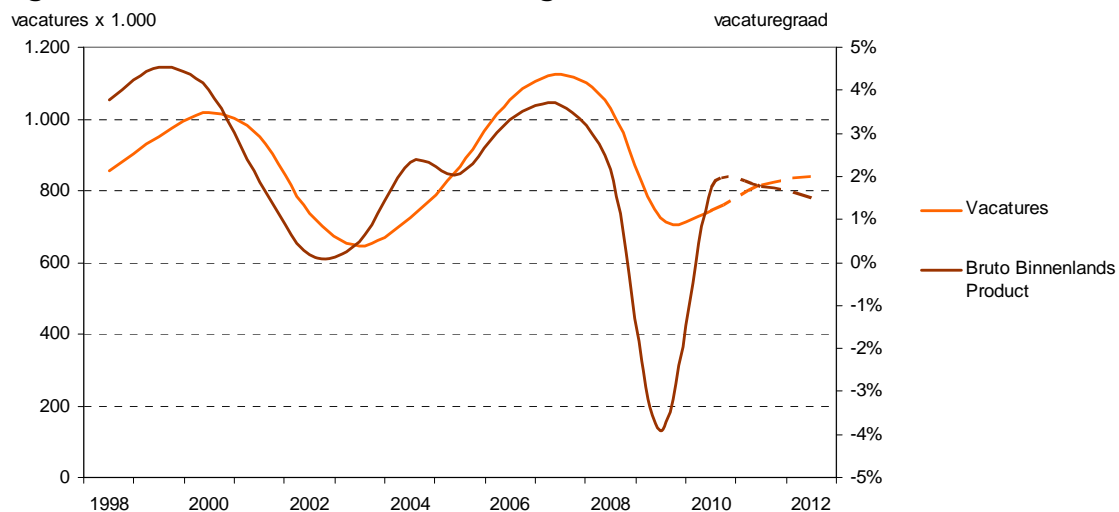
Aantal vacatures volgt de economische veranderingen snel

Vacatures worden op verschillende manieren gemeten. Meestal worden de begrippen openstaande en ontstane vacatures gebruikt. Het aantal openstaande vacatures geeft op enig moment de voorraad onbezette arbeidsplaatsen aan. In deze arbeidsmarktprognose gaan we uit van het aantal vacatures dat in een jaar ontstaat, omdat het aantal ontstane vacatures de dynamiek op de arbeidsmarkt in beeld brengt. De dynamiek geeft de kans op een baan voor werkzoekenden het beste weer.

Nadat in 2010 het aantal ontstane vacatures al voorzichtig groeide (+2%), wordt voor 2011 en 2012 een verdere groei voorzien. Ten eerste komt de vervangingsvraag weer op gang. De vervangingsvraag heeft te maken met het opvullen van opengevallen arbeidsplaatsen doordat mensen met pensioen gaan, wisselen van baan, personeel dat uittreedt om zorgtaken op te nemen, mensen die zich volledig of gedeeltelijk richten op het volgen van onderwijs etcetera. Door het economisch herstel durven meer mensen de overstap naar een nieuwe baan te maken. Er ontstaat een sneeuwbal effect in het bezetten van arbeidsplaatsen. Ten tweede trekt dit en volgend jaar de vacaturevraag weer aan als gevolg van uitbreiding van de werkgelegenheid. De vervangingsvraag blijft kwantitatief veel omvangrijker dan de uitbreidingsvraag.

De samenhang tussen economische ontwikkeling en het aantal vacatures blijkt duidelijk in figuur 2.3.2.

Figuur 2.3.2 Ontstane vacatures en groei economie

In de periode 2006-2008 was het aantal ontstane vacatures opgelopen tot ruim 1 miljoen. In 2007 bereikte de vacaturegraad (ontstane vacatures als percentage van het aantal banen) een voorlopig maximum van 14½%.

Tijdens de recessie liep het aantal vacatures terug tot 725 duizend (2009). In 2010 en daarna stijgt het aantal vacatures, maar we blijven ver verwijderd van de recordniveaus voorafgaand aan de recessie.

Tabel 2.3.3 Ontwikkeling in aantal banen en vacatures

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		2000	2005	2010	2011	2012	2001-05	2006-10	2011	2012
Banen werknemers	dzd	7.410	7.497	7.840	7.907	7.975	0,2%	0,9%	0,9%	0,9%
Ontstane vacatures	dzd	1.018	867	743	817	841	-3,2%	-3,0%	9,9%	3,0%
Vacatures / banen werknemers (= vacaturegraad)		14%	12%	9%	10%	11%				

Intermezzo Meer werklozen vinden werk in 2010

Uit het onderzoek 'Vacatures in Nederland 2010' blijkt dat in 2010 de recessie goed te merken was in de vacatureontwikkeling. Zo werden tussen juli 2009 en juni 2010 minder vacatures vervuld dan in het jaar daarvoor (-23%).

Toch benadrukt het vacatureonderzoek ook een aantal gunstige ontwikkelingen. In het vacatureonderzoek komt naar voren dat in de loop van het jaar de daling van aantal nieuwe vacatures minder groot wordt. Daarnaast loopt de gemiddelde duur dat een vacature openstaat – een indicatie van de ontwikkeling van de spanning op de arbeidsmarkt – ook weer op. Bovendien is het opvallend dat tijdens de recessie er meer werklozen een baan vonden (juli 2009 - juni 2010 tov juli 2008 - juni 2009), terwijl het aantal werkzoekenden groeide. Wat zijn de oorzaken voor deze opvallende ontwikkeling?

Belangrijke verklaring is het sterk teruglopend aandeel in het vervullen van vacatures door scholieren/studenten en vrijwillige baanwisselaars. Scholieren en studenten leren namelijk tijdens de conjuncturele teruggang langer door. Dit is een bekende reactie van jongeren als de kansen op de arbeidsmarkt kleiner worden. Dit arbeidsmarktgedrag werd nog eens ondersteund door overheidsbeleid.

Er waren volgens het vacatureonderzoek ook minder baanwisselaars door de economische terugslag. Werknemers kiezen namelijk voor de zekerheid van de eigen baan en stellen het vinden van een nieuwe baan, met alle onzekerheden van dien, uit.

Een extra verklaring voor het feit dat er meer werklozen een baan vonden, heeft te maken met de hoge instroom in de werkloosheid tijdens de crisis. Daar zaten ook veel jongere en goed opgeleide mensen tussen, die relatief snel een baan vonden. Het gevolg was dat er tussen juli 2009 en juni 2010 er 15% (32 duizend) meer werklozen een baan vonden dan in het jaar daarvoor.

Tijdens de economische crisis is de werkloosheidsgroei meegevallen. Daarbij is veelal gewezen naar de bekende factoren, zoals het discouraged worker-effect, het labour hoarding-effect en de toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt. Het vacatureonderzoek kwam met een aanvullende verklaring voor de relatief beperkte groei van het aantal werkzoekenden tijdens de crisis. Doordat relatief en absoluut meer werkzoekenden vacatures vervulden, werd de groei van de werkloosheid gedrukt.

Item	Aantal x 1.000		Mutatie	
	juli '08-juni '09	juli '09-juni '10	absoluut	relatief
Vervulde vacatures	886	686	-200	-23%
Arbeidsmarktpositie voorafgaand aan de baan:				
Had een baan	485	339	-146	-30%
Nee, zat zonder werk	208	240	32	15%
Nee, was schoolverlater	73	50	-23	-32%
Nee, was student	120	58	-62	-52%

^a UWV WERKbedrijf, 'Vacatures in Nederland 2010', december 2010, www.werk.nl.

2.4 Het aanbod van arbeid

In deze paragraaf komt het aanbod van arbeid aan de orde³. We onderscheiden drie belangrijke factoren:

1. Structurele bevolkingsontwikkelingen
2. Conjuncturele ontwikkelingen
3. Institutionele en culturele ontwikkelingen

Tabel 2.4.1 Kwalitatieve invloeden op de beroepsbevolking

	2011-2012
Structurele bevolkingsontwikkelingen	lichte afname
Culturele en institutionele ontwikkelingen	lichte groei
Conjuncturele ontwikkelingen	lichte groei
Totaal	lichte groei

Bevolkingsomvang gaat krimpen

De vergrijzing in de komende decennia en de gevolgen daarvan voor de beroepsbevolking staan in het middelpunt van de belangstelling. Omdat vanaf dit jaar de babyboomgeneratie de AOW-leeftijd bereikt, stromen relatief veel mensen uit de potentiële beroepsbevolking.

In 2011 is het effect nog gering: immers de babyboom van direct na WO II bereikt gespreid over 2011 de leeftijd van 65 jaar. De gemiddelde omvang van de bevolking (15-65 jaar) in 2011 blijft daardoor min of meer gelijk⁴. In de komende jaren zetten deze ontwikkelingen zich voort en daalt ook het gemiddelde niveau van deze bevolkingsgroep.

Conjuncturele ontwikkelingen stimuleren aanbod van arbeid

De beslissing van een individu om te participeren op de arbeidsmarkt is onder meer afhankelijk van de beloning van arbeid en het aantal banen:

- Een hogere beloning maakt het aanbieden van arbeid aantrekkelijker.
- Als door de conjunctuur het aantal banen groeit, kan nieuw aanbod makkelijker aan een baan komen. Dit lokt extra arbeidsparticipatie uit.

De economie herstelt in de periode 2011-2012 verder. De economische groei is evenwel relatief laag. Bovendien is de loonstijging beperkt en groeit het aantal banen matig. Deze factoren temperen de groei van de arbeidsparticipatie.

Meer arbeidsaanbod door institutionele en culturele ontwikkelingen

Het aantal werkende vrouwen loopt al decennia lang op. Het aantal werkende 55-plussers neemt vanaf 1993 toe. Deze sociaal-culturele trends worden ondersteund door institutionele veranderingen, zoals kinderopvangregelingen en de afschaffing van VUT-regelingen. Daarnaast groeit de arbeidsparticipatie doordat het opleidingsniveau van de bevolking langzaam maar zeker stijgt. Hoger opgeleiden participeren namelijk meer dan laagopgeleiden op de arbeidsmarkt.

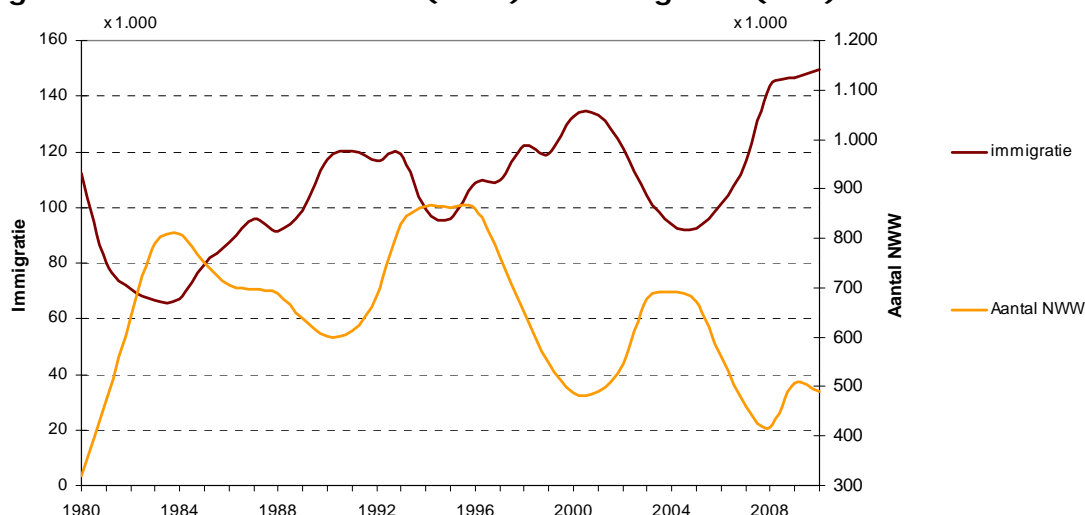
³ We gaan hier uit van de nieuwe tijdreeks van het CBS (namelijk de meting met maandcijfers). Vorig jaar ging het CBS nog uit van driemaandsgemiddelde cijfers. De aanpassing heeft gevolgen voor het niveau van de beroepsbevolking; deze komt circa 100 duizend hoger uit dan voorheen.

⁴ Het jaarcijfer van de beroepsbevolking gaat uit van het gemiddeld niveau in een jaar. Daarom is hier het gemiddeld niveau van de bevolking relevant.

Daarnaast is arbeidsmigratie van invloed. In de jaren 2007-2008 groeide het aantal werknemers uit Oost-Europa fors (vooral Polen). Tijdens de recessie zwakt de groei van het aantal werknemers uit Oost-Europa af. In 2010 waren er ongeveer 120.000 werknemers uit de Oost-Europese lidstaten. Dit komt overeen met ongeveer 1,5% van de totale beroepsbevolking. Hoe het aantal werknemers uit Oost-Europa zich zal ontwikkelen is moeilijk te voorspellen. Dit hangt onder meer af van de verschillen in de arbeidsmarktsituatie en het loonniveau tussen Nederland en Oost-Europa.

De arbeidsmigratie lijkt zich dus tegengesteld aan de conjunctuur te ontwikkelen. Neemt de werkloosheid toe, dan neemt (de groei van) het aantal arbeidsmigranten af. Er is geen informatie beschikbaar over arbeidsmigratie uit Oost-Europa over een langere periode. Als we dit fenomeen over een gehele conjunctuurcyclus willen bekijken moeten we daarom beroep doen op de totale immigratie per jaar. De totale immigratie omvat veel meer dan arbeidsmigratie, bijvoorbeeld immigratie van gepensioneerden, gezinshereniging etc. Ook bij de totale immigratie zien we duidelijk een tegengestelde ontwikkeling aan de conjunctuur. Bijvoorbeeld vanaf midden van de jaren '90 neemt het aantal werkzoekenden af en de omvang van de immigratie neemt toe. Na de economische omslag in 2001, zien we omgekeerde ontwikkelingen. Kijken we naar 2009 dan is het beeld iets minder duidelijk. Maar we constateren dat de groei van de immigratie sterk afneemt bij een toename van de werkloosheid⁵.

Figuur 2.4.2 Werkzoekenden (UWV) en immigratie (CBS)

Omvang beroepsbevolking groeit geleidelijk

De zojuist beschreven factoren leiden tot een gematigde groei van de beroepsbevolking dit en volgend jaar. De tabellen 2.4.2 tot en met 2.4.4 geven meer in detail de prognose van de beroepsbevolking weer.

⁵ Overigens moeten we bij immigratie ook denken aan remigratie van mensen die geboren zijn in Nederland. Zo remigreerden in 2009 ruim 28 duizend mensen (19% van het totaal aantal). Daarnaast zijn er ook veel immigranten die na verloop van tijd weer vertrekken. Zo is, van de Polen die vanaf 2000 naar Nederland zijn gekomen, al weer 60% uit Nederland vertrokken (CBS, 'Ruim de helft van de Poolse immigranten vertrekt weer uit Nederland', 20 december 2010). Zie ook Nidi, 'Immigratie en werkloosheid in Nederland', in Demos, december 2009.

Tabel 2.4.2 Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		2000	2005	2010	2011	2012	2001-05	2006-10	2011	2012
Bevolking Nederland	dzd	15.864	16.306	16.575	16.654	16.733	0,6%	0,3%	0,5%	0,5%
Aandeel 15-64 jarigen		67,6%	67,1%	66,5%	66,1%	65,7%	-0,2%	-0,2%	-0,5%	-0,7%
Bevolking 15-64 jaar	dzd	10.729	10.940	11.017	11.016	10.989	0,4%	0,1%	0,0%	-0,2%
Participatiegraad		66,2%	68,1%	71,0%	71,3%	71,8%	0,6%	0,8%	0,4%	0,8%
Beroepsbevolking	dzd	7.102	7.455	7.817	7.850	7.894	1,0%	1,0%	0,4%	0,5%

De arbeidsparticipatie van mannen ligt al op een hoog niveau, waardoor een verdere verhoging lastig te realiseren is. Vrouwen zijn bezig met een inhaalrace en hun participatie blijft vermoedelijk groeien. Wel gaan we uit van een minder snelle participatiegroei bij vrouwen dan in het verleden. Immers, nu steeds meer generaties vrouwen werkzaam zijn, neemt de mogelijke participatiewinst ook af.

Vrouwen werken meer dan mannen in collectieve sectoren. Collectieve sectoren zijn minder conjunctureel gevoelig, en de werkgelegenheid en beroepsbevolking in deze sectoren laten (vooral zorg en welzijn) een bestendige groei zien.

Tabel 2.4.3 Opbouw beroepsbevolking naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	2000	2005	2010	2011	2012	2001-05	2006-10	2011	2012
Beroepsbevolking	7.102	7.455	7.817	7.850	7.894	1,0%	1,0%	0,4%	0,5%
Mannen	4.267	4.305	4.337	4.338	4.345	0,2%	0,1%	0,0%	0,2%
Vrouwen	2.837	3.149	3.481	3.512	3.548	2,1%	2,0%	0,9%	1,0%
Aandeel mannen	60%	58%	55%	55%	55%				
Aandeel vrouwen	40%	42%	45%	45%	45%				

De robuuste groei van ouderen in de beroepsbevolking is duidelijk zichtbaar in tabel 2.4.4. De groei van de beroepsbevolking is het hoogst in de twee oudste leeftijdsgroepen. Hun aandeel is de afgelopen tien jaar gestegen 30% naar 40%.

Opvallend is dat de omvang van de beroepsbevolking met een leeftijd van 35-44 jaar afneemt. Oorzaak is de afname van het aantal geboorten in de jaren zeventig⁶. Deze daling hangt samen met kleinere gezinnen en het uitstellen van het moederschap in die periode. Vijfendertig jaar later wordt deze daling van het aantal geboorten zichtbaar in de bevolking en beroepsbevolking met een leeftijd van 35-44 jaar (bijna 2% per jaar in de periode 2011-2012).

⁶ Zie figuur 2.4.3 in de voorgaande prognose: UWV, 'UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose 2010-2011', juni 2010.

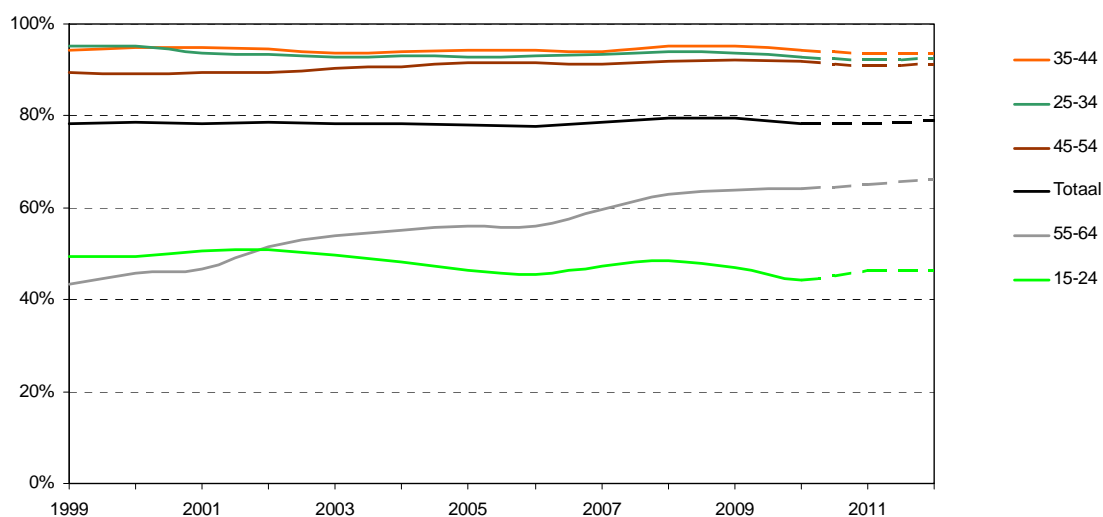
Tabel 2.4.4 Opbouw beroepsbevolking naar leeftijd

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	2000	2005	2010	2011	2012	2001-05	2006-10	2011	2012
Beroepsbevolking	7.102	7.455	7.817	7.850	7.894	1,0%	1,0%	0,4%	0,5%
15-24 jaar	883	855	858	892	895	-0,6%	0,1%	3,9%	0,4%
25-34 jaar	2.074	1.828	1.738	1.753	1.776	-2,5%	-1,0%	0,8%	1,3%
35-44 jaar	2.012	2.158	2.094	2.049	2.014	1,4%	-0,6%	-2,1%	-1,7%
45-54 jaar	1.615	1.800	2.024	2.042	2.074	2,2%	2,4%	0,9%	1,6%
55-64 jaar	520	813	1.104	1.115	1.134	9,3%	6,3%	1,0%	1,6%
Aandeel 15-24 jaar	12,4%	11,5%	11,0%	11,4%	11,3%				
Aandeel 25-34 jaar	29,2%	24,5%	22,2%	22,3%	22,5%				
Aandeel 35-44 jaar	28,3%	28,9%	26,8%	26,1%	25,5%				
Aandeel 45-54 jaar	22,7%	24,1%	25,9%	26,0%	26,3%				
Aandeel 55-64 jaar	7,3%	10,9%	14,1%	14,2%	14,4%				

De groei van de arbeidsparticipatie naar geslacht en leeftijd zien we in de figuren 2.4.4 en 2.4.5. De groei van de participatie van vrouwen en ouderen is duidelijk zichtbaar. De volgende ontwikkelingen spelen een rol:

1. Nu de economie weer aantrekt neemt de arbeidsdeelname van jongeren dit en volgend jaar weer toe. Hiermee wordt de daling van de arbeidsparticipatie van jongeren van het afgelopen jaar gedeeltelijk goedge maakt.
2. Gegeven het overheidsbeleid en de groei van het aantal banen, wordt een voortzetting van de trendmatige groei van de arbeidsparticipatiegraad van ouderen en vrouwen voorzien.
3. De participatiegraad van vrouwen is nog steeds fors lager dan die van mannen. Daarmee lijkt de arbeidsparticipatie van vrouwen nog een groeipotentie te hebben.

Figuur 2.4.4 Bruto participatiegraad mannen naar leeftijdsklasse

Intermezzo Hogere AOW-leeftijd geeft groei beroepsbevolking en meer WW-uitkeringen

De AOW-leeftijd wordt vermoedelijk in 2020 verhoogd naar 66 jaar. Wat zijn de effecten van deze beleidsmaatregel op de omvang van de beroepsbevolking en hoeveel besparing op uitkeringen is te verwachten?

Hogere AOW-leeftijd levert iets hogere beroepsbevolking op

In 2020 bereiken ongeveer 210 duizend mensen de 65-jarige leeftijd^a. De verhoging van de AOW-leeftijd betekent dat meer mensen in principe beschikbaar zijn voor arbeid. Echter niet iedere 65-jarige zal werken. De gemiddelde (netto) arbeidsparticipatie van 60-64 jarigen is nu ongeveer 30%^b. Enerzijds zullen 65-jarigen minder participeren dan bijvoorbeeld 61-jarigen. Anderzijds neemt al jaren – en vermoedelijk ook in de toekomst – de arbeidsparticipatie van ouderen toe. Hier veronderstellen we dat beide effecten tegen elkaar wegvallen. In dat geval groeit de beroepsbevolking door de AOW-verhoging met 60 duizend personen: een extra groei van de totale beroepsbevolking met 0,8%.

Minder AOW-uitkeringen en meer WW/WIA uitkeringen

De verhoging van de AOW-leeftijd bespaart ongeveer 210 duizend AOW-uitkeringen. Echter we hebben ook te maken met een toename van het aantal uitkeringen van werknemersverzekeringen. Er zijn twee hoofdeffecten^c:

- *Duureffect:*
 - *Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (WIA/WAO) die voorheen vaak tot de 65-jarige leeftijd eindigen, lopen in de toekomst door tot maximaal 66 jaar. Dit verhoogt de uitkeringsduur van veel mensen met 1 jaar en verhoogt de gemiddelde duur van de arbeidsongeschiktheidsuitkering.*
 - *Bij de WW-uitkeringen is het duureffect aanmerkelijk kleiner omdat de uitkering vaak al voor de 65-ste eindigt.*
- *Instroomeffect:*
 - *Naast het duureffect is er extra instroom in de werkloosheid- en arbeidsongeschiktheidsregelingen in het 65-ste levensjaar. Deze extra instroom is relatief klein en de duur is minder dan 1 jaar.*

Van deze effecten op de werknemersverzekeringen is het duureffect dominant. Op basis van eerdere berekeningen van het UWV kan een extra bestand aan arbeidsongeschiktheid- en werkloosheidsuitkeringen worden berekend van 35 duizend uitkeringsgerechtigden. Hierbij komt dan nog een extra beroep op bijstandsuitkeringen.

Per saldo besparing uitkeringen

Het hogere aantal uitkeringen bij de werknemersverzekeringen en de bijstand vermindert de opbrengst van de bespaarde AOW-uitkeringen. Per saldo neemt het beroep op de sociale zekerheid af. Bovendien groeit het aantal mensen dat werkt. Daarmee wordt het financieel draagvlak van de sociale zekerheid verbeterd.

^a CBS, Statline, Bevolkingsprognose december 2010.

^b CBS, 'Vijftigplussers aan het werk, 2010.

^c UWV, 'Gevolgen van vergrijzing en verhoging van de AOW-leeftijd' in UKV 2010-II.

Daar worden de effecten van 2 jaar uitstel berekend (tot 67 jaar).

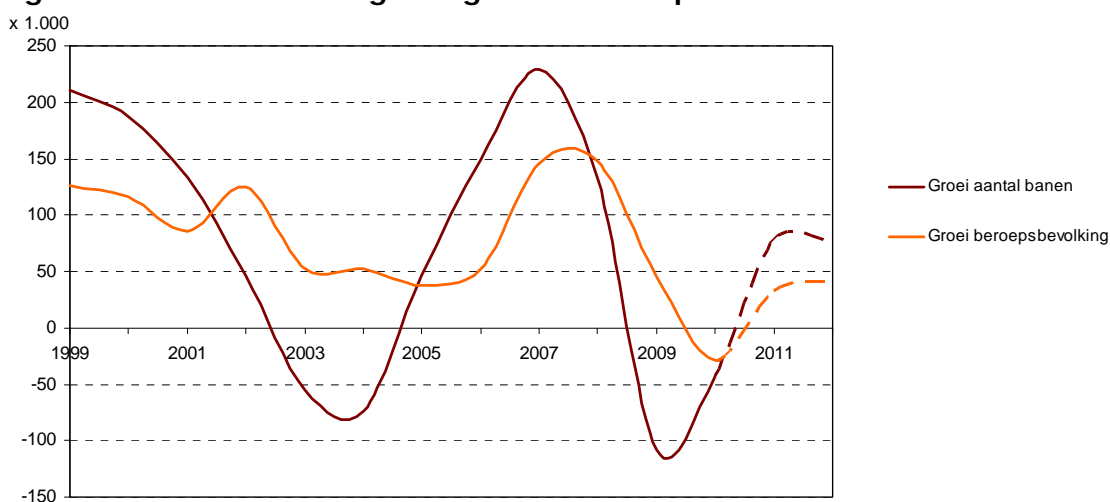
Eenvoudigheidshalve zijn de effecten van uitstel tot 66 jaar op de helft verondersteld.

2.5 De niet-werkende werkzoekenden

Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Het aantal niet-werkende werkzoekenden is afhankelijk van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Het herstel van de economische bedrijvigheid leidt tot meer banen en meer toetreding tot de arbeidsmarkt. Dit patroon is duidelijk zichtbaar in figuur 2.5.1. Toen de Nederlandse economie zich in 2007 in hoogconjunctuur bevond, steeg het aantal banen aanzienlijk sneller dan de omvang van de beroepsbevolking. Dit ging gelijk op met een daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Dit is een aannemelijk verband: economische hoogconjunctuur geeft een vermindering van het aantal werkzoekenden. Twee jaar later is de situatie geheel anders. De economie is in recessie, het aantal banen daalt en de omvang van de beroepsbevolking groeit langzamer. Beide grootheden hebben op dat moment een opwaarts effect op het aantal niet-werkende werkzoekenden.

Figuur 2.5.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt tot 2012

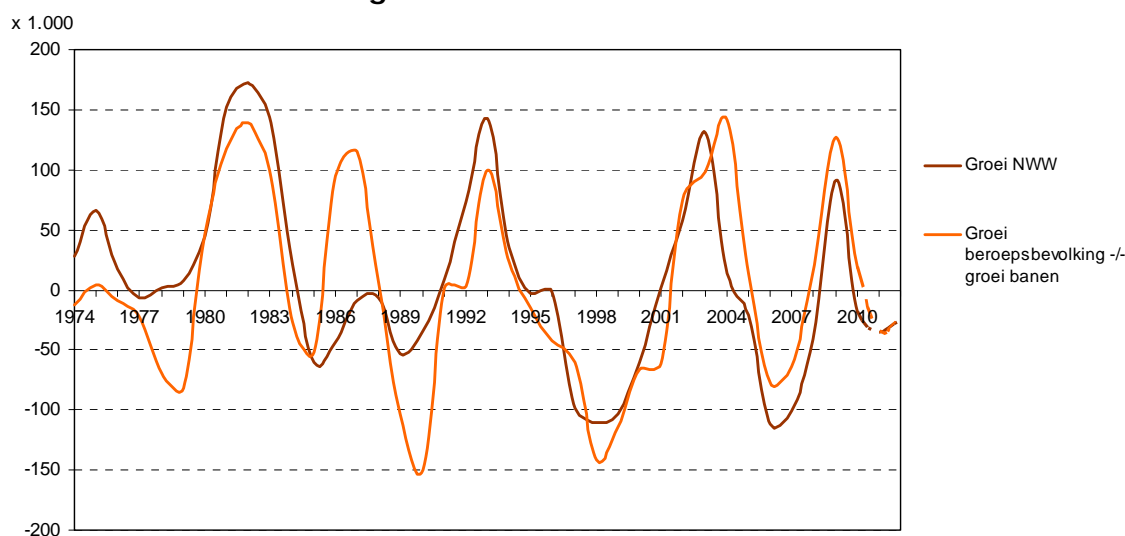

Figuur 2.5.2 geeft de samenhang op de langere termijn weer tussen enerzijds de groei van de beroepsbevolking minus de groei van de banen en anderzijds de groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden. Als de omvang van de beroepsbevolking sneller groeit dan het aantal banen, dan groeit het aantal werkzoekenden. Dit kwam bijvoorbeeld voor in de jaren 1980-1983 en 2009. In de omgekeerde situatie, als het aantal banen een snellere groei vertoont dan de omvang van de beroepsbevolking, daalt het aantal niet-werkende werkzoekenden. Dit zien we ondermeer in de jaren 1985 en 2006-2007.

Voor dit en komend jaar verwachten we dat het aantal banen iets sterker groeit dan de grootte van de beroepsbevolking, zodat we in de prognoseperiode uitgaan van een lichte daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden.

De samenhang is minder duidelijk als de groei van de beroepsbevolking en de groei van banen dicht bij elkaar ligt, zoals begin jaren negentig en ook in de periode 2011-2012. Het effect op het aantal niet-werkende werkzoekenden is dan extra onzeker.

Figuur 2.5.2 Verskil ontwikkeling vraag en aanbod arbeidsmarkt versus Ontwikkeling NWW

Naast kwantitatieve ontwikkelingen spelen natuurlijk ook kwalitatieve aspecten een grote rol. De werkzoekenden moeten immers ook passen op de gevraagde kwalificaties. Dit geldt des te meer voor de arbeidsmarktregio's in detail. Bijvoorbeeld een achterblijvende groei van het aantal banen in de regio ten opzichte van de regionale beroepsbevolking, kan worden gecompenseerd door meer pendel naar naburige arbeidsmarktregio's.

Kwalitatieve en regionale discrepanties zijn redenen waarom het aantal niet-werkende werkzoekenden niet volledig verklaard kan worden door de kwantitatieve ontwikkelingen van de arbeidsvraag en het arbeidsaanbod.

Lichte daling aantal niet-werkende werkzoekenden

In 2009 droeg zowel de krimp van de werkgelegenheid als de groei van de omvang van de beroepsbevolking bij aan de groei van de werkloosheid. In 2010 kromp zowel de werkgelegenheid als de omvang van de beroepsbevolking. Per saldo zagen we het aantal werkzoekenden dalen in 2010. Dit en volgend jaar groeit zowel de werkgelegenheid als de beroepsbevolking. De werkgelegenheid groeit iets sterker dan de beroepsbevolking. Daardoor ontstaat ruimte voor enige daling van het aantal werkzoekenden.

In de voorgaande prognose werd nog een groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden voorzien in 2010 en 2011. Het herstel in de economie én de arbeidsmarkt bleek in 2010 echter krachtiger dan destijds voorzien.

Tabel 2.5.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Item	<u>(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)</u>			
	2001-05	2006-10	2011	2012
Groei beroepsbevolking	71	72	33	43
Groei aantal banen	19	72	78	76
Groei beroepsbevolking -/- groei banen	51	0	-44	-33
Groei NWW	37	-36	-35	-25

Dynamiek: daling instroom en uitstroom in het aantal werkzoekenden

De dynamiek in het aantal niet-werkende werkzoekenden laat zich analyseren aan de hand van de in- en uitstroom. De instroomprognose van het aantal niet-werkende werkzoekenden is onder andere afhankelijk van de economische groei en het arbeidsvolume. Bij een matige economische groei hoort ook een beperkte groei van de werkgelegenheid. De economische groei en de hogere werkgelegenheid gaan gelijk op met een daling van de instroom in het bestand van niet-werkende werkzoekenden.

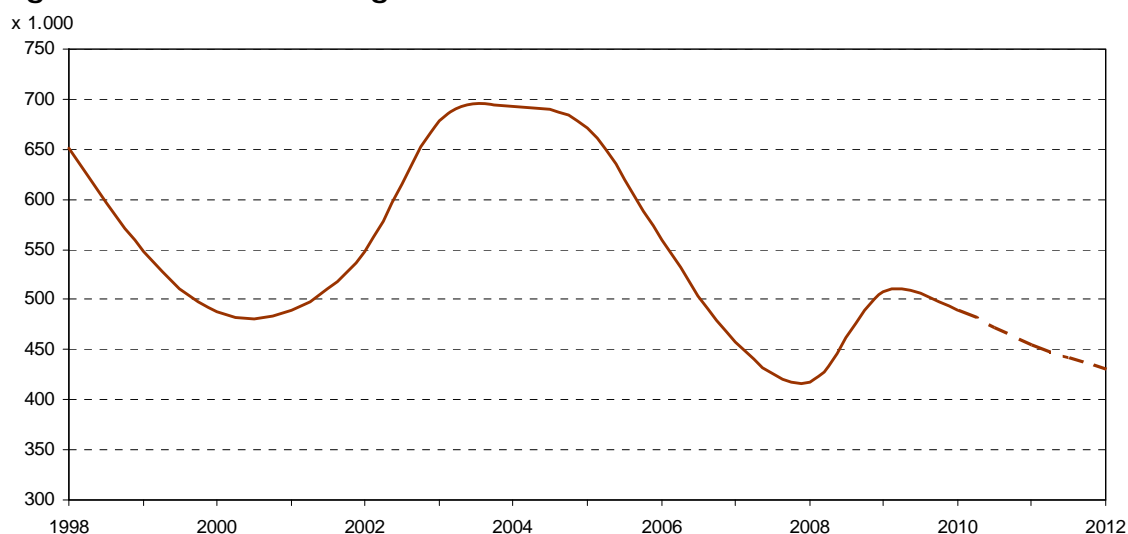
De uitstroom is enerzijds afhankelijk van de instroom. Minder instroom geeft ook minder uitstroom. Anderzijds leidt het economisch herstel tot een grotere kans op werkherleving en dus tot meer uitstroom. Per saldo neemt de uitstroom dit en volgend jaar af.

Omdat de absolute omvang van de uitstroom in de periode 2011-2012 hoger is dan de instroom, daalt het aantal niet-werkende werkzoekenden.

Tabel 2.5.2 Instroom, uitstroom en aantal niet-werkende werkzoekenden

Aantal niet-werkende werkzoekenden	Aantal x 1.000			(Gemiddelde) groei	
	2010	2011	2012	2011	2012
instroom	564	538	525	-4,7%	-2,4%
uitstroom	575	571	550	-0,7%	-3,7%
bestand	490	455	430	-7,2%	-5,5%

Figuur 2.5.3 Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden

Om meer inzicht te krijgen in deze kwalitatieve aspecten wordt het aantal werkzoekenden in deze paragraaf uitgesplitst naar verschillende kenmerken.

Aantal niet-werkende werkzoekende mannen en vrouwen daalt evenveel

In 2008 waren er meer vrouwen dan mannen werkzoekend (tabel 2.5.3). Met de economische crisis verandert het beeld. Het aantal werkzoekende mannen groeide sterker dan het aantal werkzoekende vrouwen. Dit heeft te maken met het feit dat mannen vaker werken in sectoren die het meest getroffen werden door de economische crisis. Zo hadden typische mannensectoren als de industrie te maken met een krimpende werkgelegenheid.

In de periode 2011-2012 is de daling van het aantal werkzoekende mannen en vrouwen ongeveer gelijk. Afgezet tegen de beroepsbevolking blijft het percentage werkzoekenden bij mannen gunstiger dan bij vrouwen. Van de mannelijke beroepsbevolking is in 2012 ruim 5,1% werkzoekend, terwijl bij vrouwen dit percentage 5,8% is.

Tabel 2.5.3 NWW naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2008	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
NWW totaal	417	508	490	455	430	22%	-4%	-7%	-5%
waarvan mannen	200	266	256	238	223	33%	-4%	-7%	-6%
waarvan vrouwen	217	242	234	216	206	11%	-3%	-8%	-5%
als percentage van de beroepsbevolking:									
totaal	5,3%	6,5%	6,3%	5,8%	5,4%				
mannen	4,5%	6,0%	5,9%	5,5%	5,1%				
vrouwen	6,4%	7,0%	6,7%	6,2%	5,8%				

Aantal werkzoekende middelbaar opgeleiden daalt minder snel

Van alle werkzoekenden is bijna de helft laagopgeleid. Opmerkelijk is dat tijdens de economische crisis het aantal laagopgeleide werkzoekenden beperkt steeg. De arbeidsmarktsituatie voor laagopgeleiden blijft echter ongunstig: het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking ligt veel hoger dan die van middelbaar en hoger opgeleiden (zie intermezzo *Arbeidspositie laagopgeleiden blijft ongunstig maar verslechtert niet verder*). Voor de overige opleidingsniveaus geldt dat de ontwikkeling in de periode 2011-2012 gunstiger wordt naar mate het opleidingsniveau stijgt. Bovendien zien we dat het aantal niet-werkende werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking afneemt naarmate het opleidingsniveau toeneemt.

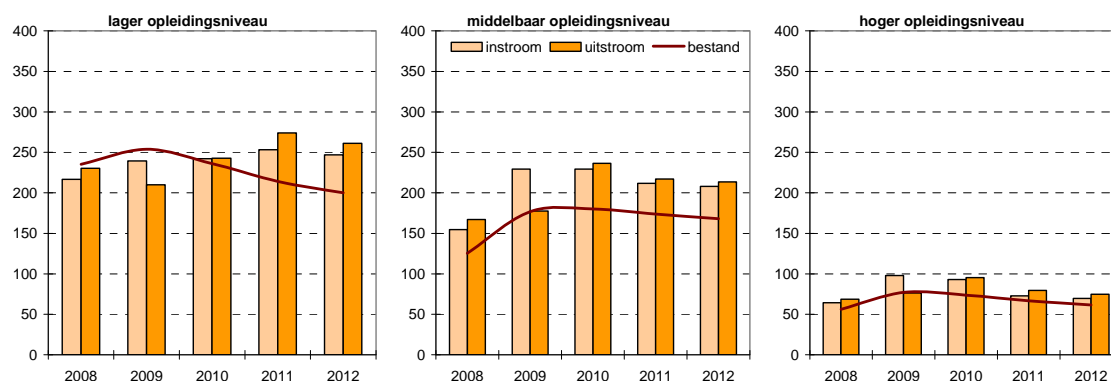
Tabel 2.5.4 NWW naar opleidingsniveau

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2008	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
NWW totaal	417	508	490	455	430	22%	-4%	-7%	-5%
per opleidingsniveau:									
vmbo of lager	235	254	236	214	200	8%	-7%	-9%	-7%
mbo/havo/vwo	125	177	180	174	168	41%	2%	-3%	-3%
hbo	40	56	52	47	44	39%	-7%	-9%	-7%
wo	16	21	22	19	18	33%	3%	-11%	-8%
als percentage van beroepsbevolking:									
totaal	5,3%	6,5%	6,3%	5,8%	5,4%				
vmbo of lager	12,6%	13,8%	13,2%	12,2%	11,6%				
mbo/havo/vwo	3,7%	5,2%	5,4%	5,2%	5,0%				
hbo	2,5%	3,4%	3,0%	2,7%	2,5%				
wo	1,7%	2,2%	2,2%	1,9%	1,7%				

In figuur 2.5.4 zien we de dynamiek in het bestand niet-werkende werkzoekenden naar opleidingsniveau. De instroom in het bestand werkzoekenden van middelbaar opgeleiden in 2009 nam scherp toe, zowel procentueel als absoluut. De instroom blijft naar verwachting dit en volgend jaar hoog (figuur 2.5.4, midden). De uitstroom van middelbaar opgeleide werkzoekenden is dit en volgend jaar iets groter dan de instroom. Daardoor is dus een beperkte daling van het aantal middelbaar opgeleide werkzoekenden mogelijk.

Het aantal hoger opgeleide werkzoekenden daalt in twee jaar tijd (2012-2009) procentueel meer dan gemiddeld: dit is het resultaat van een daling van de instroom en een (kleinere) daling van de uitstroom (figuur 2.5.4, rechts). Bij laagopgeleiden blijft de instroom van werkzoekenden hoog. Omdat de uitstroom oploopt, zien we hier toch een daling van het aantal laagopgeleide werkzoekendenbestand (figuur 2.5.4, links).

Figuur 2.5.4 NWW naar opleidingsniveau (x 1.000)

Aantal werkzoekende jongeren conjunctureel bepaald

De economische crisis had meer gevolgen naarmate de leeftijd lager was. Zo nam in 2009 het aantal werkzoekende ouderen (55-plus) slechts 3% toe, terwijl het aantal werkzoekende jongeren met meer dan vijftig procent groeide.

In 2010 was de situatie net andersom: het aantal werkzoekenden nam sneller af naar mate de leeftijd lager was. Werkloze jongeren konden dus snel profiteren van het economisch herstel. Voor dit en volgend jaar daalt het aantal werkzoekenden over de gehele linie. Daarbij is de verwachting dat de daling van werkzoekenden met een middelbare leeftijd iets gunstiger dan gemiddeld uitpakt. Een beeld dat we ook al zagen in 2010. Het aantal werkzoekende ouderen daalt minder dan gemiddeld, waardoor hun al hoge aandeel nog verder toeneemt.

Tabel 2.5.5 NWW naar leeftijdsklasse

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2008	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
NWW totaal	417	508	490	455	430	22%	-4%	-7%	-5%
per leeftijdsklasse:									
15-24 jaar	28	43	38	37	35	54%	-11%	-5%	-6%
25-34 jaar	68	98	90	84	80	44%	-7%	-7%	-6%
35-44 jaar	106	130	121	109	99	23%	-7%	-11%	-8%
45-54 jaar	110	130	131	123	118	17%	1%	-6%	-4%
55-64 jaar	105	107	108	102	98	3%	1%	-6%	-4%
als percentage van beroepsbevolking:									
totaal	5,3%	6,5%	6,3%	5,8%	5,4%				
15-24 jaar	3,1%	4,8%	4,5%	4,1%	3,9%				
25-34 jaar	3,9%	5,6%	5,2%	4,8%	4,5%				
35-44 jaar	4,9%	6,1%	5,8%	5,3%	4,9%				
45-54 jaar	5,7%	6,5%	6,5%	6,0%	5,7%				
55-64 jaar	10,3%	10,1%	9,8%	9,2%	8,7%				

Intermezzo Arbeidspositie laagopgeleiden ongunstig maar verslechtert niet verder

De bruto arbeidsparticipatie, dat is het percentage mensen dat werk heeft of werk zoekt, is bij laagopgeleiden lager dan gemiddeld. Een van de oorzaken kan ontmoediging door het gebrek aan kansen zijn, waardoor men zich terugtrekt van de arbeidsmarkt. Ook leiden sociaal-culturele verschillen tot een lagere arbeidsparticipatie. Laagopgeleiden hebben namelijk vaker traditionele opvattingen over de gewenste taakverdeling tussen mannen en vrouwen in het huishouden. Bovendien ervaren laagopgeleiden vaker dan gemiddeld gezondheidsproblemen waardoor zij niet participeren op de arbeidsmarkt ^a.

Een andere indicator voor de ongunstige positie van laagopgeleiden is werkloosheid. Dit wordt hier gemeten als het aantal niet-werkende werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking (NWW-percentage). Het NWW-percentage is hoger naarmate het opleidingsniveau lager is. Dit hangt onder meer samen met het feit dat laagopgeleiden vaker een flexbaan of een tijdelijk dienstverband hebben.

Opleidingsniveau	Aantal x 1.000		
	NWW	Participatiegraad	NWW-percentage
totaal	490	71%	6,3%
per opleidingsniveau:			
laag	236	52%	13,2%
middelbaar	180	75%	5,4%
hoog	74	88%	2,7%

Laagopgeleiden participeren dus minder op de arbeidsmarkt en als ze participeren, dan zijn zij vaker dan hoogopgeleiden werkloos. Veelal wordt in één adem beweerd dat de positie van laagopgeleiden de afgelopen decennia is verslechterd. Dan duidt men vaak op het verdwijnen van werk door automatisering en technologische ontwikkelingen en de concurrentie van lage lonenlanden. Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) heeft deze visie onderzocht.

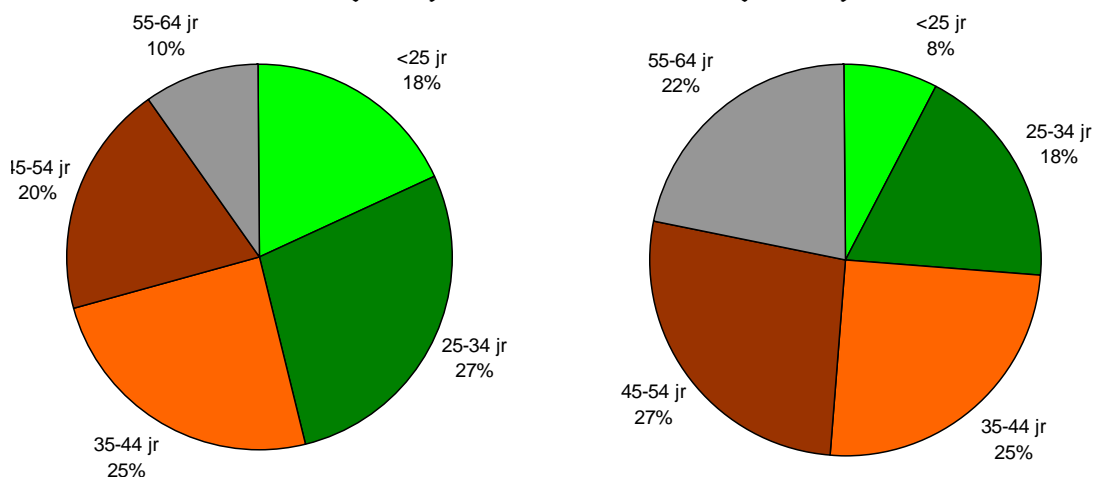
De belangrijkste constatering van het SCP is dat de vraag naar arbeid voor laagopgeleiden (werkgelegenheid) in de afgelopen twintig jaar praktisch stabiel is gebleven. Bij het aanbod (beroepsbevolking) zien we dat het totaal aantal laagopgeleiden tussen 1992 en 2008 iets is gedaald. De ontwikkelingen die het SCP presenteert, komen globaal overeen met de trends in deze UWV-arbeidsmarktprognose. Het SCP merkt wel op dat de aard van het laaggeschoolde werk is gewijzigd. Het aantal typische (mannen)beroepen waarvoor een lage opleiding nodig is, is in de landbouw en industrie gekrompen door een forse toename van de productiviteit (door schaalvergroting, mechanisering en automatisering) en door offshoring. Daar stond een forse groei van dienstverlenend werk zoals in de horeca en winkels tegenover.

Het SCP concludeert dat de positie van laagopgeleiden over het geheel genomen niet verslechterde. Een nuancering is dat banen met een gevraagd laag onderwijsniveau deels bezet worden door arbeidsaanbod met een hoger opleidingsniveau (verdringing). Zo blijkt uit het vacatureonderzoek van UWV WERKbedrijf dat de werkgever in 30% van de gevallen een laag onderwijsniveau vraagt, terwijl uiteindelijk van de aangenomen kandidaten slechts 23% het lage onderwijsniveau had (UWV WERKbedrijf, 'Vacatures in Nederland 2010', 2010).

^a SCP, 'Minder werk voor laagopgeleiden?', juni 2010.

Het verschil in dynamiek van het NWW-bestand per leeftijdscategorie is te zien in figuur 2.5.5. Bijna de helft van de instroom in dit bestand bestaat uit mensen met een leeftijd tot 35 jaar, terwijl slechts iets meer dan een kwart van het werkzoekendenbestand in die leeftijdsklasse valt. Onder ouderen is de situatie precies andersom. Oorzaak is dat jongeren sneller uitstromen (bijvoorbeeld door het vinden van werk) dan ouderen, waardoor het bestand – in vergelijking tot de instroom – sterker vergrijst.

Figuur 2.5.5 NWW naar leeftijd in 2010: instroom (links) en bestand ultimo (rechts)

Aantal langdurig werkzoekenden loopt op in 2011

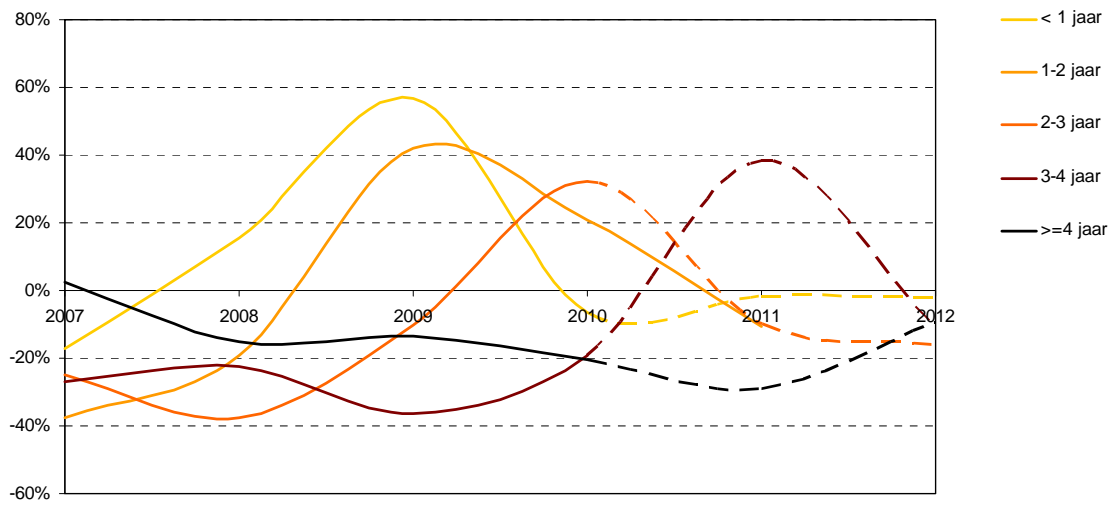
Figuur 2.5.6 brengt de groei van het aantal werkzoekenden naar duur in beeld. Aanvankelijk loopt, door de extra nieuwe instroom in het werkzoekendenbestand tijdens de recessie, de categorie met een werkzoekendenduur van minder dan 1 jaar snel op. We zien in de figuur dat in deze duurklasse een omslag plaatsvindt van een daling naar een groei: het snijden van de gele lijn met de x-as. Op dat moment daalt het aantal personen in de andere duurklassen nog steeds.

Een jaar later (medio 2009) is de hogere instroom zichtbaar in een groeiend aantal personen dat 1 tot 2 jaar werkzoekend is. Het aantal personen dat 2 tot 3 jaar werkzoekend is, loopt vanaf medio 2010 op. Zo is de verwachting dat in de loop van 2011 het aantal langdurig werkzoekenden (3-4 jaar) gaat oplopen.

Het duurt dus enige tijd voordat de hogere instroom uit het verleden zichtbaar is in de verschillende duurklassen van werkzoekenden. De paradox is dat het aantal langdurig werkzoekenden toeneemt, terwijl de economie al weer enige tijd herstelt. Het werkzoekendenprobleem in 2011 heeft dus twee gezichten. Het aantal niet-werkende werkzoekenden neemt af, maar de samenstelling wordt dit jaar ongunstiger (meer langdurig werkzoekenden).

Eind 2012 zullen naar verwachting alle duurcategorieën een dalende tendens laten zien.

Figuur 2.5.6 Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden naar duur (per einde jaar)

Intermezzo Krappe arbeidsmarkt komt terug

Handen tekort

Onderzoeksinstelling SEO heeft in opdracht van uitzendorganisatie Randstad een langetermijn studie gedaan naar het tekort aan werknemers op de lange termijn in Europa^a. SEO verwacht dat tot 2050 de beroepsbevolking afneemt. Er ontstaat een 'potentiële werkgelegenheidskloof'. In Nederland zou de kloof ongeveer 9% van de beroepsbevolking zijn. Dit komt overeen met een tekort van 500 á 700 duizend personen. De analyse van SEO/Randstad sluit aan op het advies van de commissie Arbeidsparticipatie^b. De beide bronnen concluderen dat zonder maatregelen, de Nederlandse arbeidsmarkt sterk verkrappt en dat forse maatregelen noodzakelijk zijn.

Een alternatieve visie: de arbeidsmarkt past zich aan

Een andere visie geven medewerkers van het CPB in hun artikel over bevolkingskrimp en arbeidsmarkt^c. Volgens het CPB daalt de potentiële beroepsbevolking de komende vijftien jaar tijd met 300 duizend. Na verloop van tijd gaat ook de beroepsbevolking dalen. De opstellers van de notitie stellen zich de volgende vragen: Zal de Nederlandse arbeidsmarkt geconfronteerd worden met structureel tekort aan arbeid? Daalt de werkloosheid tot een zeer laag niveau? Op beide vragen is het antwoord volgens de auteurs ontkennend. Op elke markt, dus ook de arbeidsmarkt, geldt het mechanisme dat vraag en aanbod bij elkaar brengt:

- Als het aanbod van arbeid afneemt, is er in eerste instantie een tekort op de arbeidsmarkt: er heerst krapte.
- Op de lange termijn is een tekort echter niet houdbaar. Actoren passen hun gedrag namelijk aan. Bijvoorbeeld werknemers weten hogere lonen af te dwingen (hoewel de internationale concurrentie natuurlijk wel een limiet stelt aan de loongroei):
 - Bij hogere lonen, treden meer mensen tot de arbeidsmarkt toe en neemt het arbeidsaanbod toe.
 - Door de hogere loonkosten gaan werkgevers op zoek naar alternatieven. Bijvoorbeeld technologische vernieuwing, vervangen van menskracht door machines (voorzover mogelijk in een kenniseconomie) en outsourcing naar het buitenland.

Eventueel hogere loonkosten leiden tot hogere prijzen van producten en zorgt voor minder vraag naar het product. Minder vraag naar het product leidt weer tot een lagere vraag naar arbeid.

Dus door het marktmechanisme vindt vraag en aanbod elkaar op langere termijn.

De werkloosheid vertoont op de lange termijn een tendens naar zeker evenwicht (evenwichtswerkloosheid). Deze evenwichtswerkloosheid wordt mede bepaald door sociale zekerheid en arbeidsmarktinstituties. Een lagere beroepsbevolking geeft volgens deze visie niet zomaar een lagere evenwichtswerkloosheid. Dat de krimp van de beroepsbevolking niet vanzelfsprekend met een lagere werkloosheid samengaat wordt bevestigd door internationale cijfers. Zo geeft Paul de Beer^d aan dat in de zes EU-landen waar de bevolking kromp (1997-2007), de werkloosheid hoger was dan elders. Natuurlijk spelen ook andere factoren een rol, maar we zien dat een krimpende beroepsbevolking geen garantie biedt voor een lage werkloosheid.

Wel of geen krapte?

Op de korte en middellange termijn wordt de krapte in de Nederlandse economie beïnvloed door de conjunctuur. De bovengenoemde aanpassingsmechanismen hebben een zekere tijd nodig. Zo groeiden de lonen bij aanvang van de economische crisis nog fors terwijl de economie ongekend hard kromp. Immers de CAO-afspraken waren nog gemaakt in economisch goede tijden. Daarom is het te verwachten dat op de korte en middellange termijn, als de economie aantrekt, sprake is van krapte op de arbeidsmarkt. Met name in bepaalde sectoren en beroepen en sommige regio's zijn er kwalitatieve discrepanties. Op de lange termijn passen actoren echter hun gedrag aan en zijn er aanpassingsmechanismen werkzaam die tekorten verminderen.

^a SEO in opdracht van Randstad, 'Bridging the gap', juni 2010.

^b Commissie Arbeidsparticipatie, 'Naar een toekomst die werkt', juni 2008.

^c R. Euwals, K. Folmer, T. Knaap, M. Volkerink, 'Bevolkingskrimp en de arbeidsmarkt' in Nidi, 'Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2009', rapport nr. 80, 2009.

^d Paul de Beer, 'Iedereen aan het werk?' in bijdragen aan de SCP-studiemiddag 2010.

2.6 Alternatieve scenario's

In de voorgaande paragrafen zijn de verwachtingen gepresenteerd voor de arbeidsmarkt. Deze verwachtingen zijn gebaseerd op de economische ramingen van het CPB voor de jaren 2011-2012 en de middellange termijnverwachtingen waarop het kabinetsbeleid is gebaseerd.

De economie kan zich anders ontwikkelen dan oorspronkelijk voorzien. Om de gevolgen na te gaan van een andere economische ontwikkeling, zijn in hoofdlijnen de gevolgen voor de arbeidsmarkt verkend van een meevallende en tegenvallende economische ontwikkeling:

- Als de internationale economische ontwikkelingen meevallen, kan de uitvoergroei 3% hoger uitkomen. De economische groei komt dan 0,7%-punt hoger uit, namelijk op bijna 2,5% in 2011 en 2,2% in 2012.
- Als de internationale economische ontwikkelingen tegenvallen zou de uitvoergroei 3% lager uit kunnen komen in 2011 en 2012. De economie groeit daardoor twee jaar 0,7%-punt minder. De economische groei is dan 1% in 2011 en 0,8% in 2012.

Deze varianten vormen geen boven- en ondergrens, maar rekenen door wat de gevolgen zijn van een tegen- of meevallende economische ontwikkeling.

Meer uitvoer bijvoorbeeld, werkt door in allerlei onderdelen van de economie. Zo wordt bijvoorbeeld meer geproduceerd door de exportgerichte industriesector. Ook de inleen van uitzendkrachten in de industrie groeit meer. Er is meer behoefte aan uitbreidingsactiviteiten zoals de nieuwbouw van bedrijfspanden (bouwnijverheid). Bovendien is er meer vraag naar transport en opslag. Vanwege de hogere productie en personeelsbehoefte wordt er een hoger loon betaald in Nederland. Dit heeft zijn weerslag op de consumptieve bestedingen in bijvoorbeeld de horeca. Tabel 2.6.1 en tabel 2.6.2 geeft een overzicht van de uitkomsten bij de alternatieve veronderstellingen.

Tabel 2.6.1 Uitkomsten bij alternatieve scenario's

Item		2010	2011			2012		
			Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant
Groeipercentage BBP		1,73%	1,05%	1,75%	2,46%	0,79%	1,50%	2,20%
Banen totaal	dzd	8.857	8.916	8.934	8.952	8.975	9.010	9.046
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.017	1.025	1.027	1.030	1.031	1.036	1.040
Waarvan werknemers	dzd	7.840	7.891	7.907	7.923	7.944	7.975	8.006
Vacatures	dzd	743	806	817	829	826	841	860
Beroepsbevolking	dzd	7.817	7.830	7.850	7.871	7.853	7.894	7.934
Aantal NWW	dzd	490	485	455	424	516	430	368
<hr/>								
Groei aantal banen	dzd		60	78	96	58	76	94
Groei beroepsbevolking	dzd		13	33	54	23	43	64
Groei NWW	dzd		-5	-35	-66	30	-25	-56

In het meevallende scenario leiden meer economische activiteiten – vergeleken met het middenscenario – tot meer banen. Omdat de arbeidsproductiviteit extra hard groeit, wordt de creatie van banen gedrukt. Het aantal vacatures groeit iets meer. De hogere economische groei beïnvloedt ook het aanbod van arbeid. Mensen schatten hun kans op werk hoger in en treden eerder toe tot de arbeidsmarkt. Het aantal werkzoekenden in 2011 en 2012 is lager dan in het middenscenario.

Het meevallende scenario resulteert dan eind 2011 in 424.000 werkzoekenden: een daling met 13% ten opzichte van het voorgaande jaar. Aan het eind van 2012 wordt in het meevallende scenario gerekend op 368.000 werkzoekenden (-13%).

Als de economische ontwikkelingen tegenvallen zijn de effecten op de arbeidsvraag, arbeidsaanbod en het aantal werkzoekenden tegengesteld.

Tabel 2.6.2 Relatief verschil alternatieve scenario's ten opzichte van het middenscenario

Item	2011		2012	
	Tegenvallende variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Meevallende variant
BBP	-0,7%	0,7%	-1,4%	1,4%
Banen totaal	-0,2%	0,2%	-0,4%	0,4%
Waarvan zelfstandigen	-0,2%	0,2%	-0,4%	0,4%
Waarvan werknemers	-0,2%	0,2%	-0,4%	0,4%
Vacatures	-1,3%	1,5%	-1,8%	2,2%
Beroepsbevolking	-0,3%	0,3%	-0,5%	0,5%
Aantal NWW	6,7%	-6,8%	20,0%	-14,4%

3 Sectorale arbeidsmarktontwikkelingen 2011–2012

Hoofdstuk 1 en 2 zetten de landelijke ontwikkelingen centraal. In dit hoofdstuk zoomen we in op de sectorale ontwikkelingen.

Het voorspellen van de economische groei per sector gebeurt met een model waarbij de productie in een sector afhangt van de landelijke productie. Elke sector reageert anders op de landelijke economische ontwikkeling. Sommige sectoren, zoals de voedingsmiddelenindustrie, maken producten waarvan de binnenlandse vraag relatief stabiel blijft. Dit soort branches reageert minder sterk op de landelijke economische ontwikkeling. De ontwikkeling in andere sectoren, zoals de transportsector, is juist sterk afhankelijk van de internationale handel en varieert daardoor veel sterker.

De prognose van het arbeidsvolume in de sector is afhankelijk van de omvang van de sectorale productie, de sectorale productiviteitsontwikkeling en de loonvoet in de sector. De loonvoet wordt weer bepaald door de arbeidsproductiviteitsontwikkeling in de sector en de krapte op de arbeidsmarkt (arbeidsvraag ten opzichte van arbeidsaanbod).

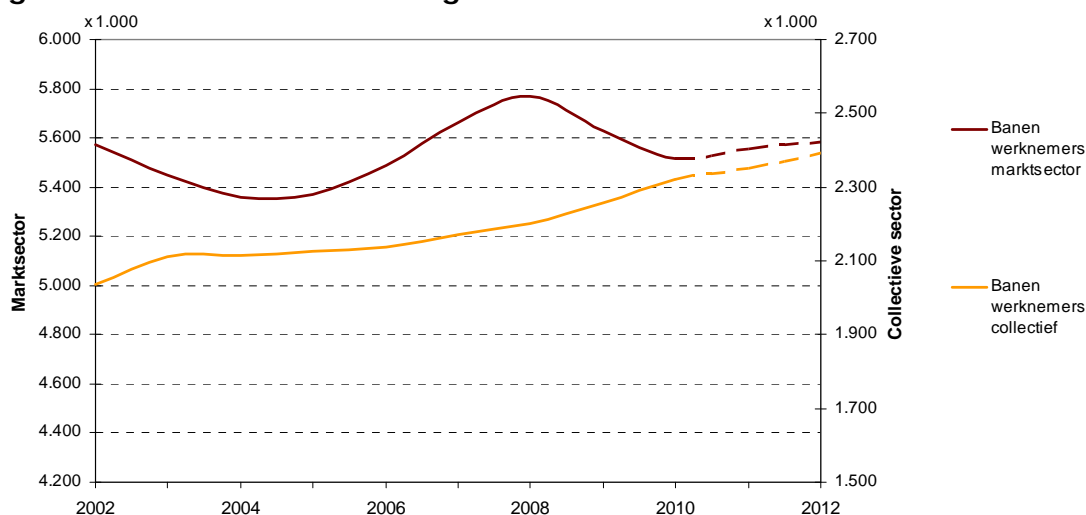
Vacatures worden geprognosticeerd als percentage van het aantal banen van werknemers in de betreffende sector. Het verwachte aantal vacatures is bepaald met een model waarin onderscheid wordt gemaakt tussen uitbreidingsvacatures (groei van de werkgelegenheid in ondernemingen) en vervangingsvacatures (het opvullen van opengevallen plaatsen door pensioen, wisseling van baan etc.).

3.1 Banen naar sector

We delen de economie in twee groepen in: de marktsector en de collectieve sector. De marktsector wordt sterk beïnvloed door de internationale handel en de conjunctuur. De collectieve sector ontwikkelt zich minder turbulent: de vraag is meer afhankelijk van autonome factoren zoals zorgvraag en onderwijsvraag die beide afhankelijk zijn van de leeftijdsopbouw van de bevolking. De omvang van de collectieve sector is onderwerp van overheidsbeleid. Daarom gaan we voor de collectieve sector uit van de beleidsvoornemens die zijn vastgelegd in de miljoenennota en het regeerakkoord. De collectieve sector bood, in de periode van economische krimp in 2009, tegenwicht voor de productiedaling in de marktsector.

Figuur 3.1.1 geeft een beeld van het verschil in banenontwikkeling van de markt- en collectieve sector. De collectieve sector veroorzaakt de belangrijkste bijdrage aan de banengroei. De werkgelegenheid in de collectieve sector groeit in twee jaar tijd met 69.000 personen (+1,5% per jaar) en die van de marktsector met 67.000 personen (0,6% per jaar). Daardoor kunnen we zeggen dat de werkgelegenheidsgroei vooral gedragen wordt door de groei in de collectieve sector.

Figuur 3.1.1 Banenontwikkeling in de marktsector en collectieve sector

Banenontwikkeling per economische sector

Figuur 3.1.2 geeft een overzicht van de banenontwikkeling in de vijf grootste sectoren. In 2009 is de zorg een van de weinige sectoren met een groei van het aantal banen. De vraag naar zorgdiensten zal in de toekomst verder groeien als gevolg van vergrijzing, toepassing van nieuwe medische technologieën en hogere eisen van de zorgconsument. Het is in de zorg moeilijk om met evenveel personeel meer zorgproductie te leveren. Dit betekent dat extra productie zich al snel vertaalt in extra banen. Naast deze min of meer structurele ontwikkelingen is in het Regeerakkoord beleid opgenomen, waardoor de werkgelegenheid extra zal oplopen in deze kabinetsperiode.

De werkgelegenheid van de sector welzijn laat een verdere groei zien: de vraag naar dit soort diensten is niet erg conjunctuurgevoelig. Wel zijn beleidsvoornemens van het kabinet voor deze sector belangrijk. Zo staat de omvang van de werkgelegenheid in de kinderopvang en de jeugdzorg – die in de afgelopen zeer sterk is gegroeid – door overheidsbezuinigingen in omvang onder druk.

We presenteren hier het totaal van de banen bij zorg en welzijn rekening houdend met de kabinetsvoornemens. In de prognose is aangenomen dat de intensivering leidt tot een groeiversnelling in 2012. Voor detailprognoses naar branches wordt hier verwezen naar het binnenkort uit te brengen rapport van het onderzoeksprogramma zorg en welzijn⁷.

Een geheel andere ontwikkeling laat de Nederlandse industrie zien. Daar loopt de werkgelegenheid al meer dan tien jaar langzaam terug. Bovenop deze structurele krimp is door de economische crisis de werkgelegenheid in 2009 extra snel teruggelopen. De industriële sector bestaat uit twee grotere sectoren (traditionele industrie en metaalnijverheid) en een kleinere sector (aardolie-industrie, chemie). De verwachte ontwikkelingen per deelsector zijn:

- De ontwikkeling van de traditionele industrie (zoals bouwmaterialen en duurzame consumentengoederen) is deels laatcyclisch. De productie groeit in 2011 en blijft praktisch stabiel in 2012. De werkgelegenheid van de traditionele industrie krimpt, onder meer omdat de concurrentie toeneemt en door verplaatsing van productie naar elders.

⁷ Onderzoeksprogramma zorg en welzijn met als deelnemers Kenniscentrum Calibris, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, sectorfondsen Z&W branches en UWV. SEOR, werktitel 'Toelichting op prognoses uitbreidingsvraag Zorg en Welzijn', nog te publiceren rond de zomer van 2011.

- Bij de - op export gerichte - sector metaalnijverheid is het beeld, door het internationale economische herstel, iets gunstiger. De productie groeit dit en volgend jaar namelijk behoorlijk. Omdat deze deelsector echter sterk onderhevig is aan internationale concurrentie, zal in de metaalnijverheid de arbeidsproductiviteit behoorlijk moeten groeien. Daardoor zal de werkgelegenheid in de metaalnijverheid in de periode 2011-2012 naar verwachting toch blijven krimpen.
- De aardolie- en chemische industrie laten een productieherstel zien. Maar ook hier is de verwachting dat de werkgelegenheid dit en volgend jaar krimpt door productiviteitsverbeteringen.

In de detailhandel stonden de bestedingen na de grote terugval in 2009 in 2010 nog onder druk. Vanaf 2011 zitten de bestedingen weer in de lift. Dit is het gevolg van het herstel van het consumentenvertrouwen en de weer aantrekkende economie. Daar staat tegenover dat het vertrouwen nog niet groot is en negatief wordt beïnvloed door een aantal onzekerheden. Bijvoorbeeld over de verwachte economische ontwikkeling, de financiële positie van de Nederlandse huishoudens en de effecten van de bezuinigingsmaatregelen door de overheid. De koopbereidheid van de consumenten is nog steeds laag. Voor 2011 en 2012 wordt daarom per saldo uitgegaan van een lichte groei van de afzet in de detailhandel. Met een lichte groei van de verkopen, neemt de werkgelegenheid in de detailhandel in 2011 en 2012 weer toe. Daarmee wordt de terugloop in personeel in 2010 gecompenseerd.

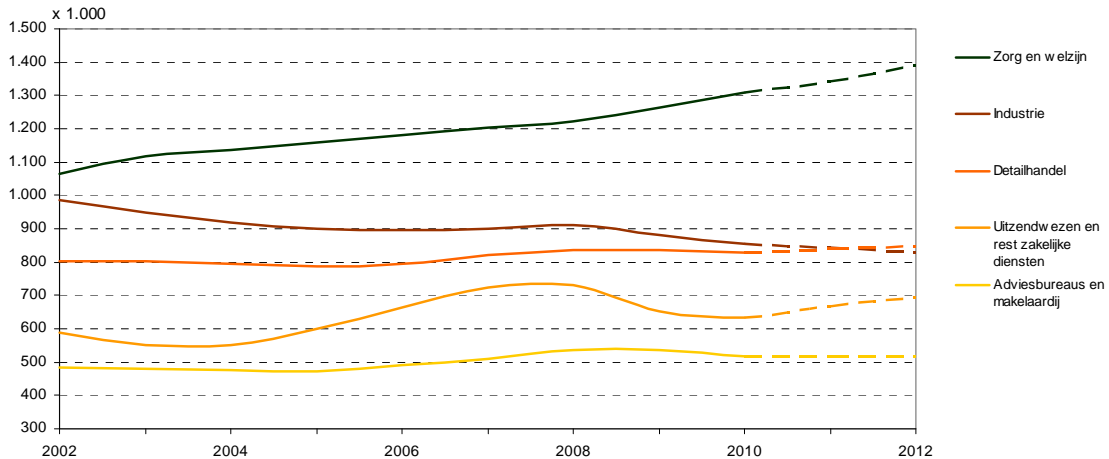
De sector uitzendbureaus en bemiddeling/reclamebureaus/beveiliging is sterk conjunctureel gevoelig en werd dan ook fors getroffen door de recessie. De keerzijde is dat deze sector ook uitermate sterk profiteert van het ingezette economische herstel. Het zijn de uitzendbureaus die grotendeels verantwoordelijk zijn voor deze groei als gevolg van een sterke vraag naar flexibele (uitzend)krachten.

We zien de volgende ontwikkelingen binnen de sector advies en makelaardij:

- Adviesbureaus ondervinden nog de terughoudendheid van het bedrijfsleven met betrekking tot het inschakelen van derden. Ingenieurs- en architectenbureaus zijn sterk afhankelijk van de investeringsbereidheid van de overheid en de bouwontwikkeling. Accountants- en administratiekantoren zullen weer een groei realiseren, mede door het aanbieden van een uitgebreid dienstenpakket.
- De sector verhuur en handel in onroerend goed staat flink onder druk. Vooral de makelaars in onroerend goed ondervinden de gevolgen van de kredietcrisis en de daaruit volgende terugval in het aantal woningverkoop en de te verhuren kantoorruimte. De afzet van deze sector wordt nog grotendeels stabiel gehouden doordat ook woningcorporaties tot deze sector worden gerekend en hun onder beheer staande huizen goed weten te verhuren.

Per saldo wijzigt de werkgelegenheid nauwelijks.

Figuur 3.1.2 Banenontwikkeling in de eerste groep van sectoren

De werkgelegenheid in het openbaar bestuur neemt – gezien het overheidsbeleid – af: in 2011 en 2012 neemt het aantal banen af met 1,25% en 1,50%. Ook op de langere termijn wordt gerekend met een verdere afname van het aantal ambtenaren.

Het aantal banen in het onderwijs blijft de komende jaren groeien onder invloed van de demografische factoren en overheidsbeleid. De conjuncturele tegenwind heeft tijdens de recessie tot een verhoogde deelname aan het onderwijs geleid, waardoor de werkgelegenheid gunstig werd beïnvloed. Deelsectoren laten een eigen dynamiek zien. De werkgelegenheid in het primair onderwijs (zoals basisschool) laat, gezien het lager aantal kinderen, een lichte daling zien. Het secundair onderwijs (middelbare scholen) een lichte groei en het tertiair onderwijs (hoger onderwijs) laat zelfs een flinke groei van de werkgelegenheid zien.

Voor de groothandel, als exportgeoriënteerde sector, heeft het herstel van de wereldhandel en de economische groei van Europese landen belangrijke gevolgen. De groothandel kende in 2010 een forse groei van de productie. Ook voor 2011 en 2012 wordt een sterke groei verwacht. Een belangrijk deel van de afzetgroei van deze sector komt voor rekening van de export en import. De beperkte consumptiegroei en de stagnatie in de bouw in eigen land hebben een afvlakkende invloed op de groei van de groothandelsafzet.

Ondanks de aanhoudende inzet om de processen in de groothandel met behulp van ICT verder te optimaliseren, groeit de werkgelegenheid in de groothandel in de komende jaren meer dan gemiddeld. Daaraan draagt de verbreding van het dienstenpakket van de groothandel naar een compleet dienstverlenend bedrijf in de distributie bij, zoals het aanbieden van opslag, verzekering en financiering.

In de telecommunicatiesector wordt vaste telefonie steeds meer vervangen door mobiele telefonie. Aanbieders van internet lijken op een verzadigde markt te stuiten, maar mobiel internet ruikt op. De postmarkt ondervindt enerzijds hinder van toegenomen digitale communicatie (email, elektronische informatie, etc.) en ziet de postvolumes dalen. Anderzijds neemt het postpakketvervoer toe door aankopen bij webwinkels. Een ander beeld geeft de transportbranche. Daar draagt de sterke groei van de export en de sterke groei van de industriële productie, bij aan het herstel. Vooral de forse groei van de wederuitvoer zorgt voor de positieve groeicijfers. Nederland profiteert vooral van de aantrekkende handel met China en Duitsland. Met name de sterke groei van de Duitse economie zorgt voor een duidelijke toename in de vraag naar grensoverschrijdende wegvervoer. Het binnenlands vervoer groeit ook, maar niet in alle deelmarkten even krachtig.

Per saldo zal de productie in de sector transport, opslag, post, telecommunicatie dit en komend jaar groeien. Ook de werkgelegenheid zal weer groeien in de periode 2011-2012.

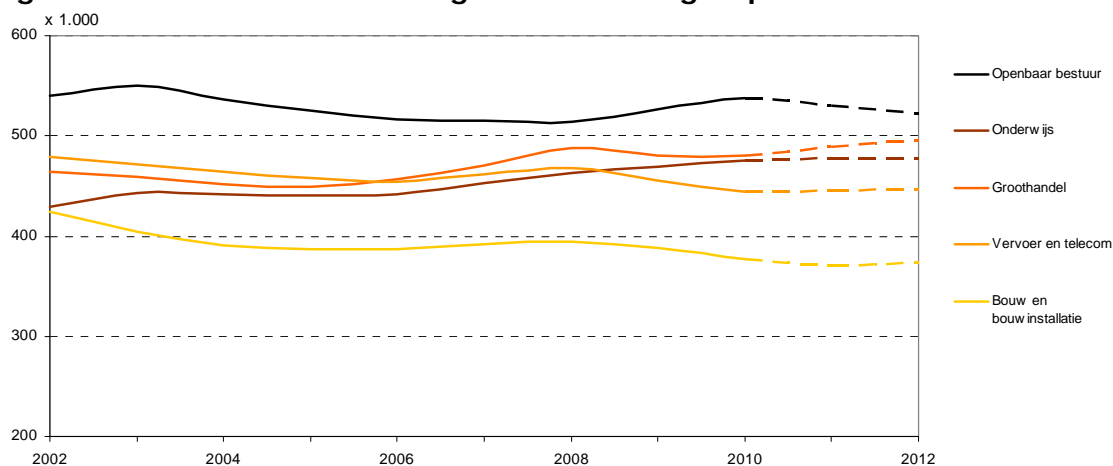
De bouw loopt als laatcyclische sector achter bij het economische herstel. De bouw wordt hier onderverdeeld in twee subbranches:

- De bouwnijverheid reageert vertraagd op de conjunctuur. De gevolgen van de kredietcrisis werden in de bouwnijverheid vooral zichtbaar in 2010. De productie daalde met ruim 13%. Het aantal gereedgekomen woningen was in 2010 56.000: bijna een derde minder dan in het jaar daarvoor en het laagste aantal sinds 1952⁸. De nieuwbouw van kantoren en de grond-, weg- en waterbouwactiviteiten blijven onder druk staan. De forse daling van de orderportefeuilles in 2010 maakte ingegrepen in het personeelsbestand onvermijdelijk. Ook in 2011 zal het aantal banen verder afnemen. Pas in 2012 is weer enige werkgelegenheids groei zichtbaar in de bouwnijverheid.
- Bouwinstallatiebedrijven ondervinden sterk de gevolgen van de malaise in de bouw. Deze sector wordt veelal wat later in het bouwproces betrokken, en reageert vertraagd op de ontwikkeling van de bedrijven in de bouwnijverheid. De sector is maar deels afhankelijk van nieuwbouw. Renovaties en onderhoud zijn minder conjunctuurgevoelig en zorgen daarmee dat deze sector minder heftig heeft gereageerd op de recessie dan de bouwnijverheid. In 2011 zal de werkgelegenheid als gevolg van de afzetsdaling nog afnemen. Voor 2012 wordt weer uitgegaan van een groei. Daarbij moeten we wel bedenken dat deze subbranche verhoudingsgewijs veel zelfstandigen kent: drie op de tien banen is een baan van een zelfstandige.

Een deel van de werknemers die hun baan in de bouwnijverheid of bouwinstallatie verloor, zoekt naar mogelijkheden in het zelfstandig ondernemerschap. Dit heeft tot gevolg dat het aantal zelfstandigen in de beide bouwbranches dit en volgend jaar toeneemt. Overigens is de trendmatige daling van het aantal banen in de afgelopen vijftien jaar in de bouw mede het gevolg van het groeiende aantal zelfstandigen, wat ten koste gaat van het aantal banen voor werknemers.

⁸ CBS, 'Forse daling aantal opgeleverde woningen', persbericht 12 april 2011.

Figuur 3.1.3 Banenontwikkeling in de tweede groep van sectoren

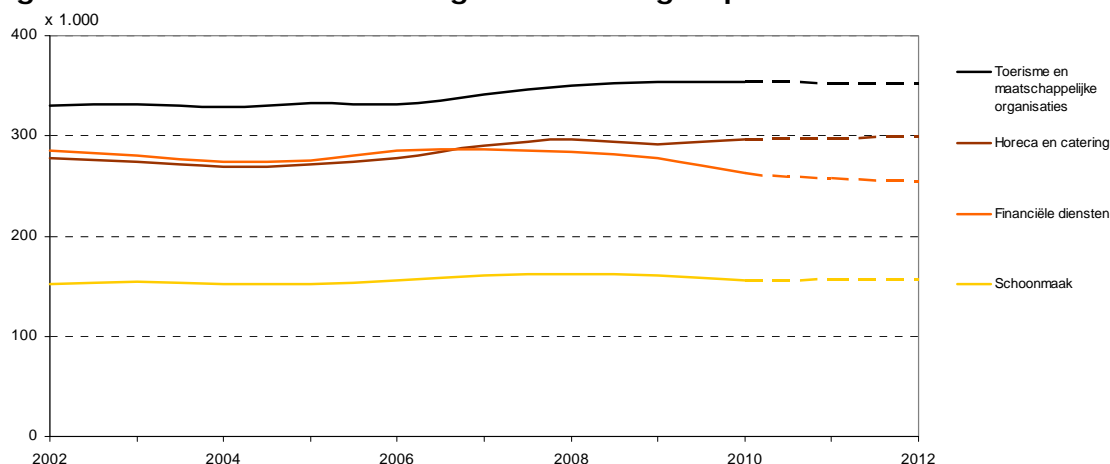
De horeca heeft al vanaf 2008 behoorlijk last van de recessie. Bijvoorbeeld het productieniveau lag in 2010 14% lager dan in 2007. Het aarzelende herstel van het vertrouwen in de economie leidt tot een geringe groei van de bestedingen in de horeca. Het zijn dan ook vooral de zakelijke bestedingen (bijvoorbeeld de hotelbranche) die bijdragen aan de groei van de omzet in de horeca. De werkgelegenheid herstelt vermoedelijk in de periode 2011-2012.

Een aantal subbranches van de sector toerisme en maatschappelijke organisaties staat onder druk omdat consumenten de hand op de knip houden en daar bovenop bezuinigt de overheid. Daarentegen profiteert de subsector milieu van de tendens naar duurzaamheid. Fitnesscentra en sportscholen profiteren van de aandacht voor gezondheid. Bijvoorbeeld senioren vormen op dit moment een belangrijke groeiemarkt voor deze subsector. Per saldo daalt de werkgelegenheid van deze sector in 2011 en 2012.

De ontwikkelingen binnen de sector financiële diensten, die bestaat uit banken en verzekeringsmaatschappijen, zijn heftig. We noemen fusies en reorganisaties. Het aantal banen van werknemers is in 2010 fors afgenomen. In de periode 2011-2012 zal de krimp van het aantal banen verder gaan, zij het minder sterk.

De schoonmaaksector toont een beperkte afzetgroei. Het bedrijfsleven is namelijk nog terughoudend met het inschakelen van derden. De ontwikkeling van de afzet komt ook tot uitdrukking in de werkgelegenheidsontwikkeling. Het aantal banen van werknemers zal in 2011 en 2012 licht toenemen.

Figuur 3.1.4 Banenontwikkeling in de derde groep van sectoren

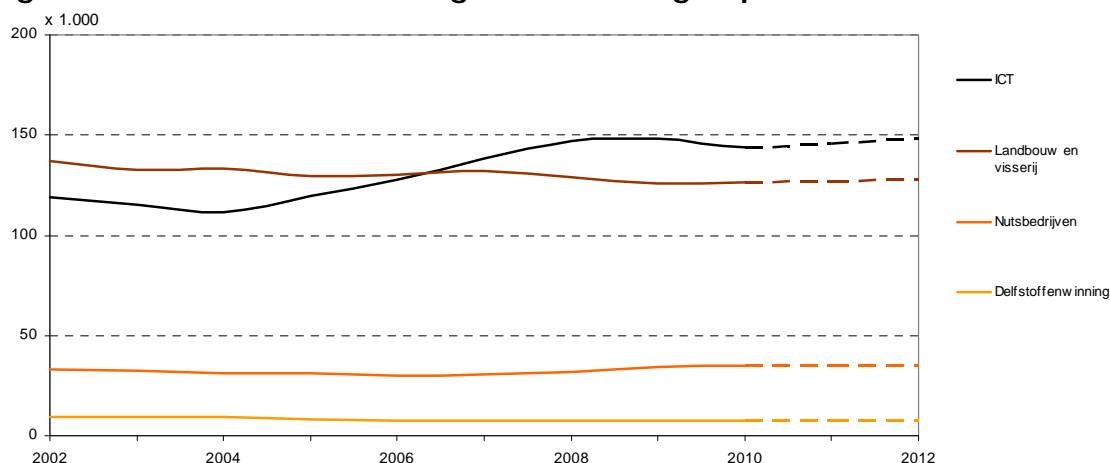

De ICT-sector is als conjunctuurgevoelige sector hard geraakt door de recessie. Uit voorlopige cijfers blijkt dat het aantal banen in deze sector behoorlijk is gekrompen in 2010. Bedrijven stelden door de economische crisis hun investeringen in software uit. Ook aan inhuur van ICT'ers is minder behoefte geweest. In 2011 en 2012 profiteert de sector informatie- en communicatietechnologie van het herstel van de economie, onder meer door de uitgestelde investeringen. Ook profiteert de sector van de aanhoudende digitalisering, zoals verkoop en boeken via internet en digitale media. Ook de toenemende vraag naar beveiliging van computers en de communicatie via het internet beïnvloedt de vraag naar IT-beveiligers positief. In 2011 en 2012 zal de werkgelegenheid meer dan gemiddeld groeien.

De totale werkgelegenheid in de landbouwsector daalt de afgelopen tien jaar licht. Daarbij geldt dat het aantal zelfstandigen in rap tempo afneemt, terwijl het aantal banen voor werknemers nog licht groeit. Het aantal landbouwbedrijven neemt af, er treedt nog dus nog steeds schaalvergroting op.

Het aantal banen bij de nutsbedrijven en de delfstoffenwinning is relatief gering. De nutsbedrijven waren in 2010 goed voor een werkgelegenheid van 35 duizend banen. Voor de komende jaren is de verwachting dat de werkgelegenheid praktisch stabiel blijft. De sector winning delfstoffen was in 2010 goed voor een werkgelegenheid van 7.700 banen. De werkgelegenheid in de sector delfstoffen toont een trendmatige daling, vooral als gevolg van procesinnovaties en efficiencyverbeteringen. Hierdoor groeit de productiviteit en is een daling van de werkgelegenheid (ondanks een groeiende productie) mogelijk.

Figuur 3.1.5 Banenontwikkeling in de laatste groep van sectoren

In tabel 3.1.1 wordt per economische sector de krimp en groei van de werkgelegenheid gegeven. We zien dat de landelijke werkgelegenheid in 2010 krimpt en in 2011 en 2012 weer groeit. Vooral de sectoren industrie, openbaar bestuur en financiële diensten laten een krimpende werkgelegenheid zien. Voor gunstige werkgelegenheidsperspectieven moeten we naar de sectoren zorg, uitzendwezen en rest zakelijke diensten⁹.

Tabel 3.1.1 Ontwikkeling aantal banen naar sector

Sector	<u>(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)</u>		
	2010	2011	2012
Zorg en welzijn	48	33	47
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	-20	36	24
Groothandel	0	8	7
Detailhandel	-8	12	7
ICT	-4	2	2
Horeca en catering	5	1	2
Bouw en bouwinstallatie	-11	-6	1
Adviesbureaus en makelaardij	-16	-1	1
Onderwijs	6	2	1
Schoonmaak	-5	1	1
Vervoer en telecom	-11	2	1
Landbouw en visserij	0	1	0
Nutsbedrijven	1	0	0
Delfstoffenwinning	0	0	0
Toerisme en maatschappelijke organisaties	0	-1	-1
Financiële diensten	-15	-5	-5
Openbaar bestuur	10	-7	-8
Industrie	-27	-12	-13
Totaal	-47	67	68

⁹ De rest zakelijke diensten omvat onder meer reclamebureaus, beveiliging en callcenters.

Aantal zelfstandigen relatief meer gedaald dan aantal werknemers

De recessie heeft hard toegeslagen in de werkgelegenheid van zelfstandigen. Zo daalde in 2009 het aantal zelfstandigen met 2%, terwijl het aantal banen van werknemers slechts met 1% daalde. Daar staat tegenover dat het aantrekken van de economie in de loop van 2010 ook sneller zichtbaar was bij zelfstandigen dan bij werknemers. In 2010 groeide het aantal zelfstandigen al weer iets (0,5%), terwijl het aantal banen van werknemers nog daalde (-0,6%).

Aantal vacatures groeit dit en volgend jaar verder

Een omslag op de arbeidsmarkt is snel zichtbaar in de vacatureontwikkeling. Vacatures ontstaan door uitbreiding van de werkgelegenheid en door vervanging van vertrekkend personeel. Van uitbreiding van de macrowerkgelegenheid was gemiddeld in 2010 nog geen sprake. Omdat de economie in de loop van 2010 herstelde en de baanmobiliteit toenam, groeide het aantal vervangingsvacatures. Per saldo nam het aantal ontstane vacatures in 2010 bescheiden toe.

Dit en volgend jaar groeit de werkgelegenheid verder. In lijn hiermee wordt een verdere groei van het aantal ontstane vacatures verwacht. Niet in alle sectoren neemt het aantal vacatures toe. Bij financiële diensten (herstructureringen), openbaar bestuur (bezuinigingen), landbouw, nutsbedrijven en delfstoffen (trendmatige daling werkgelegenheid) neemt het aantal vacatures af.

Sectoren waar veel vacatures ontstaan zijn detailhandel, zorg en welzijn, uitzendwezen en rest zakelijke dienstverlening en de horeca. Wat betreft de detailhandel en de horeca hangt dit samen met de behoorlijk grote arbeidsmarktdynamiek: veel vacatures in verhouding tot het aantal banen.

Tabel 3.1.2 Ontwikkeling aantal vacatures naar sector

Sector	<u>(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)</u>		
	2010	2011	2012
Detailhandel	149	165	168
Zorg en welzijn	100	100	104
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	49	63	75
Horeca en catering	54	65	68
Adviesbureaus en makelaardij	50	58	60
Groothandel	47	53	54
Industrie	51	53	49
ICT	34	42	43
Bouw en bouwinstallatie	30	35	40
Toerisme en maatschappelijke organisaties	34	35	36
Onderwijs	33	33	33
Schoonmaak	26	28	28
Vervoer en telecom	26	27	27
Financiële diensten	21	20	20
Openbaar Bestuur	21	20	19
Landbouw en visserij	13	13	13
Nutsbedrijven	5	5	5
Delfstoffenwinning	1	1	1
Totaal	743	817	841

De dynamiek op de arbeidsmarkt, gemeten door het vacaturepercentage (aantal vacatures dat ontstaat als percentage van de banen), blijft fors onder de recordniveaus in de afgelopen hoogconjunctuur (2006-2008). Daarnaast is het herstel op de vacaturemarkt minder groot dan eerder werd voorzien. In figuur 3.1.6 is het vacaturepercentage per sector in 2009-2011 weergegeven.

Het vacaturepercentage is het grootst in de ICT, horeca en de detailhandel. De conjunctuurgevoelige ICT-sector heeft tijdens de crisis een gevoelige tik gekregen. Het aantal vacatures halveerde bijna in 2009. In 2010 en daarna treedt er een behoorlijk herstel op. Toch blijft in deze sector het aantal ontstane vacatures beneden het niveau van de voorgaande hoogconjunctuur. De sectoren horeca en detailhandel hebben traditioneel veel kortdurende dienstverbanden waardoor het aantal vacatures in verhouding tot het aantal banen hoger is dan gemiddeld.

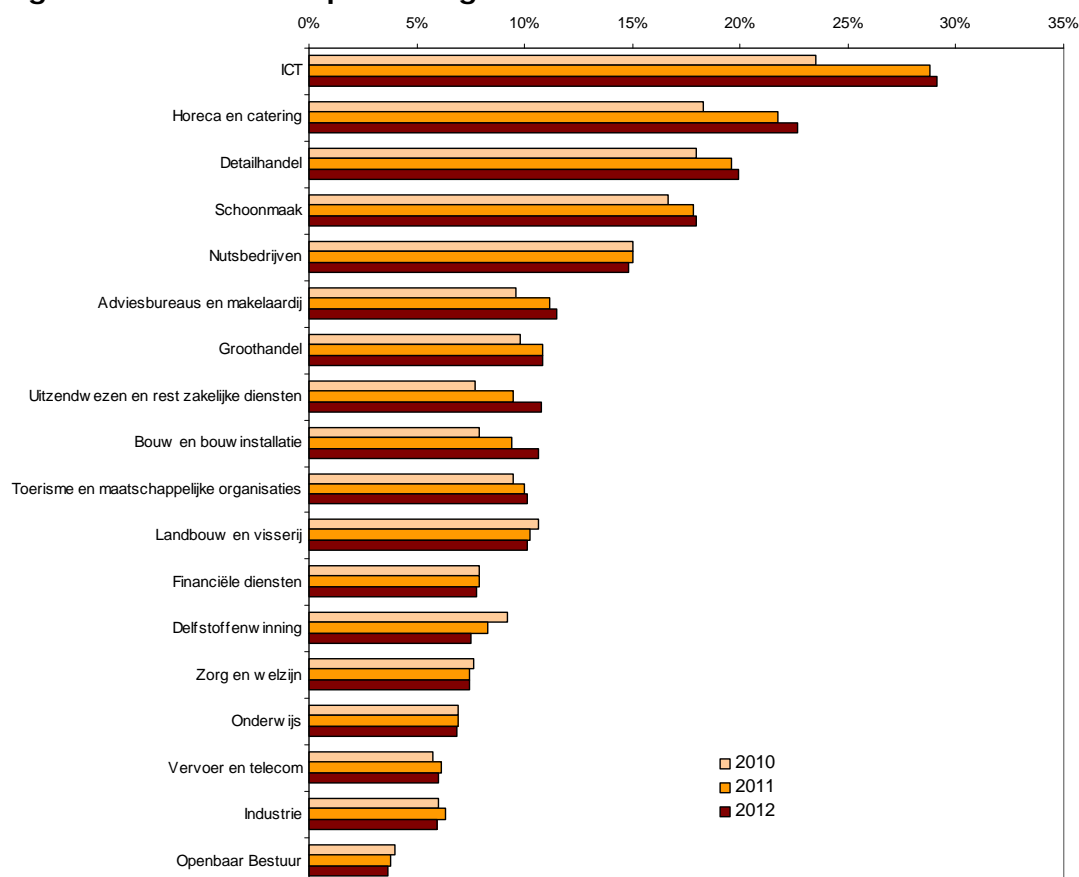
De dynamiek is het geringst in het openbaar bestuur en de industriële sector. In beide sectoren is de gemiddelde leeftijd in de beroepsbevolking hoog. Omdat de industriële sector relatief groot is, is het aantal vacatures daar toch nog vrij groot (tabel 3.1.2).

De sector uitzendwezen en rest zakelijke diensten kennen een gemiddeld vacaturepercentage. Op het eerste gezicht lijkt dit vreemd: weinig arbeidsmarktdynamiek in het uitzendwezen. De oorzaken zijn statistisch van aard:

- Bij *vacatures* gaat het binnen de deelgroep uitzendwezen om opengevallen plaatsen voor werknemers in dienst van de uitzendorganisaties zelf, zoals intercedenten en detacheringmedewerkers, maar niet de uitzendkrachten zelf. Immers uitzendkrachten bezetten vaak arbeidsplaatsen waarvoor geen formele vacature is gemeld. Als er wel een formele vacature is, dan wordt deze geteld bij de inlenende sector.
- Bij *banen* binnen de deelgroep uitzendwezen worden door het CBS ook uitzendkrachten geteld. Vandaar de grote dynamiek in de banenontwikkeling tijdens de recessie en het daaropvolgend arbeidsmarktherstel.

Het gevolg is dat het vacaturepercentage bij het uitzendwezen gemiddeld is.

Figuur 3.1.6 Vacaturepercentage naar sector in 2010-2012

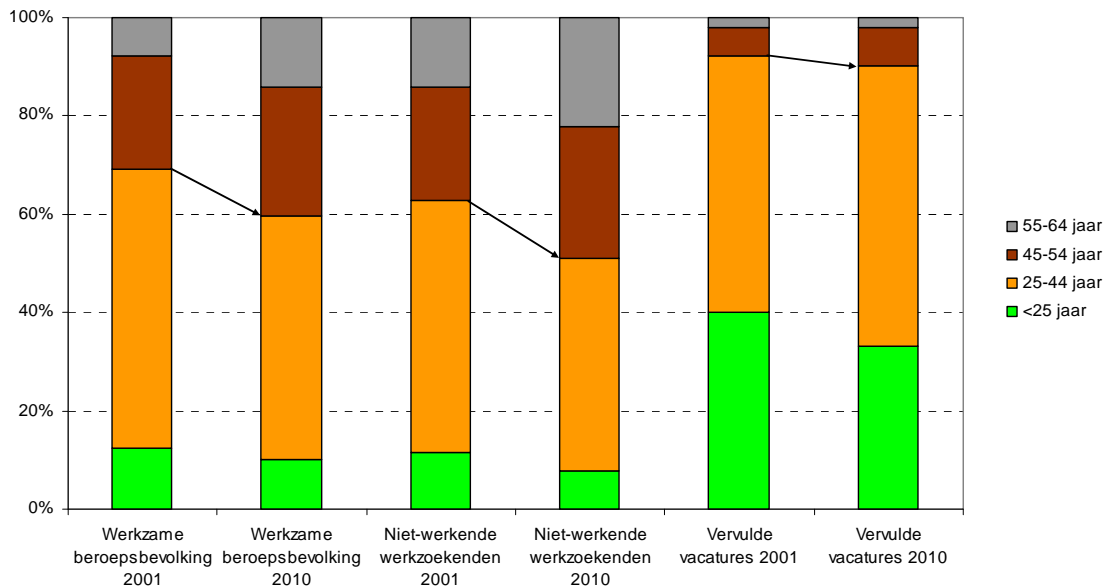
Intermezzo Ouderen vervullen maar weinig vacatures

Voorafgaand aan de economische crisis was de Nederlandse arbeidsmarkt krap. Nu de economie weer herstelt en de werkloosheid afneemt, wordt de arbeidsmarkt weer krappere. Hierdoor staan werkgevers meer open voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt, zoals oudere werkzoekenden. De leeftijdsverdeling van de niet-werkende werkzoekenden wijkt echter af van die van de beroepsbevolking en degenen die de vacatures vervullen.

Eerst het aantal ouderen in de werkzame beroepsbevolking. Het aantal 45-plussers in de werkzame beroepsbevolking is in 2010 ongeveer 40%. Ouderen zijn oververtegenwoordigd in de populatie niet-werkende werkzoekenden: ongeveer de helft is ouder dan 45 jaar. Uitstroom van werkloosheid naar werk blijkt voor ouderen relatief lastig. Uit het jaarlijkse vacatureonderzoek van UWV blijkt namelijk dat ouderen maar weinig vacatures vervullen: 45-plussers vervullen ongeveer 10% van alle vacatures in 2010.

Is de situatie nu anders dan bijvoorbeeld tien jaar geleden?

- We zien in onderstaande figuur dat de werkzame beroepsbevolking vroeger minder vergrijsd was dan nu.
- Vier van de tien werkzoekenden behoorde tot de oudere leeftijdsgroepen. Dit lijkt dus tien jaar geleden iets gunstiger dan nu. Daarbij geldt wel dat destijds een deel van ouderen niet actief sollicitatieplichtig was. Dit drukte in 2001 het aantal ingeschreven niet-werkende werkzoekenden.
- Uit onderzoek van het voormalig CWI bleek dat begin van dit decennium 10% van de vacatures werd vervuld door mensen ouder dan 40 jaar. Als we de leeftijdsgrens stellen op 45 jaar, dan is het percentage ouderen dat vacatures vervulde in het jaar 2001 wat minder dan 10% en daarmee iets ongunstiger dan nu.

We trekken de volgende conclusies:

1. De vergrijzing is duidelijk zichtbaar in de beroepsbevolking en de werkzoekenden.
2. Ouderen vervullen maar weinig vacatures. Het aantal vacatures dat door ouderen wordt vervuld, neemt bovendien slechts weinig toe.
3. De arbeidsmarktpositie van ouderen is daarmee iets slechter dan tien jaar terug.

Bronnen: CBS-Statline (beroepsbevolking), gegevens UWV (niet-werkende werkzoekenden), UWV, 'Vacatures in Nederland 2010', 2010 en CWI, 'Hoe werven bedrijven 2001', 2002.

3.2 Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau

Uitgaande van de werkgelegenheidsprognose per economische sector schetsen we een verwacht beeld van de ontwikkelingen van het aantal banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau¹⁰.

Daarbij gaan we uit van de Standaard Beroepenclassificatie (SBC-93) van het CBS. De SBC onderscheidt circa 1.200 beroepen. Voor de overzichtelijkheid zijn de beroepen hier ingedeeld in acht hoofdgroepen. We onderscheiden bovendien drie opleidingsniveaus, namelijk laag (basisonderwijs en vmbo), middelbaar (mbo, havo en vwo) en hoog (hbo en wo). Het combineren van beroepsgroep en opleidingsniveau leidt dan tot een fijnmazige indeling van 24 combinaties.

Er zijn beroepen die sterk verbonden zijn met één sector. Zo zijn mensen die werken in beveiligingsberoepen, politie en militair personeel, vooral werkzaam in de sectoren openbaar bestuur en overige zakelijke diensten (waaronder beveiligingsbedrijven). Voor andere beroepsgroepen is die relatie met bepaalde sectoren veel minder sterk. Zo werken de meeste administratieve en beleidsadviserende werknemers in de zakelijke dienstensector, maar ook binnen het openbaar bestuur, de industrie, de zorg en welzijn en de groothandel. De spreiding van deze beroepsgroep is groot.

Sectorale ontwikkelingen bepalen dus de ontwikkelingen in de beroepsgroepen. Maar ook andere factoren spelen een rol, zoals veranderingen in de beroepen- en opleidingsstructuur binnen sectoren. Zo zien we in Nederland het gemiddelde opleidingsniveau, ongeacht de economische sector, toenemen. Ook de verdere verdienstelijking van de Nederlandse economie is belangrijk: het aantal dienstverlenende beroepen neemt steeds verder toe, wat ten koste gaat van productieberoepen.

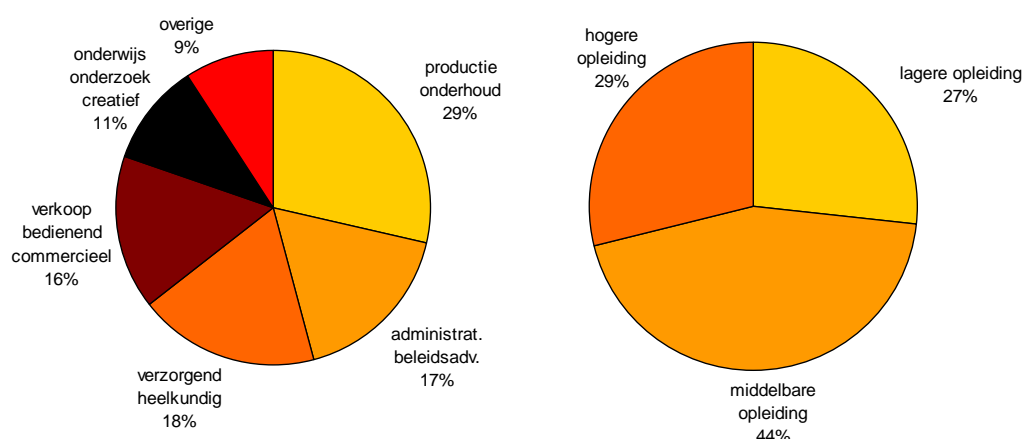
Verzorgende en heelkundige beroepen blijven fors groeien

De samenstelling van de banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau zien we in figuur 3.2.1. De beroepsgroep met de meeste banen is productie en onderhoud met een aandeel van 29% van het totaal. De drie kleinste beroepsgroepen zijn transport- en opslagpersoneel (4%), leidinggevend en bestuurders (3%), en beveiliging, politie en militair personeel (2%). In de figuur zijn deze groepen samengenomen in de categorie 'overige'.

Vier van de tien banen worden bezet door personeel met een middelbare opleiding. De lager opgeleiden vormen de kleinste groep.

¹⁰ Overigens zijn over het aantal beroepen per economische sector weinig gegevens beschikbaar. En de gegevens die beschikbaar zijn, zijn ook niet elk jaar aanwezig. Op basis van trendmatige ontwikkelingen van beroepen binnen sectoren is deze prognose opgesteld. Dit maakt dat voorzichtigheid moet worden betracht bij de interpretatie van de prognoses. De prognoses moeten vooral gezien worden als indicatie van de verwachte ontwikkelingen.

Figuur 3.2.1 Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau in 2010

In 2010 kromp de werkgelegenheid in bijna alle beroepsgroepen. In 2011 en 2012 is de situatie net omgekeerd: de werkgelegenheid groeit in alle beroepsgroepen. Figuur 3.2.2 geeft een beeld van de werkgelegenheidsontwikkeling naar beroepsgroep. Uit de figuur valt op dat de werkgelegenheid in de verzorgende beroepen dit en volgend jaar blijft groeien.

De groei van het aantal banen is beperkt voor productie- en onderhoudspersoneel. Het aandeel van deze beroepsgroep in de werkgelegenheid daalt al jaren. Deze beroepsgroep liet in 2010 een forse krimp zien van 45 duizend banen. Dit heeft onder meer te maken met de dalende werkgelegenheid in de industriële sector, waar werknemers met dit beroep vaak werken.

Het aantal banen in de beroepsgroep transport- en opslagpersoneel laat na de forse daling van de werkgelegenheid in 2010, dit en komend jaar een kleine plus zien. Een logische ontwikkeling omdat de werkgelegenheid in de sector vervoer en telecom eveneens herstel laat zien.

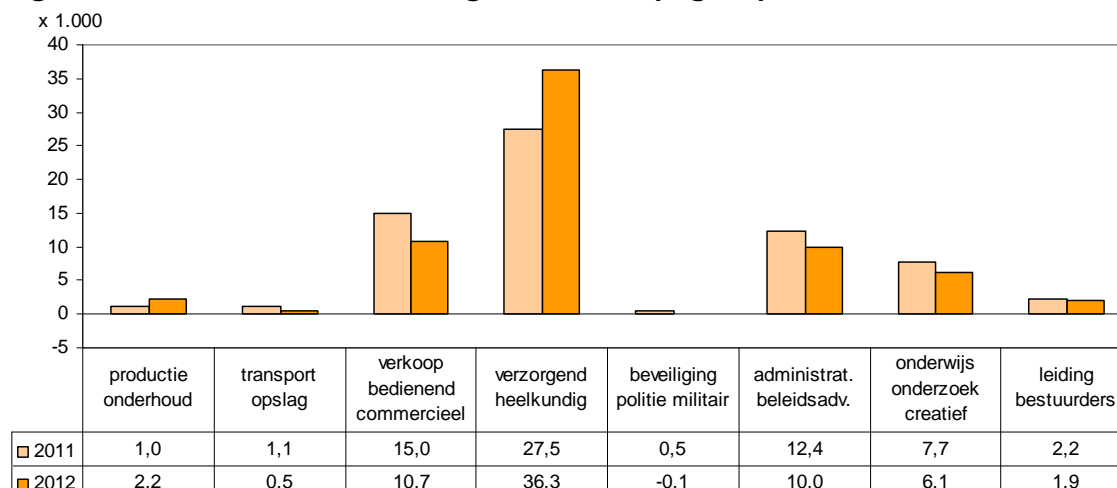
De werkgelegenheid van verkoop- en bedienend personeel laat in de jaren 2011-2012, mede gedreven door de groeiende werkgelegenheid in de detailhandel, een behoorlijke groei zien.

De groei van de werkgelegenheid van verzorgend en heelkundig personeel hangt sterk samen met de forse groei van de sector zorg en welzijn. Maar ook de ontwikkelingen in andere sectoren zoals de horeca ('verzorgende' beroepen als kelner en serveerster) zijn van belang.

De zakelijke dienstverlening stimuleert de groei van de werkgelegenheid van administratief en beleidsadviserend personeel. Het aantal banen van het onderwijzend personeel groeit als gevolg van de uitbreiding van de onderwijssector. Maar vooral het herstel van de werkgelegenheid in de zakelijke dienstverlening, waar deze beroepsgroep vaak voorkomt, stimuleert de werkgelegenheid van deze beroepsgroep.

De werkgelegenheid van de beveiligingsberoepen en de leidinggevende beroepen laten een kleine plus zien. Dit zijn beroepsgroepen met een relatief kleine omvang.

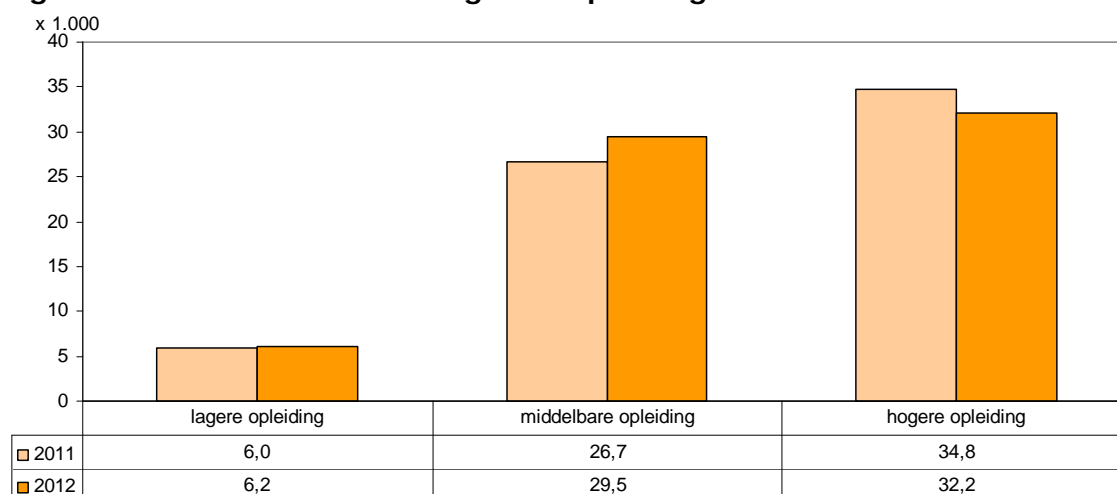
Figuur 3.2.2 Banenontwikkeling naar beroepsgroep

Hoger opleidingsniveau

De werkgelegenheid van de drie onderscheiden opleidingsniveaus groeit (figuur 3.2.3). Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe hoger de banengroei. Daarmee wordt de 'gemiddelde' werknemer steeds hoger opgeleid. De vraag van werkgevers naar hoogopgeleiden heeft ook te maken met ontwikkelingen in de economische sectoren. Immers sectoren die relatief weinig groeien, zoals de industrie, bieden veel werk voor laagopgeleiden. Omgekeerd zien we dat hoogopgeleiden relatief vaak werken in collectieve sectoren.

Figuur 3.2.3 Banenontwikkeling naar opleidingsniveau

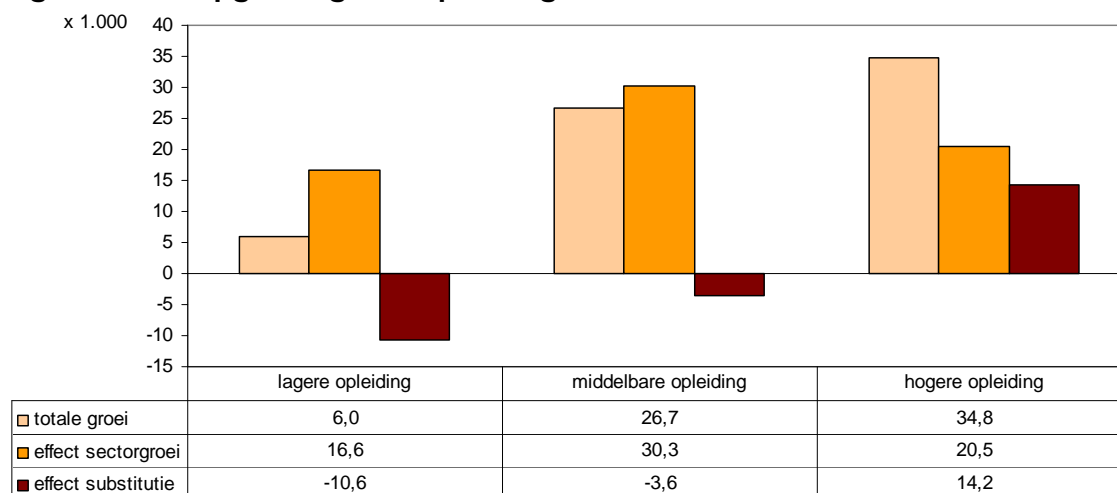

De complexiteit van het werk in de meeste sectoren wordt steeds groter en daarmee ook het gewenste opleidingsniveau. Het effect van deze upgrading van het opleidingsniveau is te zien in figuur 3.2.4. De totale werkgelegenheidsgroei is per opleidingsniveau opgesplitst in een banengroei vanwege de sectorale banengroei en een banengroei vanwege de upgrading: het zogenoemde substitutie-effect.

Het sectorale effect is als volgt bepaald. Als in elke sector het aandeel laag opgeleiden gelijk blijft, groeit het aantal banen voor laagopgeleiden in 2011 met 17 duizend. Maar omdat de behoefte aan laagopgeleid personeel daalt, neemt het aantal banen voor laagopgeleiden af met 11 duizend. Per saldo groeit het aantal laagopgeleide werknemers met 6 duizend.

Het substitutie-effect voor middelbaar opgeleiden is eveneens negatief, maar geringer dan voor laagopgeleiden. Hoger opgeleiden hebben een positief substitutie-effect.

Figuur 3.2.4 Upgrading van opleidingsniveau in 2011

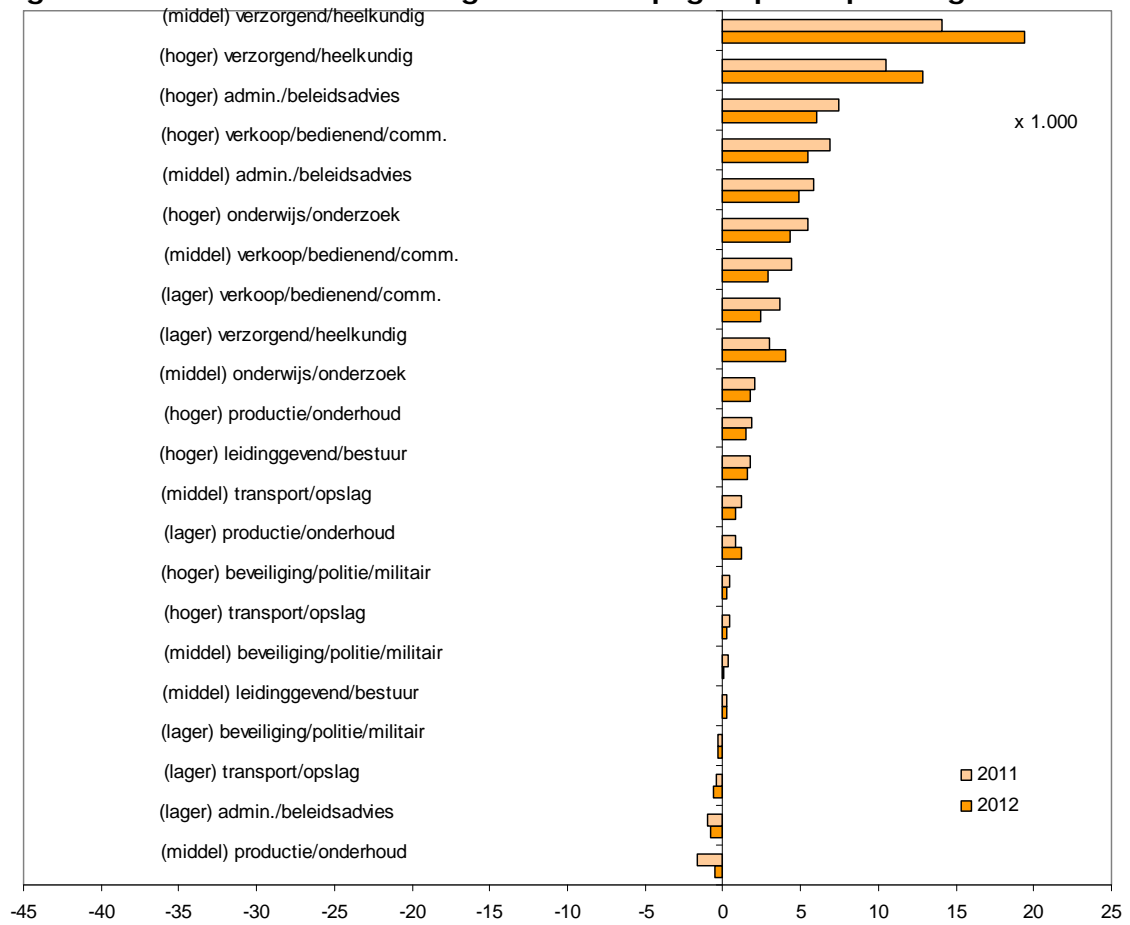

Beroepen en opleidingen gecombineerd

Figuur 3.2.5 geeft een overzicht van de gecombineerde ontwikkeling van de werkgelegenheid van beroepsklasse en opleidingsniveau. Middelbaar en hoger verzorgende beroepen laten de hoogste groei van de werkgelegenheid zien¹¹. Hoger en middelbaar administratief en beleidsadviseerend personeel en hoger verkoop- en commercieel personeel maken ook een behoorlijke groei door.

¹¹ Het nog te verschijnen onderzoek van SEOR, met als werktitel 'Toelichting op prognoses uitbreidingsvraag Zorg en Welzijn', nog te publiceren rond de zomer van 2011, brengt veel meer in detail de behoefte aan zorgberoepen in kaart. Dat onderzoek is een onderdeel van het Onderzoeksprogramma zorg en welzijn en heeft als deelnemers Kenniscentrum Calibris, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, sectorfondsen Z&W branches en UWV.

Figuur 3.2.5 Banenontwikkeling naar beroepsgroep en opleidingsniveau

Intermezzo Veranderingen in de samenstelling van de werkgelegenheid naar beroep

In dit hoofdstuk is de banenontwikkeling naar beroepsgroep bekeken. De banenontwikkeling varieert per beroep. Een drietal mogelijke oorzaken zijn aan te wijzen voor veranderingen in de banenstructuur: veranderingen in de arbeidsvraag, veranderingen in het arbeidsaanbod en institutionele factoren. Het Centrum voor Economische Studiën te Leuven heeft naar deze verandering in de banenstructuur onderzoek verricht^a. De onderzoekers zien veranderingen in de arbeidsvraag als belangrijkste oorzaak voor veranderingen in de banenstructuur. De arbeidsvraag op zijn beurt wordt in sterke mate beïnvloed door technologische vernieuwingen en het internationaal uitbesteden van taken. In de studie is getracht de genoemde effecten te kwantificeren.

Empirische resultaten zijn verkregen aan de hand van een vergelijkend onderzoek over 15 Europese landen, waaronder Nederland. Als databron zijn de Labour Force Surveys in de verschillende landen gebruikt. De invloed van technologische vooruitgang wordt gemeten aan de hand drie taakmaatstaven (abstracte taken, routinetaken en servicetaken).

Abstracte taken zijn belangrijk in intellectuele beroepen en onbelangrijk voor de beroepen in de persoonlijke dienstverlening. Routinetaken zijn bijvoorbeeld belangrijk in industriële beroepen, in ambachtelijke beroepen maar ook in sommige bouw- en transportberoepen. Servicetaken komt men tegen in hogeschoolde beroepen (onderwijs) maar ook in laaggeschoolde beroepen.

Als technologische vernieuwing een verklaring biedt voor veranderingen in de banenstructuur dan zou het aantal beroepen met veel routinetaken moeten afnemen. Immers de toepassing van technologische vernieuwing is erop gericht om routinematige arbeid te substitueren. Anderzijds doet de toepassing van technologische vernieuwing in grote mate een beroep op abstracte competenties. Beroepen waarin abstracte taken belangrijk zijn zouden dan in werkgelegenheid dienen toe nemen.

Om de werkgelegenheidseffecten goed te analyseren is een splitsing aangebracht in veranderingen die binnen bedrijfstakken (van het ene naar het andere beroep) optreden en in veranderingen in de samenstelling van de bedrijfstakken. Veranderingen binnen bedrijfstakken blijken dominant te zijn.

Het blijkt dat beroepen met relatief veel abstracte taken gemiddeld 0,74% per jaar sneller groeien dan beroepen waar deze taken gemiddeld belangrijk zijn. Beroepen waarin routine-taken belangrijk zijn, groeien gemiddeld 0,86% trager per jaar. Voor beroepen met servicetaken kon geen statistisch significante samenhang worden vastgesteld. Ook voor het effect van uitbesteding kon geen samenhang worden gevonden.

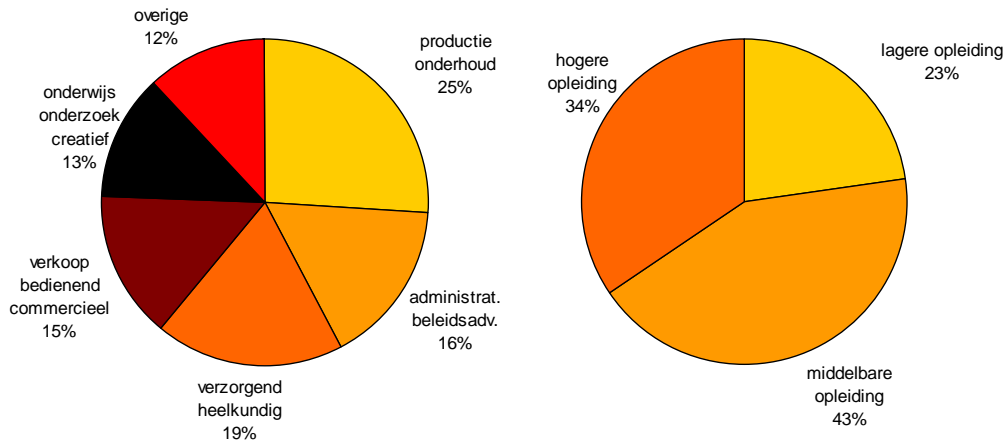
Technologische verandering blijkt dus een belangrijke verklaring te zijn voor veranderingen die plaatsvinden in de banenstructuur.

^a Bron: Maarten Goos, Anna Salomons, 'Kwantitatieve Veranderingen in de Banenstructuur in Vlaanderen en België', Centrum voor Economische Studiën, Leuven, 2009.

3.3 Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

In de voorgaande paragraaf is de arbeidsvraag naar beroepsgroep en opleidingsniveau beschreven. In deze paragraaf zetten we het arbeidsaanbod naar beroep en opleiding centraal. Deze kenmerken zijn onderscheiden in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De meeste personen geven een beroep op in een van de volgende beroepsgroepen: productie en onderhoud, administratie en beleidsadvisering danwel verzorging (figuur 3.3.1).

Figuur 3.3.1 Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleiding in 2010

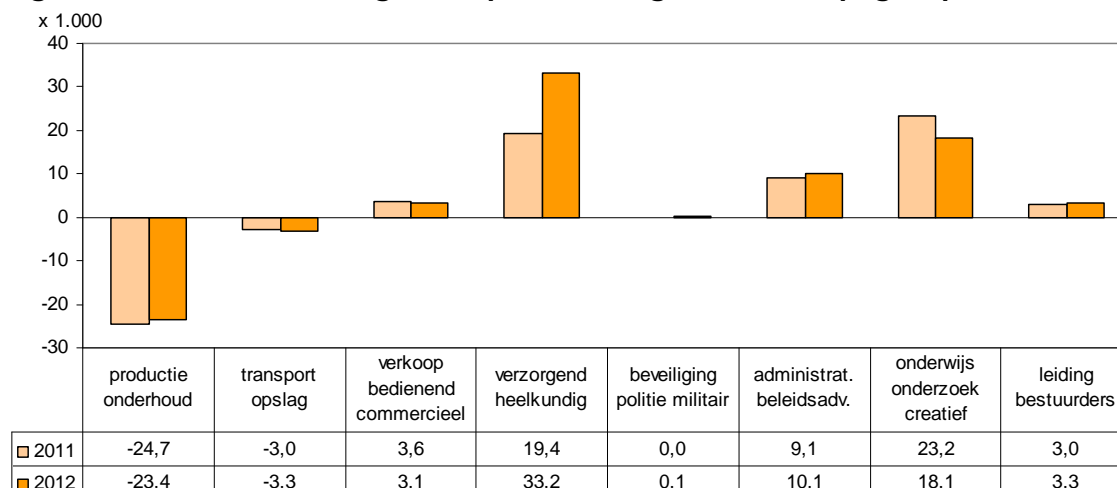

De prognose van de beroepsbevolking naar beroepsgroep is gebaseerd op de trends die zichtbaar zijn geweest in de afgelopen jaren. Aangenomen is dat de trends zich voortzetten in de toekomst. Omdat vraag en aanbod op de arbeidsmarkt op elkaar reageren, gaan we ervan uit dat als de vraag naar een bepaald beroep toeneemt, meer personen van de beroepsbevolking voor dit beroep kiezen.

Er zijn twee beroepsgroepen die een dalende omvang laten zien: productie- en onderzoeksberoepen en transport- en opslagberoepen. Voor de beroepsbevolking met een productie- en onderhoudsberoep speelt de structurele daling van de werkgelegenheid in de industrie een rol. Wel is de daling veel minder groot dan vorig jaar.

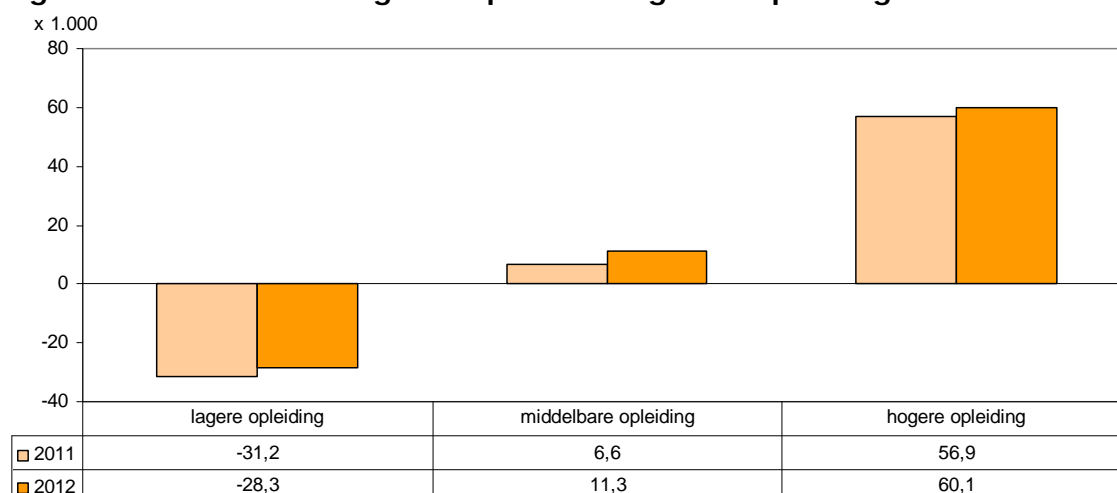
Onder verzorgende en heelkundige beroepen groeit de beroepsbevolking snel. Een ontwikkeling die past in de structurele groei van deze sector. Bovendien heeft deze sector goede vooruitzichten gezien de almaar stijgende zorgbehoefte. Ook het aantal mensen dat binnen de beroepsbevolking een onderwijzend, onderzoekend of creatief beroep heeft, blijft toenemen. Mensen komen dan vooral te werken in het onderwijs en in de zakelijke dienstverlening.

Figuur 3.3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep

Naar opleidingsniveau bezien, blijft het aantal mensen met een hogere opleiding groeien. De langere onderwijsdeelname is al een jarenlange trend. Dit wordt in 2009-2011 nog eens extra ondersteund doordat jongeren gezien de crisis hun arbeidsparticipatie uitstellen en langer onderwijs genieten. Aan de andere kant zien we dat het aantal laagopgeleiden de komende jaren verder afneemt (figuur 3.3.3).

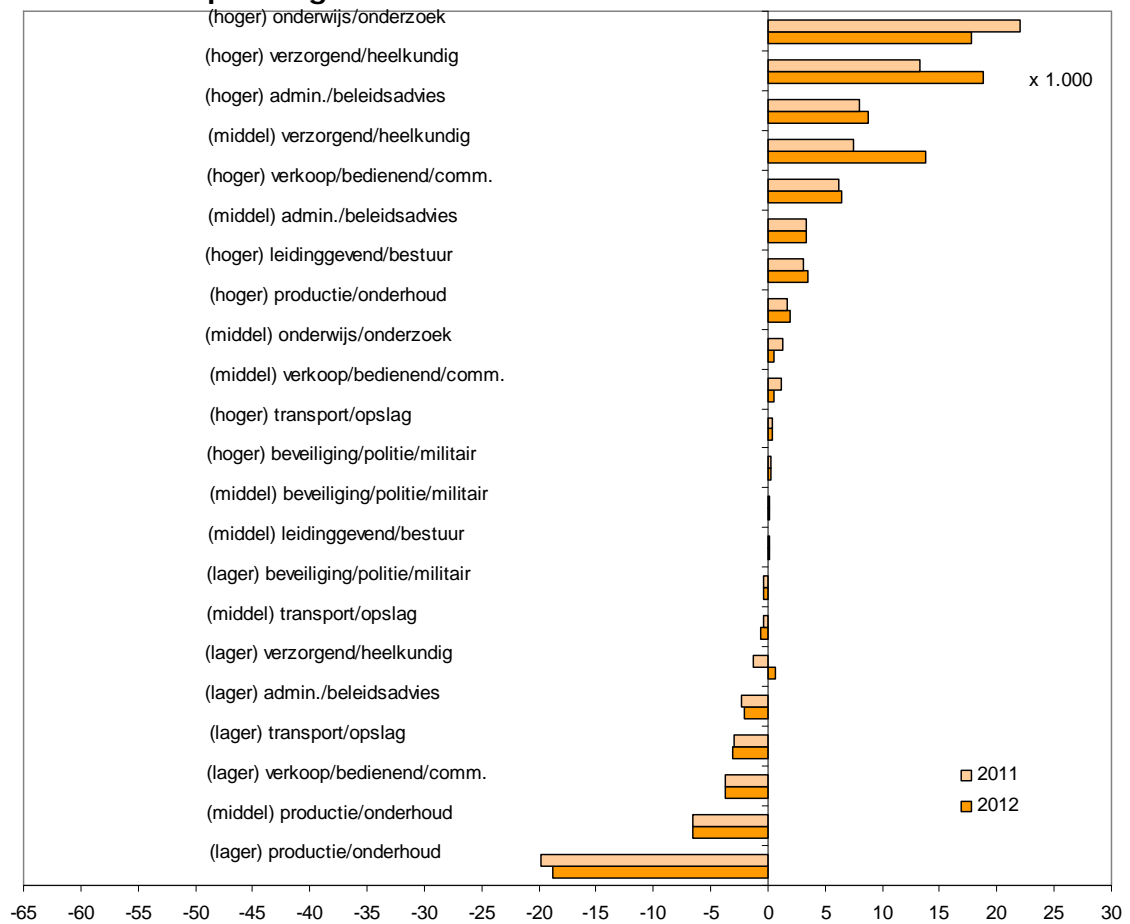
Figuur 3.3.3 Ontwikkeling beroepsbevolking naar opleidingsniveau

Figuur 3.3.4 zijn de ontwikkelingen naar beroepsgroep en opleidingsniveau gecombineerd. Het gaat hier om globale inzichten. De prognose is namelijk mede gebaseerd op statistieken over het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Deze statistiek is gebaseerd op een enquête en heeft mede daardoor een grillig verloop, waardoor alleen langere termijntrends goed zichtbaar zijn.

De beroepsbevolking met een hoger onderwijzend, onderzoekend en creatief beroep laat de hoogste groei zien. Maar ook hoger en middelbaar verzorgend en heelkundig personeel laten een hoge groei zien. De beroepsbevolking met een lager en middelbaar productie- en onderhoudsberoep neemt het sterkste af.

Figuur 3.3.4 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

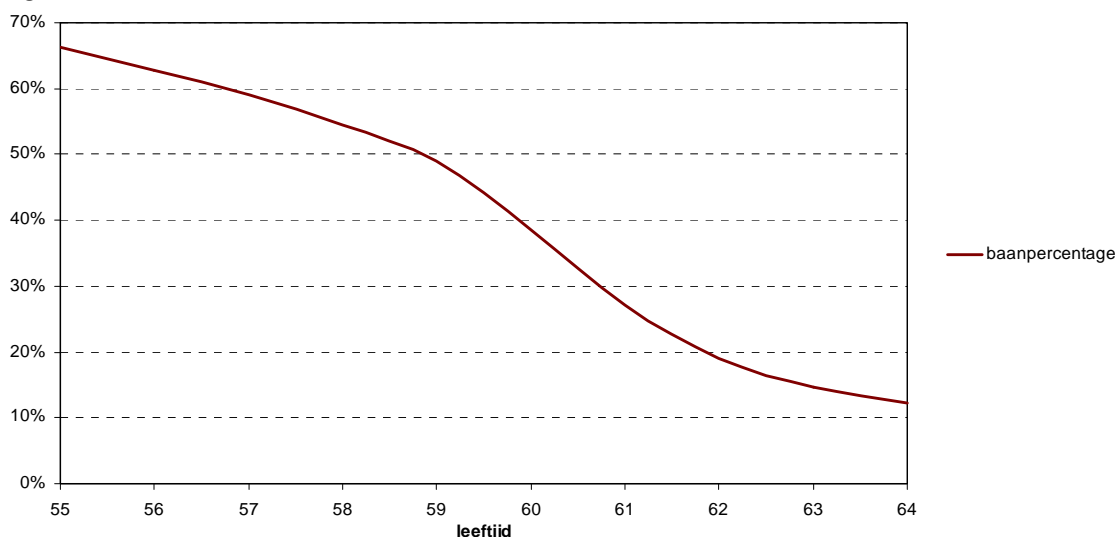
Intermezzo Hoe ouder hoe lager de arbeidsparticipatie

We zien dat de participatie van ouderen de afgelopen jaren sterk is gestegen. Ouderen zijn met een inhaalslag bezig. Zelfs tijdens de economische crisis is de groei van de arbeidsparticipatie van ouderen verder gegaan terwijl de arbeidsparticipatie van de Nederlandse bevolking als geheel niet groeide.

Wie participeert er nu precies van de groep 55-plussers. Daarvan zijn geen precieze gegevens voorhanden. Met behulp van CBS-gegevens kan daar wel een indruk van worden gegeven. In een recent CBS-rapport wordt namelijk gekeken wat de belangrijkste inkomstenbron is per leeftijdsjaar, dus voor 55-jarigen, 56-jarigen etc.

In 2006 waren bijvoorbeeld bijna 215 duizend personen 55 jaar. Van de 55-jarigen waren er 142 duizend personen met een baan als belangrijkste inkomstenbron (werknemer danwel zelfstandige). Uitgedrukt in het totaal van de 55-jarige bevolking komt dit overeen met 'baanpercentage' voor 55-plussers van 66%. Dit baanpercentage is een indicatie van de (netto)arbeidsparticipatie a).

In onderstaande grafiek is het baanpercentage per leeftijdsjaar te zien. Daaruit blijkt dat het baanpercentage per leeftijdsjaar afneemt. Logisch omdat naar mate de leeftijd vordert, een steeds grotere groep ouderen door prepensionering, arbeidsongeschiktheid etc. uittreedt. Bovendien keert maar een klein percentage van de ouderen terug naar de arbeidsmarkt. Van 55-jarigen kan een baanpercentage worden afgeleid van 66%, terwijl een 64-jarige nog maar net boven de 10% uitkomt. Gemiddeld voor 55-plussers als geheel zien we een baanpercentage van 43%.

De gepresenteerde cijfers hebben betrekking op 2006. Inmiddels is de arbeidsparticipatie van ouderen verder gegroeid. De lijn in de grafiek zal voor 2010 iets verschoven zijn naar boven.

a) Het gaat in dit CBS-onderzoek om bezigheden die de belangrijkste inkomstenbron vormen. Bij het begrip (netto) arbeidsparticipatie gaat het om personen die een baan hebben van minimaal 12 uur.

b) Bron: CBS Centrum voor beleidsstatistiek, 'Ouderen zonder baan, één jaar later', 2011.

3.4 Vraag en aanbod

In de voorgaande twee paragrafen is ingegaan op de verwachte ontwikkelingen van vraag en aanbod per beroepsgroep. Idealiter zouden we ook een beeld geven van de ontwikkeling van het aantal werkzoekenden naar beroepsgroep. Gedetailleerde voorspellingen van het aantal werkzoekenden zijn echter moeilijk te geven, omdat vraag en aanbod zich op de arbeidsmarkt aan elkaar aanpassen. Als werkzoekenden geen werk kunnen vinden in hun laatst uitgeoefende beroep, kunnen zij zich oriënteren op een verwant beroep waar wel vraag naar is, zich laten omscholen of in een andere regio gaan zoeken. Daarom is het niet mogelijk een betrouwbare prognose te maken van het aantal niet-werkende werkzoekenden naar beroepsgroep.

Wel kunnen we een indicatie van de krapte-ontwikkeling geven per beroepsgroep, door vraag en aanbod met elkaar te vergelijken (Tabel 3.4.1). Zo zien we bij verzorgend en heelkundig personeel de vraag sneller groeien dan het aanbod. De krapte neemt toe. Bij onderwijs-, onderzoeks- en creatief personeel is de situatie omgekeerd en neemt de krapte af. Het gaat hier niet alleen om docenten, maar vooral om hoger opgeleid personeel dat werkt in de zakelijke dienstverlening. We merken op dat het hier gaat om compleet verschillende bronnen, waardoor men voorzichtig moet zijn met conclusies.

Tabel 3.4.1 Indicatie ontwikkeling krapte per beroepsgroep

Beroepsgroep	Ontwikkeling 2011-2012		
	Krapte	Banen	Beroepsbevolking
Productie- en onderhoudspersoneel	<i>gelijk</i>	0	0
Transport- en opslagpersoneel	<i>gelijk</i>	0	0
Verkoop-, bedienend en commercieel personeel	<i>toename</i>	+	0
Verzorgend en heelkundig personeel	<i>toename</i>	++	+
Beveiliging-, politie- en militair personeel	<i>gelijk</i>	0	0
Administratief en beleidsadviseurend personeel	<i>gelijk</i>	+	+
Onderwijs-, onderzoeks- en creatief personeel	<i>afname</i>	+	++
Leidinggevenden en bestuurders	<i>gelijk</i>	+	+

Wat we ook zien in paragraaf 3.2 en 3.3 is dat het opleidingsniveau van de beroepsbevolking (aanbod) meer stijgt dan dat van de banen (vraag). Dit wordt bevestigd door het vacatureonderzoek van UWV WERKbedrijf. Daaruit wordt het gevraagde opleidingsniveau van vacatures vergeleken met dat van de vervulde vacatures. Uit het onderzoek blijkt de aangenomen kandidaat over een hoger opleidingsniveau beschikt dan dat de werkgever bij de vacature vroeg¹².

Bij het zoeken naar werk is het belangrijk dat werkzoekenden zich oriënteren op kansrijke sectoren. Om daar meer zicht op te krijgen heeft UWV WERKbedrijf onderzoek gedaan naar de sectorale mobiliteit. Gegevens van werkzoekenden zijn gekoppeld aan de baangegevens (polisadministratie). Werkzoekenden blijken vaak van sector wisselen en vooral de uitzendsector biedt perspectief. Een apart intermezzo gaat dieper in op het sectormobiliteitsonderzoek.

¹² UWV, 'Vacatures in Nederland 2010', december 2010.

Intermezzo Meer kans op werk door wisseling van sector

In het UWV onderzoek 'Sectorale mobiliteit van werkzoekenden in het crisisjaar 2009' is de mobiliteit van werkzoekenden tussen sectoren geanalyseerd. Dit mobiliteitsonderzoek is mogelijk gemaakt door de werkzoekendenadministratie te koppelen aan de polisgegevens van dienstverbanden. De koppeling kon worden uitgevoerd voor 240 duizend personen. We maken onderscheid tussen twee typen van sectorale mobiliteit:

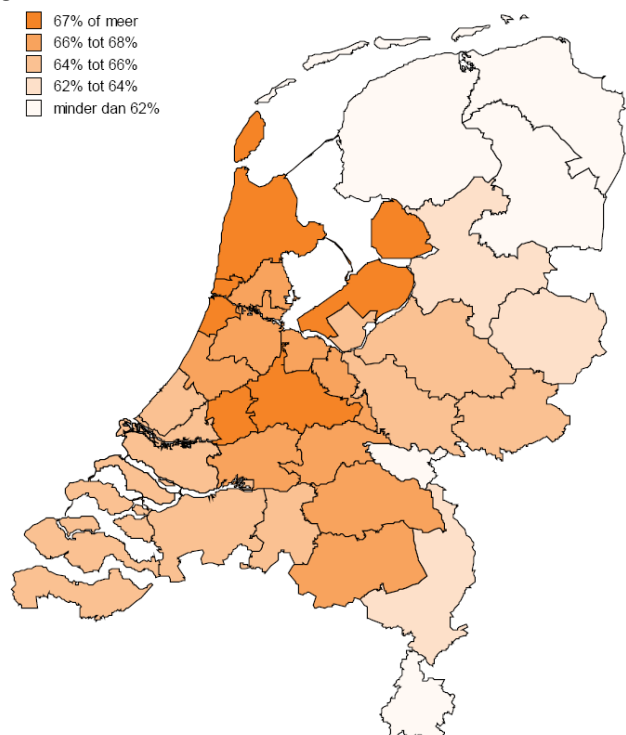
- Werkzoekenden die in een andere sector werk vinden, als de sector waar ze voor werkloosheid werkten, noemen we intersectoraal mobiel.
- Werkzoekenden die in dezelfde sector werk vinden, als de sector waar ze voor werkloosheid werkten, noemen we intrasectoraal mobiel.

De intersectorale mobiliteit van werklozen is fors te noemen: 64% is intersectoraal mobiel en vindt dus werk in een andere sector dan de sector van herkomst. De overige 36% vindt werk in dezelfde sector als voor de periode van werkloosheid.

De intersectorale mobiliteit loopt uiteen van 27% voor de visserij tot 96% in de sector vervoer over het spoor. Van de intersectorale werkvinders gaat 17% aan de slag via een uitzendbedrijf. De uitzendsector is cruciaal voor werkzoekenden. In het crisisjaar 2009 werden er aan de ene kant 60 duizend personen werkloos uit de uitzendsector. Aan de andere kant vonden er 73 duizend personen werk. Dus meer mensen vonden in de uitzendsector werk dan dat er uit deze sector werkloos werden. Daarmee biedt de uitzendsector, ook in tijden van economische tegenwind, de meeste kansen voor werkzoekenden. Daarnaast biedt de zorgsector goede kansen op werk: ook daar vonden meer werkzoekenden een baan, dan dat er werkloos uit werden. De zorg kent wel een lage intersectorale mobiliteit (46%). Dit wordt onder meer veroorzaakt door de specifieke competenties die vereist zijn in de zorgberoepen. Bovendien is deze sector nauwelijks getroffen door de economische crisis, waardoor werkzoekenden uit de zorg meer kans maken om weer terug te keren in de zorg. Duidelijk minder kansen zien we in de metaal en techniek. Deze sector is in 2009 zwaar getroffen door de economische crisis. Dat heeft geleid tot een grote uitstroom van werkzoekenden uit deze sector. Werkzoekenden uit de metaal en techniek zoeken hun toevlucht vooral bij uitzendbedrijven.

De sectorale mobiliteit verschilt per arbeidsmarktregio (zie kaart hiernaast). Relatief weinig sectorwisseling is te zien in het noorden en zuidoosten. Als mogelijke oorzaak noemt het rapport de relatief eenzijdige sectorstructuur in deze regio's (zoals het relatief grote aandeel onderwijs in Groningen en Maastricht). Veel intersectorale mobiliteit kennen onder meer Flevoland en Utrecht. Typische pendelregio's, waarbij men werkt in de grote steden met een gevarieerd aanbod van sectoren. Werkzoekenden hoeven dan niet verder te reizen als men wisselt van sector.

Als werkzoekenden open staan voor andere sectoren en zich dus niet alleen richten op de sector waar men altijd heeft gewerkt, vergroten zij hun zoekgebied en daarmee hun relevante arbeidsmarkt. Dat leidt tot meer kansen op de arbeidsmarkt. De werkcoaches van UWV WERKbedrijf kunnen de intersectorale mobiliteit stimuleren door meer nadruk te leggen op de competenties van de werkzoekende. Competenties hoeven namelijk niet alleen nuttig te zijn in de sector waar men het laatst heeft gewerkt, maar ook in andere sectoren.

a UWV WERKbedrijf, 'Sectorale mobiliteit van werkzoekenden in het crisisjaar 2009', september 2010.

4 Regionale arbeidsmarktontwikkelingen 2011–2012

Nadat hiervoor de landelijke ontwikkelingen zijn beschreven, ligt in dit hoofdstuk de nadruk op regionale ontwikkelingen. Achtereenvolgens worden de regionale ontwikkelingen van de banen, de beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden beschreven¹³.

We schetsen een beeld van de verwachte regionale ontwikkelingen in de dertig arbeidsmarktregio's van UWV WERKbedrijf¹⁴. In bijlage 3 is een kaart van Nederland opgenomen met de gebiedsaanduiding van alle dertig arbeidsmarktregio's. We onderscheiden vier regionale typen:

- Sterk verstedelijkte regio's, bijvoorbeeld Groot Amsterdam.
- Regio's nabij de grote steden, bijvoorbeeld Oost-Utrecht.
- Regio's rond de Randstad, bijvoorbeeld Zuidoost-Brabant.
- Decentraal gelegen regio's, bijvoorbeeld Zuid-Limburg.

4.1 Regionale ontwikkeling banen

De ontwikkeling van de werkgelegenheid in een specifieke regio wordt bepaald door haar sectorstructuur en door de vestigingsplaatsfactoren. Regio's met een dominante sector, ondervinden meer dan gemiddeld de invloed van de ontwikkeling van de betreffende sector op de totale regionale werkgelegenheidsontwikkeling. Deze invloed kan zowel positief als negatief uitpakken. Zo wordt de werkgelegenheid in een regio waarin de bouwsector oververtegenwoordigd is, meer dan evenredig getroffen door de malaise in de bouw.

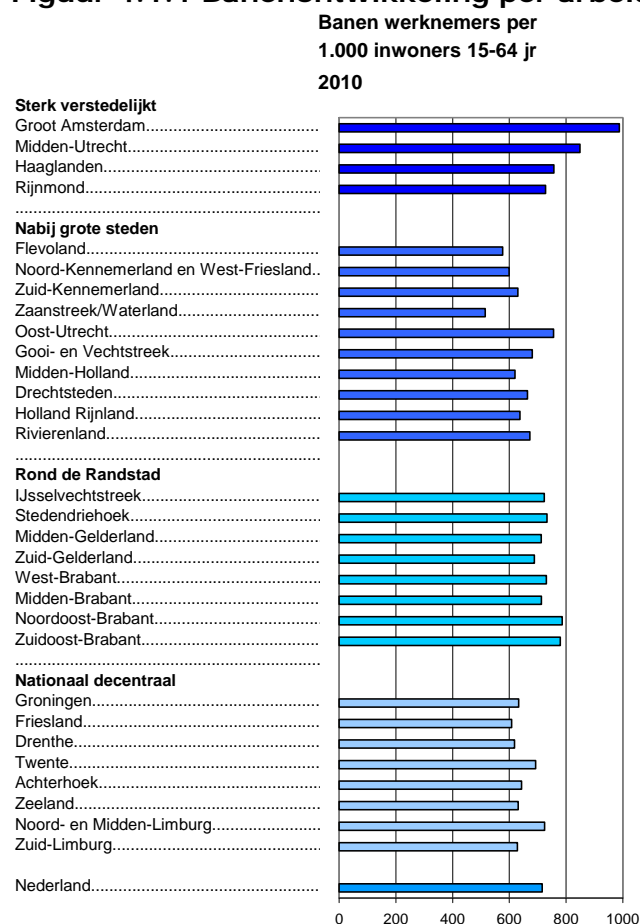
Als sectoren een sterk uiteenlopende ontwikkeling in de werkgelegenheid doormaken (zoals in 2009) zullen de regionale verschillen des te pregnanter optreden. Lokale productieomstandigheden kunnen die ontwikkeling versterken of afzwakken.

Daarnaast is de uitgangspositie van belang. We bedoelen hiermee het aantal banen van werknemers per duizend inwoners met een leeftijd tussen de 15 en 65 jaar (verder aangeduid als de 'werkgelegenheidsfunctie'). Er bestaan tussen de arbeidsmarktregio's grote verschillen in werkgelegenheidsfunctie. De sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's Groot Amsterdam en Midden-Utrecht hebben de hoogste werkgelegenheidsfunctie van alle arbeidsmarktregio's. Ook Noordoost-Brabant en Zuidoost-Brabant hebben in verhouding tot de bevolking veel banen. De arbeidsmarktregio's in het gebied rond de Randstad scoren rond het landelijk gemiddelde (zie figuur 4.1.1).

¹³ Een beschrijving van de vacaturemarkt naar regio laten we achterwege omdat hiervoor de statistische bronnen ontbreken.

¹⁴ Regionale prognoses van de arbeidsmarkt zijn met meer onzekerheden omgeven naarmate de schaal-grootte van het gebied kleiner is. De overgang van 24 RPA's naar 30 arbeidsmarktregio's verkleint de betrouwbaarheid van uitspraken over de toekomstige ontwikkeling van de verschillende variabelen. Bovendien zijn over de nieuw gevormde regio's nog onvoldoende statistische gegevens over een langere periode beschikbaar. De hier gepresenteerde prognoses moeten dan ook niet te absoluut geïnterpreteerd worden en meer gezien worden als indicaties.

Figuur 4.1.1 Banenontwikkeling per arbeidsmarktregio

De regio's die liggen in het gebied 'nabij grote steden' hebben meestal een lager dan gemiddelde werkgelegenheidsfunctie. Dit betreft voornamelijk 'suburbane regio's', waarvan veel inwoners in de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's werken. Uit de werkgelegenheidsfunctie komt een duidelijk ruimtelijk patroon naar voren met een bovengemiddelde werkgelegenheidsfunctie voor de noordvleugel van de Randstad (Groot Amsterdam, Midden-Utrecht en Oost-Utrecht).

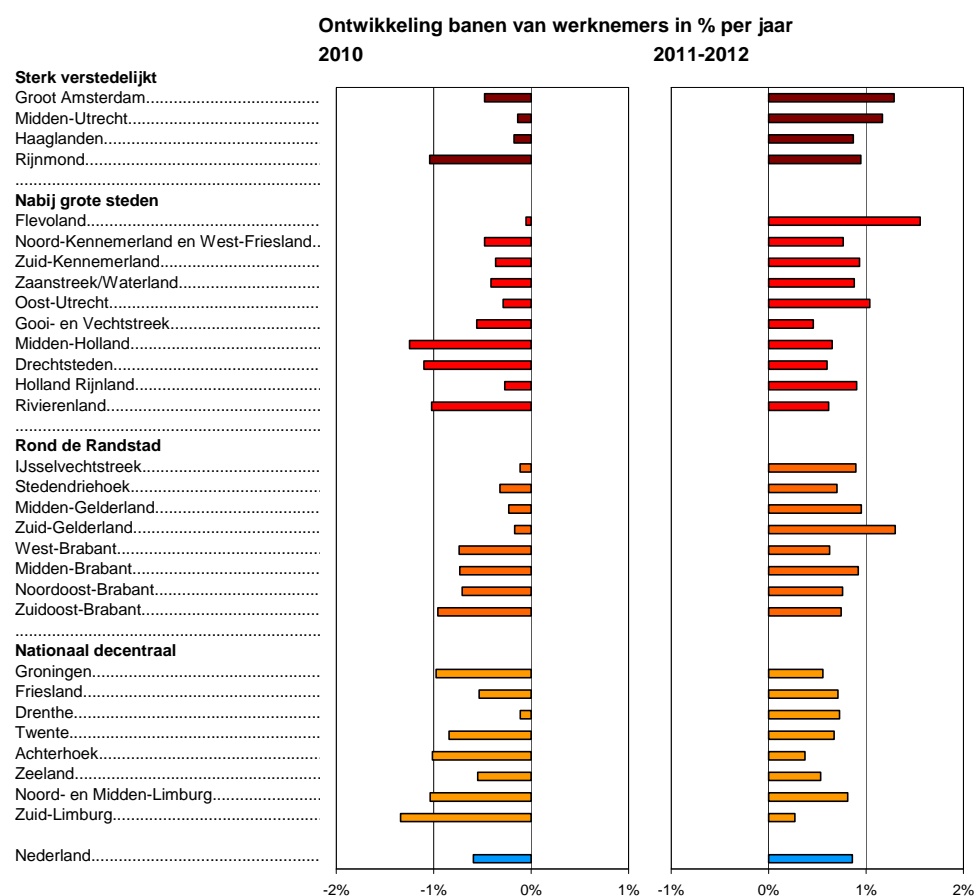
De meeste decentraal gelegen arbeidsmarktregio's hebben een score beneden het landelijk gemiddelde. De positie van die arbeidsmarktregio's wijkt af van de positie van de arbeidsmarktregio's nabij sterk verstedelijkte gebieden. Immers de inwoners van decentraal gelegen gebieden hebben geen nabijgelegen arbeidsmarktregio's met veel werkgelegenheid.

Verwachte ontwikkelingen

Dit en volgend jaar zullen alle regio's weer een groei van de werkgelegenheid laten zien. In de periode 2011-2012 laten Flevoland en Zuid-Gelderland de hoogste werkgelegenheidsgroei zien:

- De bevolking is in Flevoland nog altijd in opbouw. De bevolking groeit daar snel. In het kielzog neemt het aantal banen relatief sterk toe.
- In Zuid-Gelderland neemt onderwijs en zorg een relatief groot deel van de economische bedrijvigheid in. En dit type bedrijvigheid groeit dit en komend jaar behoorlijk sterk.

Figuur 4.1.2 Prognose banenontwikkeling in de dertig arbeidsmarktregio's

Het beeld dat uit figuur 4.1.2 komt is het volgende. De verwachte werkgelegenheidsontwikkeling in de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's is gunstiger dan het landelijk gemiddelde. De nationaal decentrale regio's tonen een duidelijk lagere werkgelegenheidsontwikkeling.

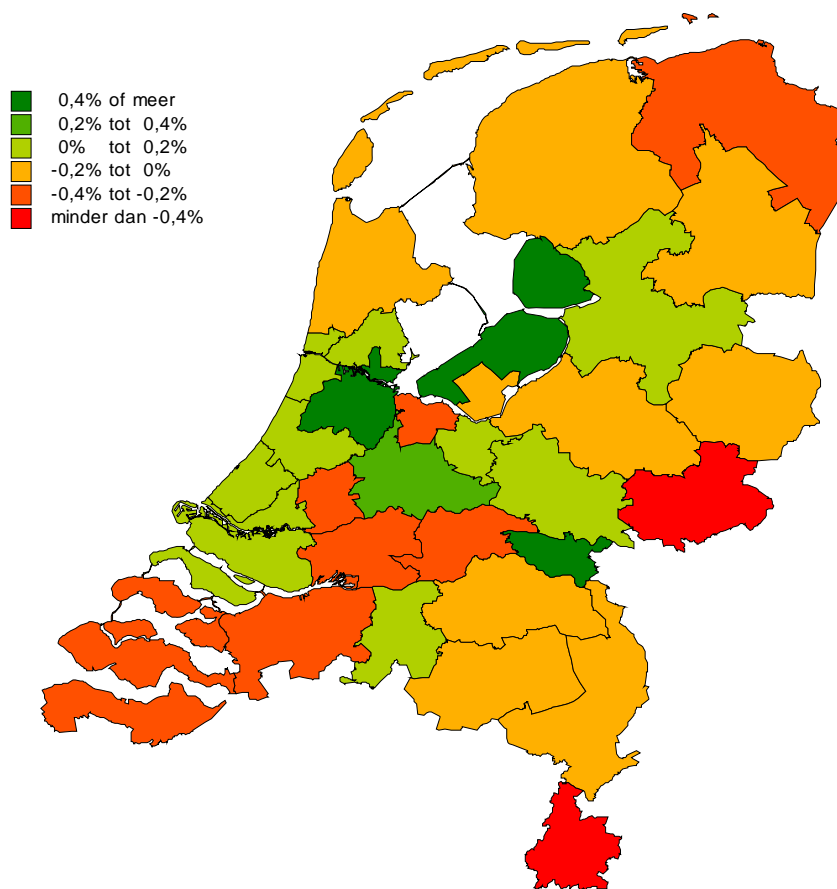
Kijken we binnen de Randstad dan zien we dat in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht de groei van de werkgelegenheid groter is dan in Haaglanden en Rijnmond. Factoren die daarbij een rol spelen zijn de sterkere bevolkingsgroei, specifieke vestigingsplaatsfactoren (zoals de centrale ligging van Utrecht en het gemiddeld hogere opleidingsniveau van de beroepsbevolking).

Nabij de grote steden, ontwikkelt de werkgelegenheid vooral in arbeidsmarktregio's Flevoland en Oost-Utrecht zich gunstiger dan het landelijk gemiddelde.

Van de arbeidsmarktregio's rond de Randstad kent Zuid-Gelderland gemiddeld genomen een werkgelegenheidsontwikkeling die duidelijk gunstiger is dan het landelijk gemiddelde.

In de decentrale regio's hebben vooral Zuid-Limburg en de Achterhoek te maken met een lage groei van de werkgelegenheid.

Figuur 4.1.3 Ontwikkeling banen van werknemers 2011-2012 per arbeidsmarktregio in afwijking van het landelijk gemiddelde (% per jaar)

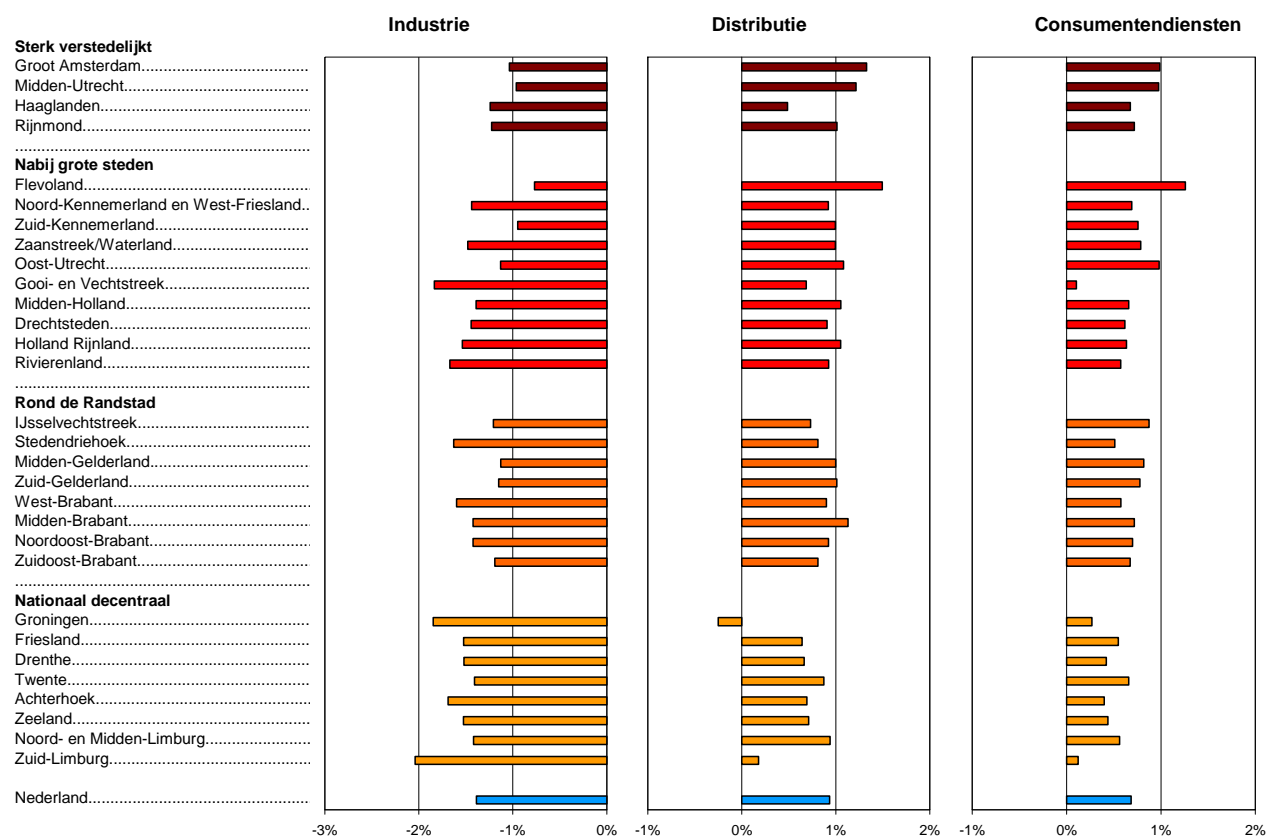

4.2 Regionale ontwikkeling banen per sector

Elke regio kent een andere samenstelling van bedrijfstakken. Verschillen in ontwikkeling tussen sectoren werken daarom door in regionale ontwikkelingen van de werkgelegenheid. Flevoland heeft bijvoorbeeld relatief weinig industrie. De industrie is een van de bedrijfstakken die zwaar is getroffen door de internationale crisis en daarvan nog niet geheel is hersteld. Deze regio zal hierdoor minder worden beïnvloed dan andere regio's.

De regionale prognoses zijn per sector opgesteld. Sommige van deze sectoren zijn echter klein. Een aantal sectoren is daarom voor de overzichtelijkheid samengevoegd tot brede economische sectoren. In de tekst staat tussen haakjes vermeld hoe deze brede sectoren zijn samengesteld. In de figuren 4.2.1 tot en met 4.2.3 zijn de gemiddelde jaarlijkse groeicijfers (middenscenario) voor de periode 2011-2012 grafisch weergegeven.

Figuur 4.2.1 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van eerste drie brede economische sectoren (2011-2012) per arbeidsmarktregio

Industrie (industrie, delfstoffenwinning en nutsbedrijven)

De ontwikkeling van het aantal banen in deze brede economische sector wordt in sterke mate bepaald door het type industrie dat een regio heeft. De arbeidsmarktregio's in de meest verstedelijkte delen van de Randstad laten een ontwikkeling zien die weliswaar iets gunstiger is dan het landelijk gemiddelde, maar in beide jaren nog steeds negatief. In de nationaal decentrale regio's blijft de werkgelegenheidsontwikkeling achter bij het landelijk gemiddelde. Met name voor Zuid-Limburg zijn de verwachtingen weinig rooskleurig. De ongunstige werkgelegenheidsontwikkeling in delen van de chemie zal hier mede debet aan zijn. De minst ongunstige ontwikkeling resulteert voor enkele arbeidsmarktregio's nabij de grote steden, waar ruimte beschikbaar is voor industriële bedrijven die worden 'weggedrukt' uit de dichtst bevolkte gebieden in de Randstad. We denken hierbij in de eerste plaats aan Flevoland.

Opmerkelijk mag de situatie in Zuidoost-Brabant worden genoemd, van oudsher een industriële regio. Het verlies aan werkgelegenheid was de afgelopen twee jaar hoog. Er wordt nog steeds verlies aan werkgelegenheid verwacht, maar aanzienlijk minder dan in 2010 en ook minder dan landelijk wordt voorzien. Het relatief grote aandeel van de industrie in deze regio zorgt ervoor dat Zuidoost-Brabant als geheel toch iets achterblijft.

Distributie (groothandel, vervoer en telecom)

De distributie, en dan vooral de groothandel en het vervoer, lijkt in de decentrale regio's minder te profiteren van het aantrekkende wereldhandelsvolume. Een uitzondering vormt Noord Limburg waar traditioneel de transportsector (beroepsgoederenvervoer over de weg) goed is vertegenwoordigd. De distributie in de verstedelijkte regio's, waar al veel distributie is geconcentreerd (in het bijzonder in Rijnmond en in Groot Amsterdam: de twee mainports) gaan naar verwachting profiteren van de aantrekkende transport- en groothandelssector. In Flevoland, waar ruimte beschikbaar is voor distributiebedrijven en gelegen is nabij de grote steden, wordt de sterkste werkgelegenheidsgroei in deze sector verwacht. Voor de regio's rondom de Randstad wordt een ontwikkeling voorzien die weinig verschil toont met de landelijke ontwikkeling. De IJsselvechtstreek en de Stedendriehoek scoren iets minder, maar de verschillen zijn klein.

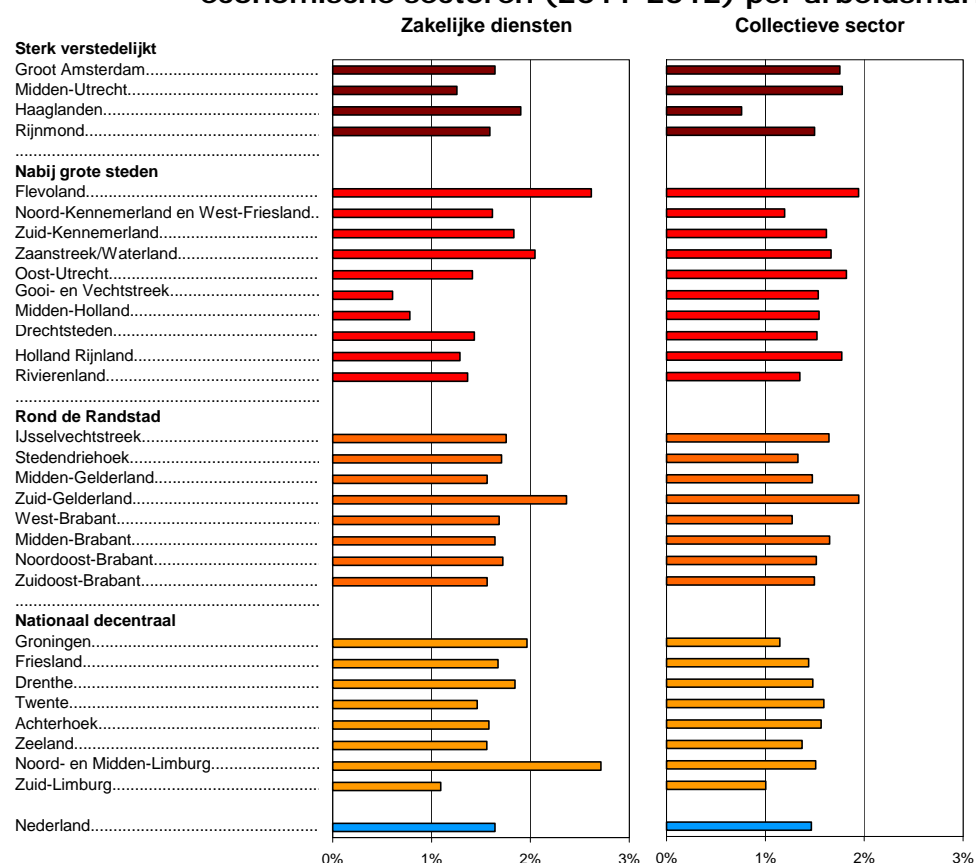
Consumentendiensten (detailhandel, horeca en catering, toerisme en maatschappelijke organisaties)

Consumentendiensten zijn in sterke mate bevolkingsvolgend en daarnaast conjunctuurgevoelig. In arbeidsmarktregio's waar de ontwikkeling van het aantal inwoners achterblijft bij het landelijk gemiddelde, neemt het aantal banen doorgaans sterker af dan landelijk. Ook speelt de samenstelling van de consumentendiensten een rol.

De verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners ligt voor de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's boven het landelijk gemiddelde, vooral in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht. In de arbeidsmarktregio's nabij de grote steden is sprake van sterke onderlinge verschillen. Flevoland en Oost-Utrecht scoren duidelijk boven het landelijk gemiddelde, maar in verschillende andere regio's nabij de grote steden ligt de verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners ruim onder het landelijk gemiddelde. Voorbeelden zijn Noord-Kennemerland en West-Friesland, Rivierenland en Drechtsteden. In de arbeidsmarktregio's rond de Randstad ligt de verwachte bevolkingsontwikkeling veelal rond of iets boven het landelijk gemiddelde. In de meeste decentraal gelegen arbeidsmarktregio's blijft de bevolkingsontwikkeling naar verwachting ruim achter bij het landelijk gemiddelde, vooral in Drenthe, de Achterhoek, Zeeland en Zuid-Limburg.

Voor Flevoland voorspellen we de grootste toename van het aantal banen in 2011 en 2012. Dit ligt in lijn met de historische ontwikkeling. Een kleine toename van het aantal banen in de consumentendiensten voorzien we voor Groningen en Gooi- en Vechtstreek.

Figuur 4.2.2 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van twee brede economische sectoren (2011-2012) per arbeidsmarktregio

Zakelijke diensten (financiële diensten, ICT, uitzendbedrijven en rest zakelijke diensten)

In vergelijking met het afgelopen jaar is er een omslag in de werkgelegenheidsontwikkeling in de zakelijke diensten te voorzien. Voor zowel 2011 als 2012 voorspellen we voor alle regio's een toename van het aantal banen. Tussen deelsectoren bestaan wel verschillen. Zo wordt voor informatie- en communicatietechnologie na de inkrimping van vorig jaar een gematigde groei voorzien van gemiddeld 1,4% per jaar, terwijl we voor de uitzendsector, de reclamebureaus en het beveiligingspersoneel een banengroei voorzien van gemiddeld ruim 4%. In gebieden waar deze brede sector een groot aandeel inneemt binnen de zakelijke diensten mag dus een wat hogere regionale groei worden verwacht dan landelijk gemiddeld.

Binnen de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's wordt voor de zuidvleugel een sterkere groei voorzien dan voor de noordvleugel. Dit is afwijkend van de afgelopen jaren toen precies het omgekeerde het geval was. Utrecht heeft relatief veel ICT en deze sector laat ten opzichte van de rest van de zakelijke diensten een gematigde groei zien. Groot Amsterdam heeft relatief veel financiële diensten waarvan de werkgelegenheidsontwikkeling vooralsnog negatief is. Haaglanden en Rijnmond hebben beide een sterke uitzendsector wat de sterk positieve ontwikkeling van de zakelijke diensten in beide regio's verklaart. De verschillen in het gemiddeld opleidingsniveau (hoger in de noordvleugel) blijken hiervoor minder relevant te zijn.

In verschillende arbeidsmarktregio's nabij de grote steden ligt de verwachte groei van de werkgelegenheid lager dan het landelijk gemiddelde. We noemen Gooi- en Vechtstreek, Midden-Holland en Drechtsteden. Het betreft overigens regio's waar de absolute omvang van de zakelijke diensten relatief gering is.

In de arbeidsmarktregio's rond de Randstad ligt de verwachte groei veelal boven het landelijk gemiddelde, uitgezonderd Midden-Gelderland en Zuidoost-Brabant. Echter ook hier zijn de verschillen gering.

In de decentraal gelegen arbeidsmarktregio's verschillen de groeicijfers meer. In Zuid-Limburg ligt de groei van de zakelijke diensten rond de 1% terwijl deze in Noord- en Midden Limburg meer dan het dubbele bedraagt. Deze verschillen worden verklaard door de grotere omvang van uitzendwerk in Noord- en Midden-Limburg, dat bovendien sterker groeit dan in Zuid-Limburg. Bovendien blijft de werkgelegenheid van zakelijke dienstverlening met een hoger opgeleid personeel in Noord- en Midden-Limburg op peil, terwijl deze in Zuid-Limburg daalt.

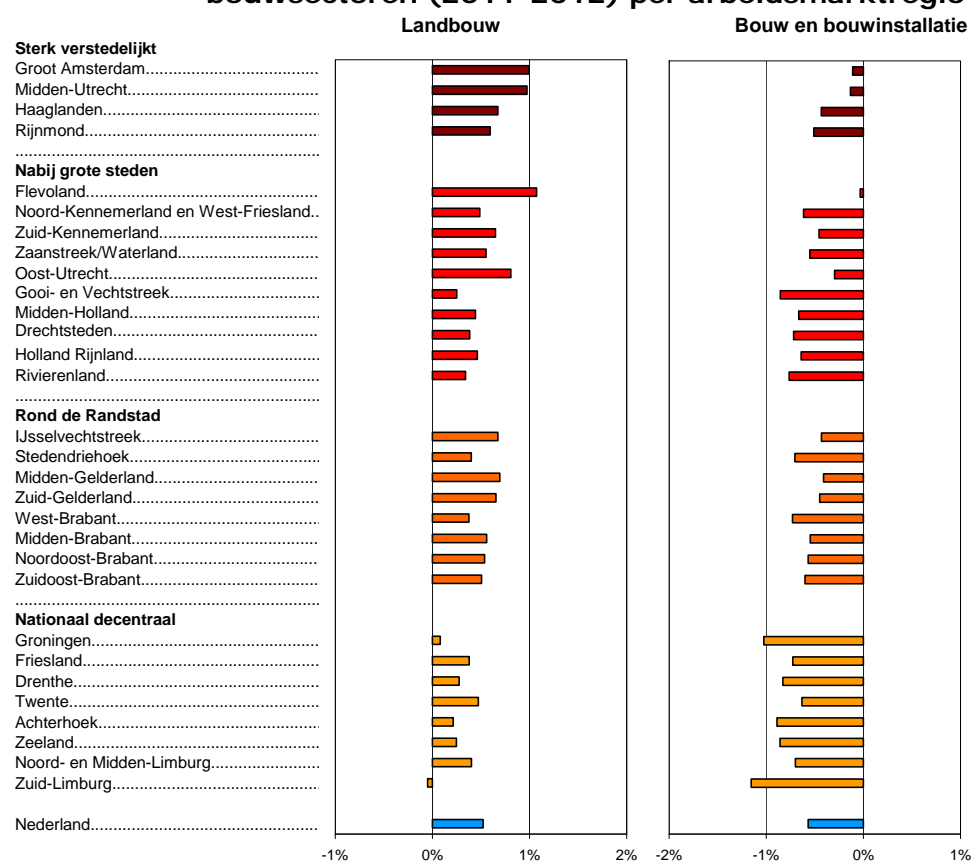
Collectieve sector (openbaar bestuur, onderwijs, gezondheidszorg en welzijn)

De regionale verschillen in de ontwikkeling van het aantal banen zijn voor de zorg en het onderwijs vooral afhankelijk van de verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners. Daarnaast speelt ook hier de verdeling over de verschillende segmenten binnen de collectieve sector een rol. Immers het aantal banen in de welzijns- en gezondheidssector groeit harder dan in de onderwijssector. Het Regeerakkoord begroot voor de gezondheids- en welzijnssector extra banen, terwijl voor het openbaar bestuur bezuinigingen worden voorzien. De verschillen in de landelijke groei tussen de sectoren worden ook duidelijk weerspiegeld in de achterblijvende ontwikkeling in Haaglanden waar het openbaar bestuur een groot aandeel inneemt binnen de collectieve sector. Het verschil is nog wat groter dan in voorgaande jaren door de arbeidsmarkteffecten van het Regeerakkoord. Relatief sterk zal de groei van de collectieve sector naar verwachting zijn in Flevoland, Zuid-Gelderland en Oost-Utrecht. Dat hangt samen met een combinatie van de leeftijdsspecifieke ontwikkeling van het aantal inwoners en de samenstelling van de collectieve sector.

Landbouw en visserij

Arbeidsmarktregio's met een groot aandeel land- en tuinbouw zijn Flevoland, Noord-Kennemerland en West-Friesland, Rivierenland, Haaglanden en Noord- en Midden-Limburg. Opmerkelijk is de banengroei van de agrarische sector in Flevoland. Dit is mede een gevolg van een beleid gericht op duurzame tuinbouw.

Figuur 4.2.3 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van de landbouw en de bouwsectoren (2011-2012) per arbeidsmarktregio

Bouw en bouwinstallatie

In alle regio's is de banenontwikkeling in de bouwnijverheid negatief. Het zal nog tot 2012 duren voordat in de meeste regio's van een voorzichtig herstel kan worden gesproken. Voor de bouwnijverheid is een van de bepalende factoren ook de regionale marktgroei. Ontwikkelingen in de eigen regio en in de omliggende regio's worden hier in beschouwing genomen. De bouwnijverheid ondervindt nog de nadelige gevolgen van de lage marktgroei voor de werkgelegenheid. Als gevolg hiervan is de daling van het aantal banen in deze sector in twee perifere regio's (Groningen en Zuid-Limburg) hoger dan het landelijk gemiddelde.

4.3 Regionale ontwikkeling beroepsbevolking

De beroepsbevolking groeit in 2011 en 2012 op landelijk niveau weer. De specifieke ontwikkeling in de arbeidsmarktregio hangt af van de feitelijke bevolkingsontwikkeling (15-64 jaar) in de betreffende regio en de regionale arbeidsparticipatie¹⁵.

In figuur 4.3.1 is een indicatie van de groei van de beroepsbevolking naar regio te zien. Hierin is de invloed van de bevolkingsgroei/krimp en de groei van de participatiegraad apart zichtbaar.

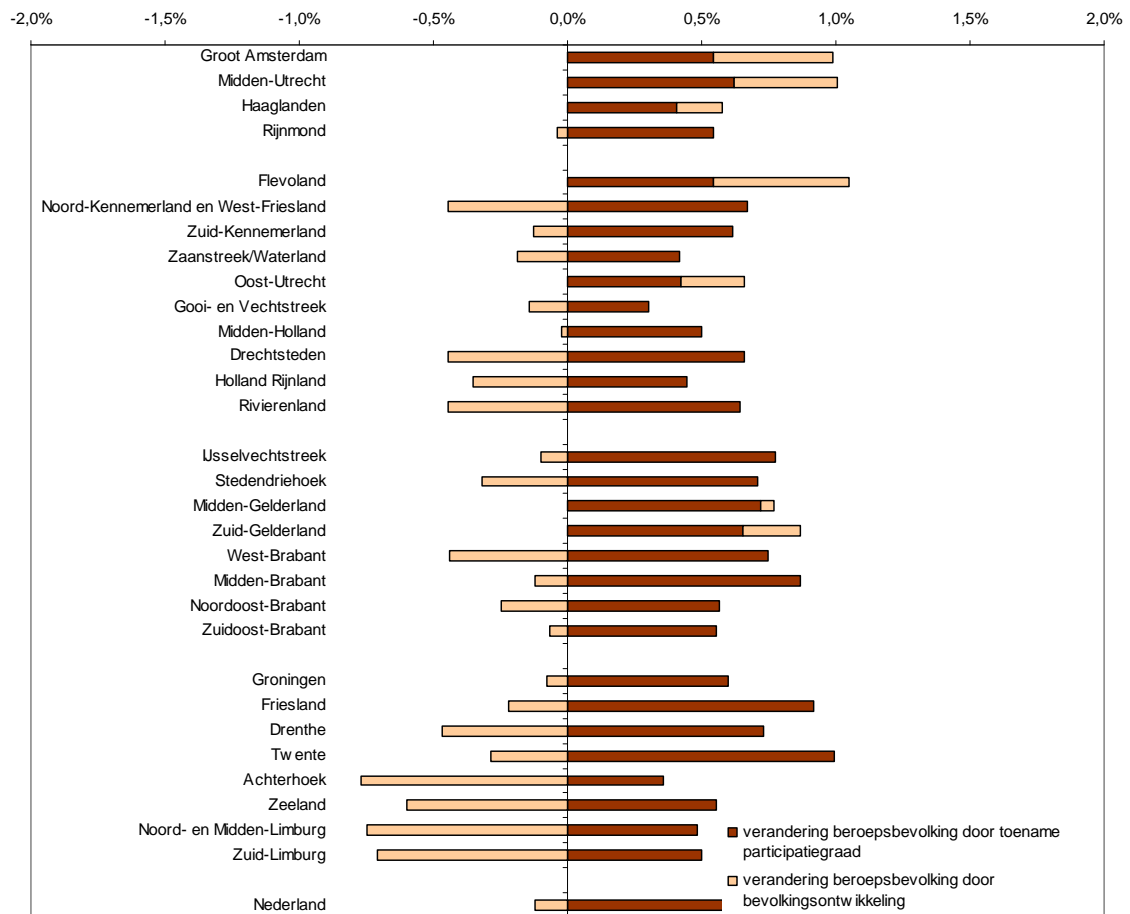
In 2011 en 2012 samen groeit in slechts zeven van de dertig arbeidsmarktregio's de bevolking (15-64 jaar). Vooral de decentrale arbeidsmarktregio's laten een behoorlijke bevolkingskrimp zien. Terwijl de sterk verstedelijkte gebieden met uitzondering van Rijnmond een behoorlijke groei laten zien. De hoogste groei van de bevolking is zichtbaar in Flevoland.

De participatiegraad is geschat aan de hand van de trendmatige ontwikkelingen per arbeidsmarktregio. In alle arbeidsmarktregio's groeit naar verwachting de arbeidsparticipatie in 2011 en 2012.

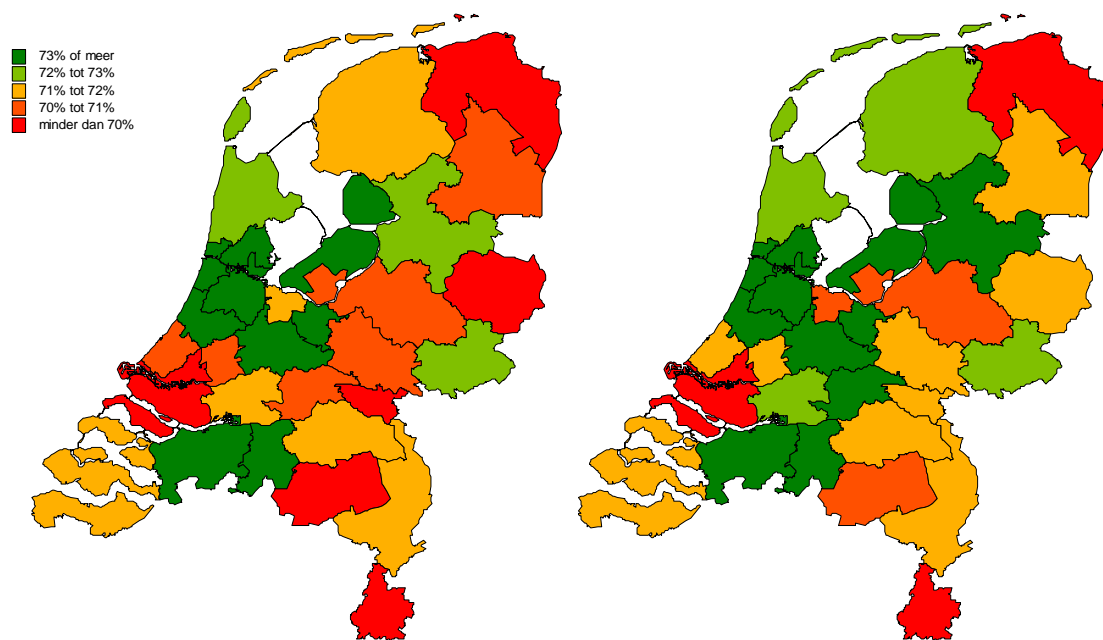
Als er sprake is van krimp van de bevolking (15-64 jaar), dan wordt de krimp in bijna alle regio's meer dan gecompenseerd door een groeiende participatiegraad. Alleen in de Achterhoek, Zeeland en de twee Limburgse regio's is nog sprake van een krimpende beroepsbevolking in de periode 2011-2012.

¹⁵ We gaan hier uit van de berekende beroepsbevolking naar arbeidsmarktregio, zoals die ook gebruikt wordt in de Basisset van UWV WERKbedrijf om het NWW-percentages te berekenen. De beroepsbevolking is berekend op basis van actuele cijfers van de grotere gemeenten. De kleinere gemeenten – zonder actuele cijfers van de beroepsbevolking – zijn bepaald door de potentiële beroepsbevolking te vermenigvuldigen met de participatiegraad van het COROP-gebied waartoe de gemeente behoort. In deze arbeidsmarktprognose is een schaling toegepast zodat de som van de arbeidsmarktregio's overeenkomt met het landelijk cijfer uit de Enquête Beroepsbevolking.

Figuur 4.3.1 Verwachte ontwikkeling beroepsbevolking per arbeidsmarktregio gemiddeld per jaar (2011-2012)

Figuur 4.3.2 Participatiegraad per arbeidsmarktregio

4.4 Regionale ontwikkeling werkzoekenden

Op landelijk niveau is er een duidelijk verband zichtbaar tussen enerzijds de groei van de omvang van de beroepsbevolking verminderd met de banentoeename en anderzijds de groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden (zie ook figuur 2.5.2). Op dezelfde wijze kan men redeneren dat de regionale ontwikkeling van de werkgelegenheid en beroepsbevolking de lokale werkloosheid bepaalt. Een groeiende regionale werkgelegenheid heeft dan een dempend effect op het aantal werkzoekenden in die regio. Een groeiende beroepsbevolking heeft een verhogende invloed op het aantal werkzoekenden in de betreffende regio.

Eerder hebben we gewezen op de rol van andere factoren, zoals kwalitatieve ontwikkelingen van vraag en aanbod. Voor de regionale ontwikkeling van het aantal werkzoekenden is ook de pendel van betekenis. Veel mensen wonen namelijk in een andere regio dan de regio waar men werkt. Bovendien werkt de opleidingsstructuur door in de omvang van de pendel. De pendel van regio's met veel laagopgeleiden is minder groot. Ook is de samenstelling van de NWW per regio van belang. Dit heeft zijn weerslag op de ontwikkeling van het aantal NWW. Groot Amsterdam heeft bijvoorbeeld een relatief hoog aandeel langdurig werklozen, waardoor het NWW-percentage relatief hoog blijft. De conclusie is dat ontwikkelingen van de werkgelegenheid en beroepsbevolking in de regio maar van gedeeltelijke invloed zijn op de regionale werkloosheid.

Dit soort factoren, compliceren het maken van een goede regionale prognose van het aantal werkzoekenden. In deze prognose van het aantal werkzoekenden per arbeidsmarktregio hanteren we daarom een methodiek, die uitgaat van de regionaal specifieke ontwikkeling van de instroom en uitstroom uit het werkzoekendenbestand.

Intermezzo Prognose aantal niet-werkende werkzoekenden in de arbeidsmarktregio

De instroom van werkzoekenden per arbeidsmarktregio wijkt af van het landelijk beeld. Bijvoorbeeld Zuidoost Brabant laat in het verleden systematisch hogere veranderingen in de instroom zien als landelijk. Hiermee is rekening gehouden met de prognose van de instroom van deze arbeidsmarktregio.

De uitstroom van werkzoekenden vanuit een regio is bepaald op basis van de uitstroomkansen van het voorgaand jaar in die regio, met een correctie voor de landelijke ontwikkeling van de uitstroomkansen.

De stand van het aantal niet-werkende werkzoekenden aan het eind van de vorige periode plus de instroom van werkzoekenden vermindert met de uitstroom van werkzoekenden in de huidige periode geeft de stand van het aantal niet-werkende werkzoekenden aan het eind van de huidige periode.

De NWW-ontwikkeling per arbeidsmarktregio in de komende jaren is weergegeven in tabel 4.4.1. De relatieve werkloosheid is weergegeven door het NWW-percentage: het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking.

Tabel 4.4.1 Niet-werkende werkzoekenden naar arbeidsmarktregio

Arbeidsmarktregio	Aantal NWW (x 1.000)			NWW-percentage		mutatie in %-punt	
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010-2012
Sterk verstedelijkt	145	133	125	6,9%	6,3%	5,9%	-1,1%
Groot Amsterdam	43	39	36	7,4%	6,6%	6,0%	-1,4%
Midden-Utrecht	16	15	14	4,1%	3,8%	3,5%	-0,6%
Haaglanden	33	31	30	6,6%	6,3%	6,1%	-0,6%
Rijnmond	53	48	45	8,5%	7,7%	7,1%	-1,4%
Nabij grote steden	85	81	76	4,8%	4,6%	4,3%	-0,5%
Flevoland	13	12	11	6,9%	6,5%	6,1%	-0,7%
Noord-Kennemerland en West-Friesland	13	12	12	4,1%	4,0%	3,8%	-0,3%
Zuid-Kennemerland	8	8	7	4,5%	4,2%	4,0%	-0,6%
Zaanstreek/Waterland	8	8	8	5,7%	5,5%	5,2%	-0,5%
Oost-Utrecht	7	6	5	4,3%	3,8%	3,4%	-1,0%
Gooi- en Vechtstreek	6	6	6	5,3%	5,2%	4,9%	-0,4%
Midden-Holland	6	5	5	5,0%	4,6%	4,5%	-0,6%
Drechtsteden	9	9	9	4,3%	4,2%	4,1%	-0,2%
Holland Rijnland	11	10	9	4,2%	4,0%	3,7%	-0,5%
Rivierenland	5	5	4	4,9%	4,5%	4,1%	-0,8%
Rond de Randstad	125	116	112	6,0%	5,5%	5,3%	-0,7%
IJsselvechtstreek	11	11	11	5,0%	4,9%	4,8%	-0,3%
Stedendriehoek	16	15	15	5,7%	5,4%	5,3%	-0,5%
Midden-Gelderland	20	19	18	6,2%	5,8%	5,5%	-0,7%
Zuid-Gelderland	12	12	11	8,1%	7,7%	7,1%	-1,0%
West-Brabant	17	16	15	5,8%	5,4%	5,1%	-0,6%
Midden-Brabant	11	10	9	5,2%	4,7%	4,3%	-0,9%
Noordoost-Brabant	15	13	13	5,4%	4,8%	4,7%	-0,7%
Zuidoost-Brabant	22	20	20	6,7%	6,0%	5,9%	-0,9%
Nationaal decentraal	134	124	117	7,2%	6,7%	6,3%	-1,0%
Groningen	24	22	21	8,6%	7,8%	7,3%	-1,3%
Friesland	22	21	20	7,3%	6,9%	6,5%	-0,8%
Drenthe	14	12	11	7,6%	6,8%	6,3%	-1,3%
Twente	22	20	19	7,9%	7,0%	6,5%	-1,4%
Achterhoek	7	7	7	5,2%	4,9%	4,8%	-0,4%
Zeeland	8	7	7	4,6%	4,3%	4,0%	-0,6%
Noord- en Midden-Limburg	14	13	12	6,0%	5,5%	5,1%	-0,9%
Zuid-Limburg	23	22	21	8,6%	8,2%	7,8%	-0,9%
Nederland	490	455	430	6,3%	5,8%	5,4%	-0,8%

NWW in de sterk verstedelijkte gebieden neemt het meest af

Naar verwachting neemt het aantal niet-werkende werkzoekenden als percentage van de beroepsbevolking (NWW-percentage) tussen 2010 en 2012 in alle regio's af (figuur 4.4.1).

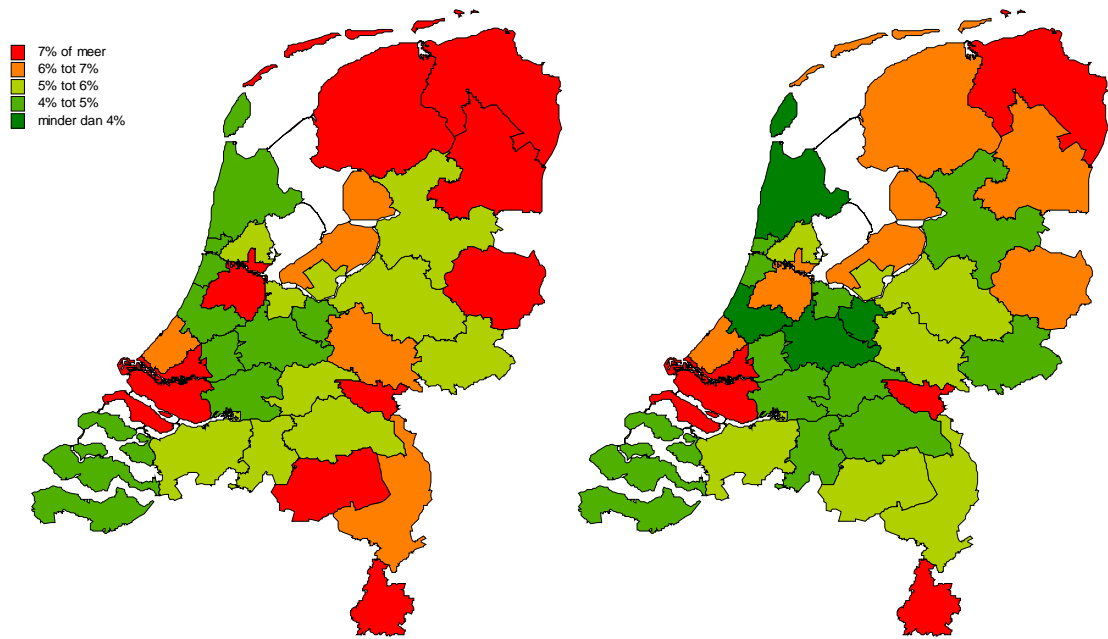
De grootste daling van het NWW-percentage is zichtbaar in de sterk verstedelijkte gebieden, vooral Groot Amsterdam en Rijnmond. Haaglanden laat een geringere daling zien, waarschijnlijk mede een gevolg van de minder gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid in het openbaar bestuur. Eind maart 2011 waren er bijna 100 duizend mensen werkzoekend in de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Dit komt overeen met 20% van alle werkzoekenden in Nederland.

Ook het NWW-percentage van de nationaal decentrale regio's laat een meer dan gemiddelde daling zien. Zowel meeste de decentrale arbeidsmarktregio's als de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's kennen een hoog NWW-percentage, waardoor een daling makkelijker haalbaar lijkt.

Lage NWW-percentages zijn zichtbaar in de Utrechtse regio's, Noord-Kennemerland en West-Friesland en Holland Rijnland. Dit zijn alle regio's met veel pendel.

Figuur 4.4.1 NWW-percentage per arbeidsmarktregio
2009

2012

Intermezzo Lage arbeidsparticipatie in krimpregio's

Er zijn verschillende arbeidsmarktregio's waar de afgelopen twee jaar zowel de bevolking als de beroepsbevolking is gekrompen. Bijna steeds liggen deze gebieden aan de rand van Nederland. In het rapport zijn ze gerangschikt als nationaal decentraal. We noemen Drenthe, West-Brabant, Zeeland en de beide regio's in Limburg. Hier is de beroepsbevolking in 2010 met 1% of meer afgenomen. Wat kenmerkt de krimpregio's als het gaat om de arbeidsmarkt? In onderstaande tabel zijn voor drie regio's een aantal kengetallen weergegeven:

Item	Jaar	Regio			
		Drenthe	Zeeland	Limburg	Nederland
Aandeel bevolking 50-plus	2010	39,3%	39,8%	40,6%	35,5%
Participatiegraad	2010	70,4%	70,2%	67,7%	71,0%
NWW-percentage	2010	7,6%	4,6%	7,4%	6,3%
Mutatie banen	2010	-0,1%	-0,5%	-1,2%	-0,6%
Pendelsaldo	2009	-18.000	-18.000	-40.000	n.v.t.
Migratiesaldo	2009	-61	-839	-1.689	n.v.t.

Bron: CBS (bevolking, participatie, pendel, migratie) en UWV Werkbedrijf (NWW)

Krimpregio's hebben een vergrijpde bevolking en de potentiële beroepsbevolking neemt af. In navolging hiervan loopt in de toekomst het aantal huishoudens terug, wat zorgt voor een ruime woningmarkt^a. In Drenthe neemt de bevolking van 15 tot en met 64 jaar nog maar enkele jaren af, maar in Zeeland al vijf jaar en in Limburg zelfs meer dan 10 jaar. Het aandeel senioren in de krimpregio's is relatief groot. In Zeeland en Limburg is van de inwoners 4 op de 10 ouder dan 50 jaar; in Nederland als geheel is dat verhoudingsgetal 3,5 op 10. Tevens is er een negatief migratiesaldo: meer personen vertrekken vanuit de regio dan zich er vestigen. In Zeeland en Limburg neemt het migratiesaldo bovendien toe.

De arbeidsparticipatie in de krimpregio's is lager dan gemiddeld en de werkloosheid, uitgezonderd Zeeland, ligt er hoger. Een tekort aan banen heeft een relatief sterk uitgaande pendel tot gevolg. Het pendelsaldo is in alle drie de regio's dan ook negatief, d.w.z. meer uitgaande dan inkomende pendel. De buitenlandse pendel (uitgezonderd Zuid-Limburg) is bescheiden. Anderzijds kan migratie (jongeren en hoogopgeleiden) er toe leiden dat banen onbezet blijven. Te denken valt aan banen in zorg en onderwijs maar ook aan vaklieden in sommige ambachten. Nu al hebben de drie regio's een bovengemiddeld aandeel laagopgeleiden. In Zeeland ligt dit aandeel zelfs vijf procentpunten boven het landelijk gemiddelde.

De werkgelegenheidsontwikkeling in de krimpregio's blijft ook achter. Uit onderzoek van het CPB is naar voren gekomen dat de banen de mensen volgen en niet andersom. In Zeeland (zeker Zeeuws-Vlaanderen) en de beide regio's in Limburg is de werkgelegenheidsontwikkeling tussen 2008 en 2010 inderdaad achtergebleven bij de landelijke ontwikkeling. Voor Drenthe is het beeld minder uitgesproken.

Een bevolkingkrimp kan gevolgen hebben voor het aantal voorzieningen. Bijvoorbeeld voor de gezondheidszorg, het onderwijs, de openbaar vervoerinfrastructuur, de bewinkelingsgraad etc. Een ander samenhangend verschijnsel van een krimpregio is de beschikbaarheid van bedrijventerreinen en woningen. Door de druk op de woningmarkt liggen de huizenprijzen in perifere gebieden duidelijk lager dan in de Randstad en in de verstedelijkte gebieden rondom de Randstad^b.

Toekomst

In 2016 zal de omvang van de beroepsgeschikte bevolking in de drie genoemde regio's verder zijn afgenomen. Absoluut gezien verliezen de drie provincies ruim 50.000 personen in de beroepsgeschikte bevolking (Bron: Pearl, bevolkingsprognose (Planbureau voor de Leefomgeving/CBS)). De participatiegraad zal vermoedelijk relatief laag blijven. De regio's zullen een zekere economische specialisatie moeten ontwikkelen om de werkgelegenheid binnen hun grenzen te waarborgen. Hierbij zal nauw gelet moeten worden op het beschikbare arbeidsaanbod omdat veel mensen naar andere regio's vertrekken.

^a CPB, 'Stad en Land gaat in op de woning prijsverschillen per regio', 2010.

^b Eugène Verkade, 'Regionaal-economische gevolgen van de bevolkingkrimp', CPB, 2010.

5 Doorkijk arbeidsmarktontwikkelingen 2013–2016

5.1 Indicatie landelijke ontwikkelingen

We verkennen hier de landelijke ontwikkelingen op de middellange termijn. Economische en arbeidsmarktontwikkelingen inschatten op de korte termijn is omgeven met de nodige onzekerheden, maar op de middellange termijn nemen de onzekerheden nog verder toe. Daarom gaan we voor de middellange termijn uit van gemiddelde ontwikkelingen.

Relatief lage economische groei op middellange termijn

Voor de komende kabinetsperiode verwacht het CPB een gemiddelde economische groei van 1¼%. Deze groei is lager dan voor eerdere kabinetsperiodes. Ten eerste wordt het economisch herstel geremd door bezuinigingen. Dit kost op de middellange termijn 0,4% economische groei per jaar. Op de lange termijn staat de Nederlandse economie er beter voor en groeit de Nederlandse economie en werkgelegenheid extra sterk. De kost gaat volgens het CPB voor de baat uit. Ten tweede groeit de beroepsbevolking door demografische ontwikkelingen minder snel dan de afgelopen decennia¹⁶.

De economische groei wordt gerealiseerd door meer werkgelegenheid en door het productieproces beter te organiseren (verbetering arbeidsproductiviteit). De arbeidsproductiviteit wisselt van jaar op jaar, maar komt gemiddeld uit op circa 1%. Dit betekent dat om de economische groei van 1¼% te realiseren, er maar weinig groei van de werkgelegenheid in arbeidsjaren is. De groei in banen is iets meer, omdat het deeltijdwerk verder groeit.

Vraag naar arbeid door werkgevers groeit zeer beperkt

Bij een bescheiden economische groei stijgt in de periode 2013-2016 het totaal aantal banen maar weinig: gemiddeld 0,5% per jaar. Dit komt overeen met een groei met 43.000 per jaar: 34.000 werknemers en 9.000 zelfstandigen per jaar. Deze groei is duidelijk minder dan die van de afgelopen tien jaar. Indien het aantal banen licht groeit, is er minder ruimte voor een toename van het aantal uitbreidingsvacatures. Op de middellange termijn blijft het aantal vacatures volgens deze arbeidsmarktprognose dan ook lager dan vóór de economische crisis.

Omvang beroepsbevolking groeit langzamer

De beroepsbevolking groeit de komende jaren langzamer. Immers de omvang van de bevolking in de leeftijdsklasse van 15-64 jaar krimpt op de middellange termijn. De groei van de arbeidsparticipatie zorgt er voor dat de beroepsbevolking toch toeneemt.

De groei van de arbeidsparticipatie is evenwel niet vanzelfsprekend. Een verdere groei van de arbeidsparticipatie moet worden gedragen door meer arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen. Deze groepen hebben de afgelopen jaren al een forse inhaalslag gemaakt. Daardoor zijn de mogelijkheden tot groei minder groot geworden. Aan de andere kant merken we op dat het kabinet de AOW in de toekomst op 66 jarige leeftijd wil laten ingaan. Daarnaast zijn sociale partners en overheid met elkaar in discussie over de vormgeving van het geheel van pensioenen (AOW en aanvullende pensioenen). Dit soort discussies en de aankondiging van nieuw beleid maakt langer doorwerken van ouderen meer gebruikelijk en kan leiden tot een hogere arbeidsparticipatie.

¹⁶ CPB, 'Analyse economische effecten financieel kader', 27 september 2010 en CPB, 'Economische Verkenning 2011-2015', maart 2010 (blz. 17).

Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden onzeker

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt bepaald door ontwikkelingen in de vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Een hogere arbeidsvraag (hogere werkgelegenheid) leidt tot minder niet-werkende werkzoekenden. Een hoger arbeidsaanbod (hogere omvang beroepsbevolking) heeft een opwaartse invloed op het aantal niet-werkende werkzoekenden.

Omdat de economische groeiverwachtingen voor de middellange termijn laag zijn, zijn ook de veranderingen in de arbeidsvraag niet groot. Ook het arbeidsaanbod neemt maar weinig toe. Het saldo van de groei van arbeidsvraag en -aanbod is daarmee relatief onzeker. Daarmee is ook de ontwikkeling van het aantal werkzoekenden met meer onzekerheden omgeven dan gebruikelijk. In de berekeningen gaan we uit van een zeer kleine daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden.

Tabel 5.1.1 Indicatie arbeidsmarktontwikkelingen tot en met 2016

Item		2010	2011	2012	2016	Gemiddelde 2013-2016
Groeipercentage BBP (%)		1,73%	1,75%	1,50%	1,25%	1,3%
Banen totaal	dzd	8.857	8.934	9.010	9.182	0,5%
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.017	1.027	1.036	1.073	0,9%
Waarvan werknemers	dzd	7.840	7.907	7.975	8.109	0,4%
Vacatures	dzd	743	817	841	897	1,6%
Beroepsbevolking	dzd	7.817	7.850	7.894	8.046	0,5%
Aantal NWW	dzd	490	455	430	416	-0,8%

Groei aantal banen	dzd		78	76		43
Groei beroepsbevolking	dzd		33	43		38
Groei NWW	dzd		-35	-25		-3

5.2 Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag

Paragraaf 5.1 presenteert de prognose van de landelijke ontwikkeling van de vraag naar arbeid. Voor werkzoekenden is het beeld per economische sector belangrijk: welke sectoren laten naar verwachting de hoogste groei van het aantal banen zien? Werkzoekenden kunnen dit soort prognoses meewegen bij hun beslissing om te kiezen voor een ander (verwant) beroep. In tabel 5.2.1 is een beeld gegeven van de verwachtingen op de middellange termijn. Verreweg het meeste perspectief bieden de sectoren zorg en welzijn, uitzendwezen en rest zakelijk diensten.

Tabel 5.2.1 Indicatie banenontwikkeling per sector 2012-2015

Sector	<u>(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)</u>			
	2010	2011	2012	2013-2016
Zorg en welzijn	48	33	47	40
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	-20	36	24	14
Detailhandel	-8	12	7	4
Groothandel	0	8	7	3
Bouw en bouwinstallatie	-11	-6	1	3
ICT	-4	2	2	2
Horeca en catering	5	1	2	1
Adviesbureaus en makelaardij	-16	-1	1	1
Onderwijs	6	2	1	1
Landbouw en visserij	0	1	0	0
Schoonmaak	-5	1	1	0
Delfstoffenwinning	0	0	0	0
Nutsbedrijven	1	0	0	0
Toerisme en maatschappelijke organisaties	0	-1	-1	-1
Vervoer en telecom	-11	2	1	-4
Financiële diensten	-15	-5	-5	-5
Openbaar bestuur	10	-7	-8	-9
Industrie	-27	-12	-13	-16
Totaal	-47	67	68	34

Het aantal uitbreidingsvacatures is afhankelijk van de banengroei. Daarnaast speelt ook de dynamiek in specifieke sectoren een rol. Zo wordt veel gewisseld van baan in sectoren als de horeca en de detailhandel. In de zorgsector ontstaan veel vacatures.

Tabel 5.2.2 Indicatie vacature-ontwikkeling per sector 2012-2015

Sector	<u>(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)</u>				<u>Aandeel vacatures</u> 2013-2016
	2010	2011	2012	2013-2016	
Detailhandel	149	165	168	177	20%
Zorg en welzijn	100	100	104	112	13%
Horeca en catering	54	65	68	76	9%
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	49	63	75	68	8%
Adviesbureaus en makelaardij	50	58	60	66	8%
Groothandel	47	53	54	56	6%
Bouw en bouwinstallatie	30	35	40	55	6%
ICT	34	42	43	46	5%
Industrie	51	53	49	42	5%
Toerisme en maatschappelijke organisaties	34	35	36	36	4%
Onderwijs	33	33	33	32	4%
Schoonmaak	26	28	28	29	3%
Vervoer en telecom	26	27	27	26	3%
Financiële diensten	21	20	20	18	2%
Openbaar Bestuur	21	20	19	17	2%
Landbouw en visserij	13	13	13	12	1%
Nutsbedrijven	5	5	5	5	1%
Delfstoffenwinning	1	1	1	0	0%
Totaal	743	817	841	874	100%

5.3 Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag

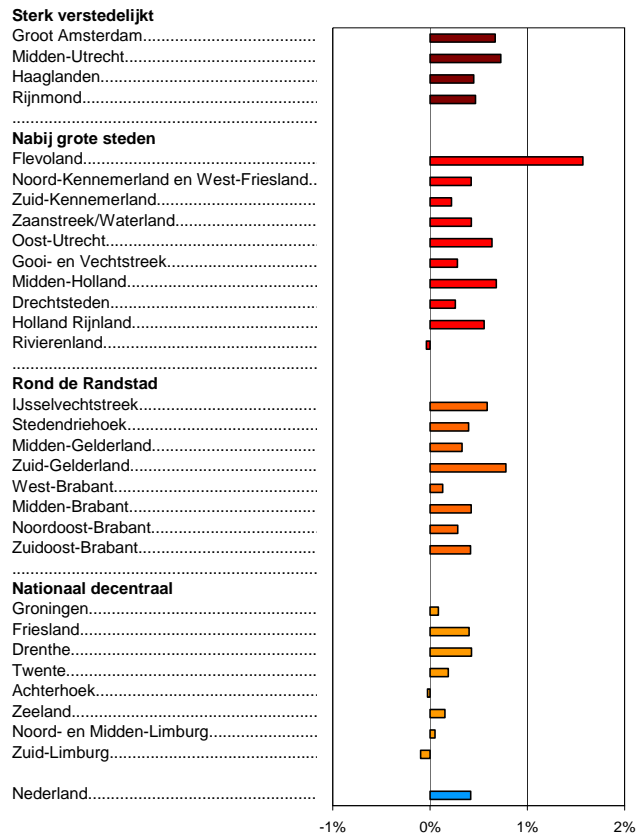
We voorzien voor de middellange termijn een zeer lichte groei van de landelijke banengroei. Op de middellange termijn vallen de volgende regio's op:

- Flevoland laat een forse groei van de werkgelegenheid zien. Deze regio heeft nog veel ruimte voor bedrijven en heeft een aanzienlijke bevolkingstoename, wat voor de bedrijvigheid in consumentenvolgende sectoren gunstig is.
- Zuid-Gelderland heeft een gunstige sectorsamenstelling: namelijk relatief veel werkgelegenheid in de sectoren zorg en welzijn en onderwijs.

Regio's die achterblijven bij een gemiddelde banengroei op middellange termijn zijn. Een aantal nationaal decentrale regio's hebben te kampen met een krimpende en vergrijzde bevolking. Dit drukt de werkgelegenheid in bevolkingsvolgende sectoren.

Figuur 5.3.1 Indicatie banenontwikkeling in arbeidsmarktregio 2013-2016

Ontwikkeling banen van werknemers in % per jaar
2013-2016

Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose

Na afloop wijken gerealiseerde ontwikkelingen af van prognoses. Deze bijlage vergelijkt de nieuwe arbeidsmarktprognose met de voorgaande. Onderstaande tabel geeft in de eerste cijferkolommen de voorgaande prognoses over 2010, 2011 en 2012-2015 weer. In de laatste drie kolommen is de voorlopige realisatie over 2010 en de actuele prognose weergegeven. Aanpassingen in de arbeidsmarktprognose worden veroorzaakt doordat:

1. De CPB-prognose van economische groei verandert.
2. De berekeningsmethode van de prognose verbetert (voortschrijdend inzicht).
3. Historische gegevens herzien worden.

Prognose en gerealiseerde ontwikkelingen 2010

Het economisch herstel bleek in 2010 (1,7%) iets krachtiger dan vorig jaar werd voorzien (1,5%). De arbeidsproductiviteit herstelde iets minder sterk dan verwacht. Daardoor viel de werkgelegenheidskrimp mee ten opzichte van prognose van vorig jaar. Het herstel bij de vacatures is zoals voorzien ook opgetreden, maar bleek uiteindelijk minder krachtig dan vorig jaar nog werd voorzien. De omvang van de beroepsbevolking in 2010 kromp meer dan verwacht. De gerealiseerde ontwikkelingen bij banen en beroepsbevolking waren beide gunstig voor het aantal niet-werkende werkzoekenden. Daardoor nam het aantal niet-werkende werkzoekenden af in plaats van toe.

Prognoses 2011 en daarna

In de nieuwe prognose gaan we uit van een iets lagere economische groei in 2011. Voor de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit hanteren we nu een langjarig gemiddelde. Daardoor groeit het aantal banen sterker dan in de voorgaande prognose. Het aantal vacatures groeit, maar mede gezien de uitkomsten voor 2010, wat minder sterk dan in de voorgaande prognose. Het aantal werkzoekenden daalt in de nieuwe prognose. Dit is het effect van een hoger aantal geprognosticeerde banen bij een ongewijzigde ontwikkeling van de beroepsbevolking.

De economische groeiprognoze voor de middellange termijn is lager dan vorig jaar werd voorzien. De bezuinigingen van het nieuwe kabinet remmen de economische groei in de komende jaren. Het gevolg is dat de werkgelegenheid en het aantal vacatures minder snel groeit op de middellange termijn. Maar ook de groei van het arbeidsaanbod wordt nu iets lager ingeschat. Vraag en aanbodontwikkelingen houden elkaar op de middellange termijn min of meer in evenwicht. Hierdoor wijzigt het aantal niet-werkende werkzoekenden nauwelijks op de middellange termijn.

Item	Voorgaande prognose (Gemiddelde) groei			Actuele prognose (Gemiddelde) groei		
	2010	2011	2012-2015	2010 realisatie	2011	2012-2015
Vraagkant						
BBP	1,50%	2,00%	1,75%	1,73%	1,75%	1,31%
Arbeidsproductiviteit	3,3%	1,9%	0,9%	2,5%	1,0%	0,9%
Arbeidsjaren totaal	-1,7%	0,1%	0,8%	-0,7%	0,8%	0,4%
Banen totaal	-1,3%	0,5%	1,1%	-0,5%	0,9%	0,6%
Vacatures	16,6%	16,7%	3,7%	2,5%	9,9%	1,9%
Aanbodkant						
Bevolking 15-64 jaar	0,2%	-0,2%	-0,3%	0,0%	0,0%	-0,1%
Beroepsbevolking	-0,2%	0,4%	0,7%	-0,4%	0,4%	0,5%
Discrepancie						
NWW	12,8%	5,3%	-1,6%	-3,6%	-7,2%	-2,1%

Bijlage 2 Gebruikte begrippen

Arbeidsaanbod

Tot de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden alle personen gerekend (werkend of werkloos) die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt.

Arbeidsvolume/werkgelegenheid in arbeidsjaren

Arbeidsjaren zijn het aantal banen omgerekend in voltijdbanen.

Arbeidsjaar

Een arbeidsjaar komt overeen met de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdwerknemer op jaarbasis. De omrekening per sector vindt plaats door het aantal banen te vermenigvuldigen met de verhouding van de gemiddelde arbeidsduur van alle banen (in diezelfde sector) en de gemiddelde arbeidsduur (in de betreffende sector) behorende bij voltijdbanen. Voor uitzendkrachten wordt bij dit laatste uitgegaan van de gemiddelde arbeidsduur van alle voltijdbanen in de economie. Bij zelfstandigen en meewerkende gezinsleden wordt voor de gemiddelde arbeidsduur van voltijdbanen door het CBS uitgegaan van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden die 37 uur of meer per week werken.

Arbeidsmarktregio

De arbeidsmarktregio's (30) voor het arbeidsmarktbeleid die door UWV WERKbedrijf worden gehanteerd. Zie bijlage 3 voor de indeling.

Arbeidsproductiviteit

Het totale inkomen dat in het productieproces ontstaat (inclusief winst, belastingen en sociale verzekeringspremies) gedeeld door het totale arbeidsvolume (CBS).

Arbeidsvraag

Banen van werknemers (bezette arbeidsplaatsen) en vacatures (onbezette arbeidsplaatsen).

Baanopeningen

De vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door werkgelegenheidsgroei en de vervangingsvraag (doordat mensen met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt). Er wordt dus afgezien van de baanmogelijkheden die zich voordoen doordat mensen wisselen van baan (ROA).

Baanmobiliteit

Wisseling van baan door werknemers. Dit kan zijn binnen het bedrijf of instelling (interne mobiliteit) of tussen bedrijven en instellingen (externe mobiliteit).

Banen van werknemers (CBS)

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten tegen loon of salaris. De uitkomsten hebben betrekking op het totaal aantal banen van werknemers; mensen kunnen tegelijkertijd een baan hebben bij meerdere werkgevers. Alle banen tellen mee, ongeacht arbeidsduur.

In de prognose 2009-2014 kon voor het eerst uitgegaan worden van het aantal banen volgens de tellingen uit de Arbeidsrekeningen van het CBS. De Arbeidsrekeningen zijn ondermeer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV. Daardoor is de absolute hoogte van het begrip 'banen' niet vergelijkbaar met eerdere edities van de Arbeidsmarktprognose. Er worden nu meer banen geteld dan voorheen.

Banen van zelfstandigen (CBS, Nationale Rekeningen/Arbeidsrekeningen)

Onder zelfstandigen worden verstaan: 'personen die geen loon of salaris ontvangen, maar voor eigen rekening en/of risico een beroep of bedrijf uitoefenen'. De definitie behelst ook meewerkende gezinsleden. Meewerkende gezinsleden zijn 'personen die geen loon of salaris ontvangen, maar meewerken bij het voor eigen rekening en/of risico uitoefenen van een beroep of bedrijf van één of meerdere leden van het gezin waartoe zij behoren'.

BBP (CBS, Nationale Rekeningen)

Het bruto binnenlands product is de toegevoegde waarde van alle goederen en diensten die in het binnenland zijn geproduceerd. De prognoses zijn gebaseerd op de cijfers van het CBS van het BBP tegen zogenaamde basisprijzen. Er zijn constante prijzen van 2009 gebruikt. Dat wil zeggen dat de prijsontwikkeling is gevolgd van de goederen en diensten in de samenstelling van 2009. De toegevoegde waarde die op deze wijze niet door prijsontwikkelingen is verklaard, wordt toegeschreven aan volumeontwikkelingen. Het gehanteerde BBP meet aldus de volumeontwikkelingen vanaf 2009.

Beroepsbevolking (CBS, Enquête Beroepsbevolking)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend:

- personen die minstens twaalf uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze minstens twaalf uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren minstens twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor minimaal twaalf uur per week te vinden (het is daarbij niet relevant of men al dan niet bij UWV WERKbedrijf staat ingeschreven).

Personen die minstens twaalf uur per week werken, worden tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Personen die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking. Als leeftijdscriterium geldt 15-64 jaar.

Beroepsgroep

Clustering van beroepen uit de Standaard Beroepenclassificatie van het CBS.

Deeltijdarbeid/ deeltijdwerk

Werk dat geen volledige dag- of weektaak in beslag neemt, maar wel een vaste gebruikelijke arbeidsduur per week.

Deeltijdfactor

Quotiënt van arbeidsvolume van werknemers en banen van werknemers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS.

Deeltijd-WW

Deeltijd-WW heeft als doel om bij een verwachte niet-kortstondige en substantiële vermindering van bedrijfsactiviteiten ontslag te voorkomen van werknemers die weer nodig zijn op het moment dat het door de onderneming verwachte aantrekken van bedrijvigheid een aanvang neemt en inzet van die medewerkers nodig is om snel op te schakelen. Kortstondige verminderingen en fluctuaties in bedrijfsactiviteit zijn onderdeel van het normale ondernemersrisico (ook in deze tijden van financiële en economische crises) en deeltijd-WW beoogt niet deze te accommoderen.

www.minszw.nl

Discouraged-worker effect

Indien, als gevolg van een teruggang in economische activiteiten en oplopende werkloosheid, iemand besluit zich terug te trekken van de arbeidsmarkt en zich niet meer beschikbaar stelt voor arbeid.

Discrepanties

De verhouding tussen vraagzijde en aanbodzijde op de arbeidsmarkt. Bij een aanbodoverschot overtreft de aanbodzijde de vraagzijde. Bij een vraagoverschot overtreft de vraagzijde de aanbodzijde.

Duur niet-werkend van niet-werkende werkzoekenden

De duur niet-werkend is gerelateerd aan de datum niet-werkend: het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum. Het begrip duur niet-werkend wijkt dus af van de inschrijfduur.

Economische groei

Groei Bruto Binnenlands Product.

Flexibele arbeidsrelatie

Arbeidsrelatie op basis van een contract korter dan één jaar en/of een contract waarin geen vaste arbeidsduur is opgenomen (CBS). Flexibele werknemers zijn naast uitzendkrachten ook oproep-, afroep- en invalkrachten, en werknemers van wie de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een overeengekomen minimum en maximum aantal uren per week.

Krapte op de arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt wordt inzichtelijk gemaakt met de krapte-indicator van UWV WERKbedrijf. De typering is gebaseerd op de kansen en knelpunten op de arbeidsmarkt en wordt berekend met de verhouding van het aantal openstaande vacatures bij UWV WERKbedrijf en het aantal werkzoekenden dat korter dan een half jaar werkloos is (tot en met mbo-niveau):

- Aangenomen is dat werkzoekenden die korter dan een halfjaar werkloos zijn direct beschikbaar zijn voor het aanvaarden van arbeid. Werkzoekenden die langer dan een halfjaar werkloos zijn, hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt vanwege het ontbreken van recent arbeidsverleden.
- Vacatures van het hoger onderwijs worden onvoldoende gemeld om betrouwbare uitspraken te doen over werkkansen. Bovendien hebben verreweg de meest niet-werkende werkzoekenden een lager of middelbaar opleidingsniveau.

Labour hoarding

Indien een werkgever meer personeel in dienst heeft dan noodzakelijk is voor het huidige productieniveau. Dit kan gebaseerd zijn op de verwachting dat de productie zich zal herstellen zodat de aanwezige arbeidsreserve snel weer kan worden ingeschakeld.

Moeilijk vervulbare vacature

Een vacature die volgens werkgevers moeilijk te vervullen valt. De oorzaken kunnen liggen in de onvoldoende beschikbaarheid van (geschikte) werkzoekenden of andere kwalificatie-eisen dan voor de uitoefening van de functie strikt noodzakelijk zijn.

Niet-werkende werkzoekenden (NWW)

De bij UWV WERKBEDRIJF actueel ingeschreven werkzoekenden (15-64 jaar) zonder werk of die minder dan 12 uur per week werken met een inschrijfdatum, geen uitschrijfdatum én een 'datum niet-werkend' waarbij de reden van inschrijving gelijk is aan 'niet werkend' of 'geen beroep op dienstverlening'.

Niet-werkende werkzoekenden, duur niet-werkend

De duur niet-werkend is het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum.

NWW-percentages

De omvang van het NWW-bestand uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Participatiegraad

De bruto participatiegraad omvat de werkzame en werkloze beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

De netto participatiegraad omvat de werkzame beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

Pendel

Personen die werkzaam zijn in een andere regio dan die waar zij wonen.

Pendelsaldo

Het verschil tussen inkomende pendel en uitgaande pendel; bij een positief pendelsaldo is de inkomende pendel groter dan de uitgaande pendel.

Productie

Zie BBP.

Startkwalificatie

Een startkwalificatie wordt behaald met het succesvol afronden van het Havo of het VWO, of met het behalen van een diploma van een Mbo-opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), de basisberoepsopleiding.

Uitbreidingsvacatures

Het aantal uitbreidingsvacatures is het aantal nieuwe vacatures dat ontstaat dankzij de toename van het aantal banen van werknemers. Bij een krimp van het aantal banen is het aantal uitbreidingsvacatures negatief.

Uitzendarbeid

De arbeidsovereenkomst, waarbij de ene partij als werknemer door de andere partij als werkgever in het kader van de uitoefening van het beroep of bedrijf van die werkgever ter beschikking wordt gesteld van een derde om krachtens een door deze aan die werkgever verstrekte opdracht arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van de derde (ABU).

Upgrading

Door een toenemende complexiteit van de te verrichten werkzaamheden kunnen er voor een bepaald beroep door werkgevers hogere opleidingseisen worden gesteld. In dat geval spreekt men van upgrading van de kwalificatie-eisen (ROA).

Vacatures (CBS, Vacature Enquête)

Een vacature is een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. De aantallen vacatures in de UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose zijn altijd de vacatures die in een kalenderjaar ontstaan. De gegevens uit de CBS vacature-enquête vormen de basis. In de CBS vacature-enquête worden bijvoorbeeld ook tot vacatures gerekend:

- Vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten.
- Vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht.
- Open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Tevens wordt op het enquêteformulier van het CBS benadrukt dat een open plaats alleen dan als vacature dient te worden gezien als normale of externe werving is toegestaan. Open plaatsen bij reorganisaties of afslankingen die alleen mogen worden bezet door medewerkers van wie een arbeidsplaats verdwijnt, mogen niet als vacature worden geteld.

Op het formulier van de vacature-enquête worden nog voor twee economische activiteiten een uitzondering gemaakt:

- Bij uitzendbureaus, WSW-instellingen en banenpools (werkgelegenheidsprojecten) moeten alleen de vacatures voor het vaste personeel worden opgegeven.
- In het onderwijs dient kortdurende ziektevervangings niet als vacature meegeteld te worden.

Omdat werk voor uitzendkrachten, WSW-ers en plaatsvervangende leerkrachten wel tot de werkgelegenheid worden gerekend, worden de vacatures in de overige zakelijke diensten (inclusief uitzendkrachten), het openbaar bestuur (waaronder WSW-ers) en het onderwijs iets onderschat ten opzichte van de werkgelegenheid.

Vacaturegraad

Het aantal openstaande vacatures per 1.000 banen van werknemers (indicator discrepantie CBS).

In dit rapport wordt een iets andere definitie gehanteerd: het aantal ontstane vacatures als percentage van het aantal banen werknemers (indicator van de dynamiek op de arbeidsmarkt).

Vervangingsvacatures

Het aantal vervangingsvacatures is hier gedefinieerd als het aantal vacatures dat vervuld moet worden om na vertrek van werknemers het aantal banen van werknemers op het oorspronkelijke peil te houden. Het aantal vervangingsvacatures is derhalve het verschil tussen het totaal aantal vacatures en het aantal uitbreidingsvacatures. Ook bij een krimp van het aantal banen blijft het aantal vervangingsvacatures het benodigde aantal om op het oorspronkelijke peil te blijven.

Werkgelegenheidsfunctie

Duiding van het relatief aantal banen in een regio. Dit is berekend als het quotiënt van het aantal banen van werknemers in een regio per duizend inwoners tussen 15 en 65 jaar in diezelfde regio.

Werkloosheid (CBS-definitie), werkloze beroepsbevolking

Alle personen van 15-64 jaar zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (ongeacht of men bij een UWV WERKBEDRIJF staat ingeschreven).

Werkloosheidspercentage

Werkloze beroepsbevolking uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Werkzame personen

Alle personen die een baan hebben bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Tot de werkzame personen behoren alle personen die: betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week, arbeid verrichten waarvan de beloning weliswaar aan de registratie door fiscaus en/of sociale zekerheidsautoriteiten wordt onttrokken, maar die op zichzelf genomen legaal is ('zwarte arbeid'), tijdelijk geen arbeid verrichten, maar wel doorbetaald krijgen (bijvoorbeeld bij ziekte of vorstverlet), tijdelijk onbetaald verlof hebben opgenomen. Omdat iemand meerdere banen kan hebben, is het aantal banen groter dan het aantal werkzame personen.

Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen.

Werknemers

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst.

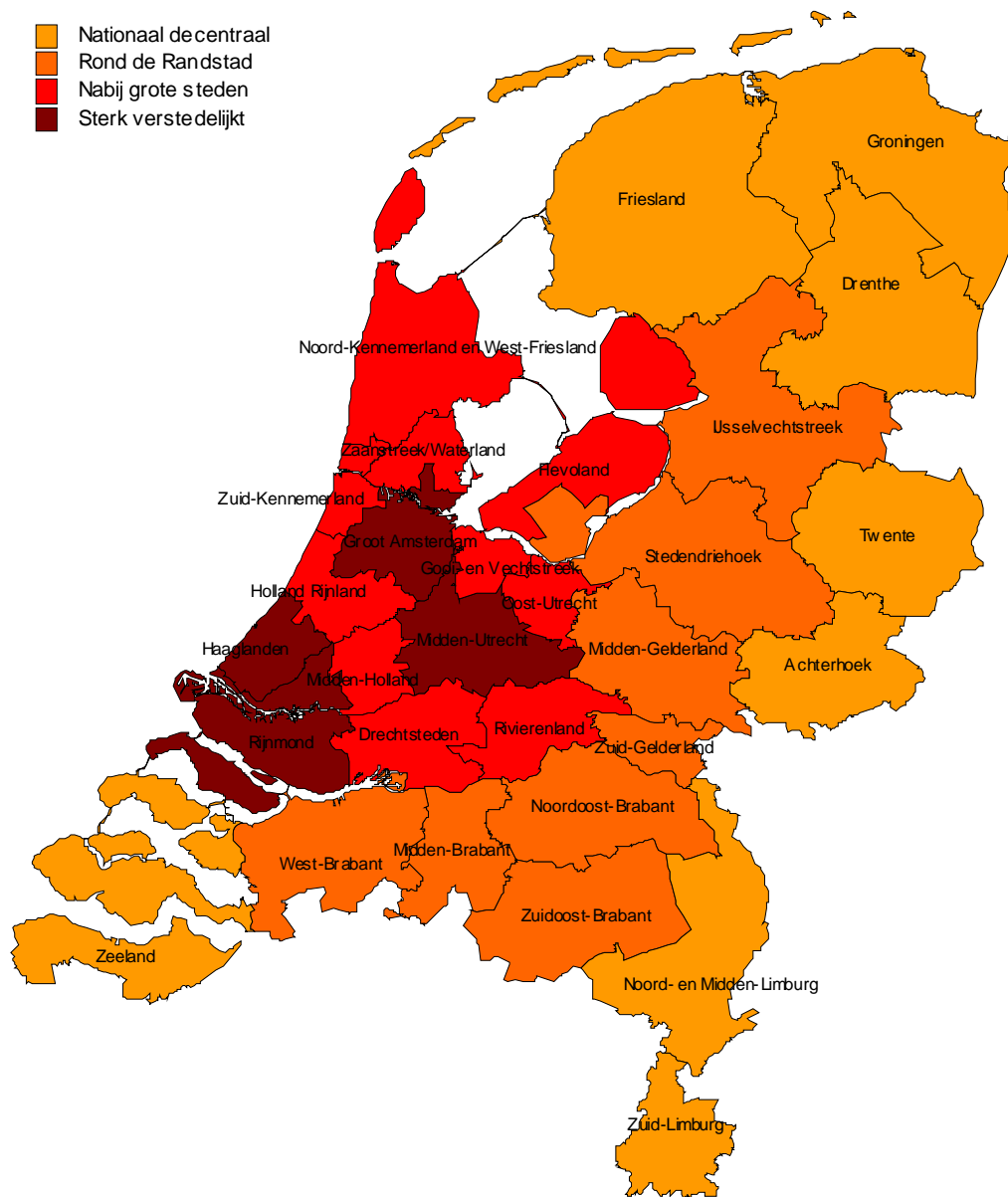
Zelfstandigen

Zelfstandigen zijn personen die een inkomen verdienen door arbeid te verrichten in het bedrijf of het beroep dat zij zelfstandig uitoefenen. Hiertoe worden ook de meewerkende gezinsleden van zelfstandigen gerekend tenzij zij uitdrukkelijk een arbeidsovereenkomst zijn aangegaan (CBS).

Zelfstandige Zonder Personeel (ZZP)

Zelfstandige zonder personeel. De Belastingdienst heeft daarvoor een verklaring arbeidsrelatie (VAR) opgesteld.

Bijlage 3 Regionale indeling 30 UWV WERKbedrijf arbeidsmarktregio's

Bijlage 4 SBI -Codes gehanteerde sectoren

SBI codes gehanteerde nationale sectoren (hoofdstuk 3)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Delfstoffenwinning	10, 11, 14
3 Industrie	15 - 37
4 Nutsbedrijven	40, 41
5 Bouw en bouwinstallatie	45
6 Detailhandel	50, 52
7 Groothandel	51
8 Horeca en catering	55
9 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
10 Financiële diensten	65 - 67
11 Adviesbureaus en makelaardij	70, 71, 73, 741, 742
12 ICT	72
13 Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	743, 744, 745, 746, 748
14 Schoonmaak	747
15 Openbaar bestuur	75
16 Onderwijs	80
17 Zorg en welzijn	85
18 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633

SBI codes gehanteerde regionale sectoren (hoofdstuk 4)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Industrie, nutsbedrijven en delfstoffenwinning	10, 11, 14, 15 - 37, 40, 41
3 Bouw en bouwinstallatie	45
4 Detailhandel	50, 52
5 Groothandel	51
6 Horeca en catering	55
7 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
8 Financiële diensten	65 - 67
9 Overige zakelijke diensten en IT	70 - 74
10 Openbaar bestuur	75
11 Onderwijs	80
12 Zorg en welzijn	85
13 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633

Uitgave:

UWV WERKbedrijf

Contactpersonen: Anske Bouman, Arie Vreeburg en Menno de Vries

Email: anske.bouman@uwv.nl, arie.vreeburg@uwv.nl en menno.devries@uwv.nl

Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding.

Medewerkers aan dit onderzoek:

Wim Verhoeven, Klaas Bangma, Dick Snel (EIM, Zoetermeer)

Anske Bouman, Arie Vreeburg en Menno de Vries (UWV WERKbedrijf)

Meer informatie, aanmelden voor de nieuwsbrief en downloaden rapport:

www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie

juni 2011